

EESTI JA NÕUKOGUDE LIIDU KAUBANDUSKOJA

MAJANDUS-BÜLLETÄÄN

№ 4

1938

ЭКОНОМИЧЕСКИЙ БЮЛЛЕТЕНЬ

ЭСТОНСКО-СОЮЗНОСОВЕТСКОЙ ТОРГОВОЙ ПАЛАТЫ

EESTI JA NÕUKOGUDE LIIDU KAUBANDUSKOJA MAJANDUS-BÜLLETÄÄN ЭКОНОМИЧЕСКИЙ БЮЛЛЕТЕНЬ ЭСТОНСКО-СОЮЗНОСОВЕТСКОЙ ТОРГОВОЙ ПАЛАТЫ

Jlhub 4 korda aastas.
Выходит 4 раза в год.

Väljaandja ja toimetus:

Eesti ja Nõukogude Liidu Kaubanduskoda,
Tallinn, Mundi tän. 3—2. Telefon 411-67

Издатель и редакция:

Эстонско-Союзносоветская Торговая Палата,
Таллин, Mundi tän. 3—2 Тел. 411-67

6. aastakäik
6-й год издания

№ 4 16. I 39.

1938

Sisu:

Содержание:

Eesti-Nõukogude kaubanduskokkuleppe pikendamise 1939. a. peale	190	Продление эсто-советского торгового соглашения на 1939 г.	190
Eesti ja Nõukogude Liidu majandussuhted 11 kuul 1938. a.	191	Экономические отношения между Эстонией и СССР за 11 мес. 1938 г.	191
Nõukogude Liidu majanduspoliitika:		Экономическая политика СССР:	
Ülemineku-ajajärk	196	Переходный период	196
Oktoobri-revolutsioonist sõjakommunismini	199	От Октябрьской революции до военного коммунизма	199
Sõjakommunism	200	Военный коммунизм	200
Uuestiülesehituse-ajajärk	204	Восстановительный период	204
Uuestiülesehituselt rekonstruktsioonile ülemineku ettevalmistus	209	Подготовка перехода от восстановления к реконструкции	209
Esimene viisaastak	211	Первая пятилетка	211
Teine viisaastak	219	Вторая пятилетка	219
Käsitööstus Eestis	222	Ремесленная промышленность Эстонии	222
Tarvitajate ühistegevus Nõuk. Liidus	226	Потребительская кооперация в СССР	226
Nõukogude Liidu majandus (ülevaated ja kroonika)	230	Экономика СССР (обзоры и хроника)	230
Sellest:		В том числе:	
Suur-Volga	234	Большая Волга	234
Tööliste tarvitustase Nõukogude Liidus	236	Уровень потребления рабочих в СССР	236
Kolhooside ja kolhoosnike tulud	239	Доходы колхозов и колхозников	239
Töödistsipliini kõvendamine Nõukogude Liidus	244	Укрепление трудовой дисциплины в СССР	244
Eesti majandus (ülevaated ja kroonika)	247	Экономика Эстонии (обзоры и хроника)	247
Sellest:		В том числе:	
Eesti põllumajanduse arendamise programm (A. Jürima kõnest)	250	Программа развития сельского хозяйства Эстонии (из речи А. Юрима)	250
Eesti elektrifitseerimine	252	Электрификация Эстонии	252
Kokkuvõtted-tõlked	254	Сводки-переводы	254

Eesti-Nõukogude kaubanduskokkuleppe pikendamine 1939. aasta peale.

Продление эсто-советского торгового соглашения на 1939 г.

9. jaanuaril 1939. aastal Tallinnas Eesti Vabariigi Majandusministeerium, ministri L. Sepp'a allkirjaga, ja Nõukogude Sotsialistlike Vabariikide Liidu Kaubandusesindus Eestis, kaubandusesindaja P. Krasnov'i allkirjaga, vahetasid kirju, milledega 1938. aastal kehtinud kokkuleppe kaubanduskäibe kohta Eesti ja Nõukogude Liidu vahel ühes lisaprotokolliga pikendati käesoleva 1939. aasta peale.

*

1938. aasta kokkuleppe, mille maksvus nüüd pikendati 1939. aasta peale, teatavasti põhjeneb tasakaalu põhimõttel Eesti sisseveo Nõukogude Liidust ja Eesti väljaveo Nõukogude Liitu vahel, kusjuures Nõukogude Liit omab õiguse üle oma Eestist väljaveo summa vedada Eestisse sisse kaupu ka veel Eesti laevade prahtimise ja oma Eestit läbistava transiidi eest maksimise summa ulatuses, s. o. Eesti sisseveo väärtus Nõukogude Liidust peab võrduma Eesti väljaveo Nõukogude Liitu, prahirahade ja transiitlute üldsummale.

Väikesi muudatusi on tehtud ainult üksikute kaupade kontingentides. Seoses sellega 1939. aastal mõlema maa vahelises kaubavahetuses avaldub tendents väikese tõusu poole.

1938. aasta kokkuleppe tekst oli toodud „Majandus-Bülletäänis“ nr. 2 — 1938. a.

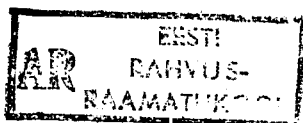
9-го января 1939 г. в Tallinnе Министерство народного хозяйства Эстонской Республики, за подписью министра Л. Сеппа, и Торговое представительство Союза Советских Социалистических Республик в Эстонии, за подписью торгового представителя П. Краснова, обменялись письмами, которыми действие соглашения о торговом обороте между Эстонией и СССР, существовавшего в 1938 г., вместе с дополнительным протоколом продлено на 1939 г.

*

Соглашение 1938 г., продленное теперь на 1939 г., базируется, как известно, на принципе равновесия между эстонским импортом из СССР и эстонским экспортом в СССР, причем СССР имеет право сверх суммы своего вывоза из Эстонии ввозить в Эстонию товары еще и на сумму платежей за фрахтование эстонских судов и платежей по своему транзиту через Эстонию, т. е. стоимость эстонского импорта из СССР должна равняться общей стоимости эстонского экспорта в СССР, фрахтов и транзитных доходов.

Небольшие изменения внесены лишь в контингенты отдельных товаров. В связи с тем в 1939 г. намечается тенденция небольшого роста товарооборота между этими странами.

Текст соглашения 1938 г. был приведен в „Экономическом Бюллетене“ № 2 — 1938 г.

Eesti ja Nõukogude Liidu majandussuhted 11 kuul 1938. aastal. Экономические отношения между Эстонией и СССР за 11 мес. 1938 г.

Sisse- ja väljavedu.

Eesti-Nõukogude kaubanduse üldläbikäigu langus, milline käesoleva aasta esimesel 8 kuul (jaanuar—august) piirdus tähtsusetute 2,6 protsendiga, võrreldes eelmise aasta sama ajavahemikuga, viimasel 3 kuul (september—november) järsult süvenes, ulatudes 28,1 protsendile möödunud aasta samade kuude vastu. Üldläbikäigu tunduvalt vähenemine on peagu tervelt põhjustatud sisseveo järsust langemisest Nõukogude Liidust, kuna väljavedu Nõukogude Liitu kahanes vaid vähe. Eesti sissevedu Nõukogude Liidust neil 3 kuul moodustas 1.261 tuhat krooni 1937. aasta samade kuude 2.134 tuh. krooni vastu, kuna Eesti väljavedu Nõukogude Liitu ulatus 1.378 tuh. kr. läinudaastaste 1.536 tuh. kr. vastu. Tulemusena nende 3 kuu bilanss osutus aktiivseks 117 tuh. krooni võrra, kuna möödunud aastal oli passiivne 598 tuh. kr.

Kokkuvõttes Nõukogude Liidu ja Eesti vahelise kaubaläbikäigu arvud kõigil 11 kuul (jaanuar—november) osutusid, kõrvutatult 1937. aasta sama ajavahemikuga, järgmisteks:

Eesti-Nõukogude kaubandus 11 kuul 1938. a.
Эсто-советская торговля за 11 мес. 1938 года.

	Sissevedu Eestisse Nõukogude Liidust		Väljavedu Eestist Nõukogude Liitu	
	11 kuud 1937.	11 kuud 1938.	11 kuud 1937.	11 kuud 1938.
(1000 kroonides)				
Импорт Эстонии из СССР. Экспорт Эстонии в СССР. 11 мес. 1937 11 мес. 1938 11 мес. 1937 11 мес. 1938 (в 1000 кроун, нынешний курс: 1 кр. = ок. 1,35 руб.)				
I. 1. Elusloomad — Животные	—	—	1.533	1.843
II. Toitained — Пищевые продукты . . .	1.853	1.421	610	440
2. Tera- ja jahvatatud viil — Зерновые хлеба и их продукты	1.411	1.213	—	—
3. Aia- ja juurvili — Фрукты и овощи .	—	—	—	—
4. Karjasaadused — Продукты ското- водства	—	—	610	440
5. Kala ja kalasaadused — Рыба и рыбные продукты	—	—	—	—
6. Muud toitained — Прочие пищевые продукты	442	208	—	—
7. Loomasööt — Животный корм	—	—	—	—

Импорт и экспорт.

Сокращение общего оборота эсто-советской торговли, ограничившееся за первые 8 мес. (январь-авг.) т. г. незначительными 2,6 проц., по сравнению с тем же периодом предыдущего года, в последние 3 мес. (сентябрь-ноябрь) резко усилилось, составив 28,1 проц. против тех же месяцев прошлого года. Значительное падение общего оборота почти полностью вызвано резким сокращением импорта из СССР, тогда как экспорт в СССР пал лишь немного. Импорт Эстонии из СССР за эти 3 мес. составил 1.261 тыс. крон против 2.134 тыс. крон за те же месяцы 1937 г., а экспорт Эстонии в СССР — 1.378 тыс. крон против прошлогодних 1.536 тыс. крон. В результате баланс за эти 3 мес. оказался активным на 117 тыс. крон, между тем как в прошлом году он был пассивным на 598 тыс. кр.

В итоге цифры товарооборота между СССР и Эстонией за все 11 мес. (январь-ноябрь), в сопоставлении с тем же периодом 1937 г., были следующими:

Sissevedu Eestisse
Nõukogude Liidust
11 kuud 1937. 11 kuud 1938.
(1000 kroonides)

Väljavedu Eestist
Nõukogude Liitu
11 kuud 1937. 11 kuud 1938.
(1000 kroonides)

Импорт Эстонии из СССР
11 мес. 1937 11 мес. 1938
(в 1000 крон, нынешний курс: 1 кр. = ок. 1,36 руб.)

	2.291	2.404	703	512
III. Toor- ja poolvalmisained — Сырые и полуобработанные материалы . . .				
8. Loomariigiained (peale rasvade) — Прод. животн. мира (кроме жиров) .	66	190	703	512
9. Seemned, taimed ja nende osad — Семена, растения и их части . . .	183	199	—	—
10. Metsamaterjal — Лесные материалы	40	—	—	—
11. Paberitootained — Бумажное сырье	—	—	—	—
12. Tekstiiltootained — Текстильное сырье	—	—	—	—
13. Ärtsid ja metallid töötlemata — Руды и необработанные металлы . . .	105	28	—	—
14. Mineraalid, peale ärtside — Минералы, кроме руд . . .	73	6	—	—
15. Keemiabõstuse tootained — Сырье для химической промышленности . . .	1.824	1.981	—	—
a) sellest õlid, rasvad, vaigud, kummi toorelt — в т. ч. масла, жиры, смолы, резина сырая . . .	1.005	850	—	—
b) sellest väetised — в т. ч. удобрения . . .	805	1.121	—	—
IV. Valmissaadused — Изделия . . .	1.745	996	1.017	944
16. Nahad töötletud ja nahkkaup — Выделанные кожи и кожаные изделия .	—	—	855	789
17. Puutööstussaadused — Изделия деревообрабатывающей промышленности .	—	—	—	—
18. Paberitööstussaadused — Изделия бумажной промышленности . . .	1	2	159	158
19. Tekstiiltööstussaadused — Изделия текстильной промышленности . . .	—	3	—	—
20. Metallid — Металлы . . .	1.029	6	—	—
21. Põllumajandusmasinad ja -riistad — Сельскохозяй. машины и орудия . . .	381	448	1	—
22. Jõu- ja töömasinad — Силовые и рабочие машины . . .	76	278	—	8
23. Metallkaup — Металлические товары	28	10	2	14
24. Elektrimasinad, -apar. ja -tarbed — Электрические машины, аппараты и принадлежности . . .	35	26	—	6
25. Instrumentid, aparaadid ja laskeriistad — Инструменты, аппараты и огнестрельное оружие . . .	1	1	—	—
26. Transportvahendid — Транспортные средства	57	36	—	—
27. Keraamika- ja muud mineraalkaubad — Керамич. и прочие минер. товары	3	2	—	—
28. Keemiabõstussaadused — Изделия химической промышленности . . .	134	184	—	—
29. Muud eraldi nimetatamata kaubad — Прочие особо не указанные товары .	—	—	—	—
V. 30. Kallismetallid ja -kivid — Драгоценные металлы и камни . . .	—	5	—	—
Kokku — Всего . . .	5.889	4.826	3.863	3.739
%%-es Eesti üldsisseveost või üldväljaveost — В %% к общему импорту или экспорту Эстонии .	5,7%	4,8%	4,0%	4,0%
Saldo 11 kuul 1937. a. — 2.026 tuh. krooni.	Сальдо за 11 мес. 1937 г. — 2.026 тыс. крон.			
Saldo 11 kuul 1938. a. — 1.087 tuh. krooni.	Сальдо за 11 мес. 1938 г. — 1.087 тыс. крон.			

Eesti-Nõukogude kaubanduse üldläbikäik käesoleva aasta 11 kuul tunduvalt vähenes, võrreldes 8,6 miljoni kroonile möödunud aasta 9,8 miljoni krooni vastu. 12,3 protsendile ulatuv langus on tingitud nii sisseveost Nõukogude Liidust kui ka väljaveost Nõukogude Liitu, eriti esimesest, milline kahanes 1937. aasta 5,9 miljoni kroonilt 4,8 miljoni kroonile, s. o. 18,0 prots. võrra, kuna väljavedu Nõukogude Liitu langes vaid 3,2 prots. võrra — 3,9 miljonilt 3,7 miljoni kroonile. Sisseveo suurema vähenemise tõttu passiivne saldo kahanes läinudaastastelt 2,0 miljonilt 1,1 miljoni kroonile.

Mis puutub Nõukogude Liidu osatähtsusse Eesti väliskaubanduses, siis märksa langes ta erikaal Eesti sisseveos — eelmise aasta 5,7 prots. pealt 4,8 prots. peale. Nõukogude Liidu osatähtsus aga Eesti üldväljaveos jäi eelmise aasta tasemele — 4,0 prots. Seejuures, kui Eesti sisseveomaade seas Nõukogude Liit säilitas möödunud aastal omatud 5. koha, siis väljaveomaade seas ta taandus läinudaastastelt 4. kohalt 6. kohale.

Nõukogude Liidust sisseveo tunduva languse põhjustas peamiselt valmissaduste impordi järsk vähenemine ligi poole võrra, nimelt ühe tähtsama sisseveoartikli — metallide — äralangemise tõttu, millede sissevedu ulatus möödunud aastal 1,0 miljoni kroonile. Jõu- ja töomasinate sisseveo ülitugev kasv neljakordseks (turbatööstusmasinate arvel), samuti keemiakauba ja põllumajandusmasinate tunduva tõus ei suutnud katta seda langust. Märksa (veerandi võrra) langes ka toitainete import nii teravilja vähenemise kui ka suhkru sisseveo lõppemise tõttu. Kasvu, seejuures tähtsusetut — 4,9 prots., näitasid vaid toor- ja poolvalmisained — väetiste tõusu ja karusnahkade kolmekordistunud impordi arvel naftasaaduste tunduva languse juures.

Ühenduses kõige sellega sisseveo struktuuris toimusid suured muudatused. Toitainete osatähtsus sisseveos Nõukogude Liidust langes läinudaastaste 31 prots. pealt 29 prots. peale ja valmis-

Общий оборот эсто-советской торговли за 11 мес. т. г. значительно сократился, составив 8,6 млн. крон против прошлогодних 9,8 млн. крон. Падение на 12,3 проц. обусловлено как импортом из СССР, так и экспортом в СССР, особенно первым, сократившимся с 5,9 млн. крон в 1937 г. до 4,8 млн. крон, т. е. на 18,0 проц., тогда как экспорт в СССР пал только на 3,2 проц. — с 3,9 млн. до 3,7 млн. крон. В силу большего сокращения импорта пассивное сальдо уменьшилось с имевшихся в 1937 году 2,0 млн. крон до 1,1 млн. крон.

Что касается удельного веса СССР во внешней торговле Эстонии, то значительно снизилась доля его в эстонском импорте — с прошлогодних 5,7 проц. до 4,8 проц. Доля СССР же в общем экспорте Эстонии осталась на уровне прошлого года в 4,0 проц. При этом, если среди импортных стран Эстонии СССР и сохранил прошлогоднее 5-ое место, то среди экспортных стран он отступил с прошлогоднего 4-го места на 6-ое место.

Значительное падение импорта из СССР обусловлено, главным образом, резким сокращением ввоза изделий почти на половину, именно в связи с отпадением одной из крупнейших импортных статей — металлов, ввоз которых составил в прошлом году 1,0 млн. крон. Сильнейший рост ввоза силовых и рабочих машин в 4 раза (за счет торфоуборочных машин), а также значительное расширение химических изделий и сельскохозяйственных машин не были в состоянии покрыть это падение. Значительно (на четверть) пал и импорт пищевых продуктов за счет как уменьшения зерновых, так и прекращения ввоза сахара. Рост, притом незначительный — в 4,9 проц., показали одни только сырые и полуобработанные материалы — за счет роста удобрений и утроившегося ввоза пушнины при значительном падении нефтепродуктов.

В связи со всем тем в структуре импорта состоялись большие сдвиги. Удельный вес пищевых продуктов в импорте из СССР пал с прошлогодних 31% до 29% и изделий — с 30% до 21%, в то

saaduste — 30 prots. pealt 21 prots. peale, kuna toor- ja poolvalmisainete erikaal tõusis 39 protsendilt 50 protsendile.

Nõukogude Liidust sisseveo tähtsamate kaupade läbikäike iseloomustab järgmine tabel:

Tähtsamad sisseveokaubad Nõukogude Liidust.				
	11 kuud 1937. a.		11 kuud 1938. a.	
	tonn. 1000 kr.	tonn. 1000 kr.	tonn. 1000 kr.	tonn. 1000 kr.
Nisu	—	—	3.018	435
Rukis	9.062	1.411	8.230	778
Suhkur	3.429	363	—	—
Sool	5.549	74	8.650	208
Tubak	65	161	63	176
Naftasaadused	11.504	901	10.597	795
sellest:				
petrooleum	6.778	466	6.899	491
Superfosfaat	19.020	704	23.835	1.007
Kaalisoolad	1.201	104	1.220	114
Raud ja teras	5.815	812	53	6
Raudteerööpad	1.501	217	—	—
Põllumajandus-				
masinad	771	381	932	448
sellest niidu- ja				
lõikusmasinad	417	211	601	253
Turbatööstuse				
masinad	—	—	201	227
Keemiakaup	896	134	1.159	184
Muud kaubad	7.541	627	4.101	448

Väljaveo koostist Nõukogude Liitu iseloomustab järgmine tabel:

Tähtsamad väljaveokaubad Nõukogude Liitu.				
	11 kuud 1937. a.		11 kuud 1938. a.	
	tonn. 1000 kr.	tonn. 1000 kr.	tonn. 1000 kr.	tonn. 1000 kr.
Elussead	(13,9	1.264	(22,3	1.843
	tuh. tük.)	tuh. tük.)	tuh. tük.)	tuh. tük.)
Veised	(1,1	269	—	—
	tuh. tük.)			
Piimasaadused	2.563	610	3.546	440
Toored vasikanahad	276	703	298	512
Tallanahk	333	855	321	758
Trükipaber	166	73	525	133
Muud kaubad	292	89	137	53

Väljaveo tähtsusetu kahanemine Nõukogude Liitu on tingitud veiste väljaveo äraräämisest, samuti piimasa-

время как доля сырых и полуобработанных материалов повысилась с 39% до 50%.

Обороты по важнейшим товарам импорта из СССР характеризуются следующей таблицей:

Важнейшие товары импорта из СССР.				
	11 мес. 1937 г.		11 мес. 1938 г.	
	тон. 1000 кр.	тон. 1000 кр.	тон. 1000 кр.	тон. 1000 кр.
Пшеница	—	—	3.018	435
Рожь	9.062	1.411	8.230	778
Сахар	3.429	363	—	—
Соль	5.549	74	8.650	208
Табак	65	161	63	176
Нефтепродукты	11.504	901	10.597	795
в том числе:				
керосин	6.778	466	6.899	491
Суперфосфат	19.020	704	23.835	1.007
Калийные соли	1.201	104	1.220	114
Железо и сталь	5.815	812	53	6
Жел.-дор. рельсы	1.501	217	—	—
Сельскохозяйственные				
машины	771	381	932	448
в т. ч. косилки и				
жнейки	417	211	601	253
Торфоборочные				
машины	—	—	201	227
Химич. изделия	896	134	1.159	184
Прочие товары	7.541	627	4.101	448

Состав экспорта в СССР характеризуется следующей таблицей:

Важнейшие товары экспорта в СССР.				
	11 мес. 1937 г.		11 мес. 1938 г.	
	тон. 1000 кр.	тон. 1000 кр.	тон. 1000 кр.	тон. 1000 кр.
Живые свиньи	(13,9	1.264	(22,3	1.843
	тыс. гол.)	тыс. гол.)	тыс. гол.)	тыс. гол.)
Крупный рог. скот	(1,1	269	—	—
	тыс. гол.)			
Молочные продукты	2.563	610	3.546	440
Сырые теляч. кожи	276	703	298	512
Подожвенная кожа	333	855	321	758
Печатная бумага	166	73	525	133
Прочие товары	292	89	137	53

Незначительное сокращение экспорта в СССР вызвано отпадением вывоза крупного рогатого скота, а также значительным

duste, toorete vasikanahkade ja tallanaha tunduvalt langusest. Järsku kasvuu, milline aga ei suutnud täieliselt katta teistes väljaveoartiklites asetleidnud vähenemist, näitasid elussead (umbes 50 prots. võrra) ja trükipaber (ligi 2 korda).

*

Eesti-Nõukogude kaubanduse läbikäigud kogu 1938. aastal kujunesid vastaadud andmetel järgmisteks: Eesti sissevedu Nõukogude Liidust — 5.224 tuhat krooni ja Eesti väljavedu Nõukogude Liitu — 4.349 tuhat krooni; bilanss oleks seega passiivne 875 tuh. krooni võrra. Eelmisel 1937. aastal teatavasti sissevedu Nõukogude Liidust ulatus 6.262 tuh. kroonile ja väljavedu Nõukogude Liitu — 4.361 tuh. kroonile, kuna bilanss oli passiivne 1.901 tuh. krooniga. Seega 1938. aasta sissevedu osutub langenuks 17 prots. ümber, kuna väljavedu jäi eelmise aasta tasemele, mille tõttu bilansi passiivsus tublisti vähenes. Ent 1938. aasta kaubanduse passiivse saldo katab kuhjaga Nõukogude kaupade veo eest samal aastal Eestile laekunud laevaprahtide summa.

уменьшением вывоза молочных продуктов, сырых телячьих кож и подошвенной кожи. Резкий рост, не смогший, однако, полностью покрыть снижение по другим экспортным статьям, показали живые свиньи (на половину) и печатная бумага (почти в 2 раза).

*

Обороты эсто-советской торговли за весь 1938 год представляются, по только-что полученным данным, следующими: импорт Эстонии из СССР — 5.224 тысяч крон и экспорт Эстонии в СССР — 4.349 тысяч крон; баланс оказывается, таким образом, пассивным на 875 тысяч крон. В предыдущем 1937 году, как известно, импорт из СССР составил 6.262 тыс. крон и экспорт в СССР — 4.361 тыс. крон, а баланс был пассивным на 1.901 тыс. крон. Таким образом, импорт 1938 года оказывается сократившимся прибл. на 17 проц., а экспорт остался на прошлогоднем уровне, вследствие чего пассивность баланса сильно сократилась. Однако, пассивное торговое сальдо 1938 года перекрывается суммой судовых фрахтов, полученных Эстонией за перевозку советских грузов в том же году.

Nõukogude Liidu majanduspoliitika.

ЭКОНОМИЧЕСКАЯ ПОЛИТИКА СССР.

Nõukogude Liidu majanduspoliitika kujutab enesest abinõude kogumikku, milledega juhitakse Nõukogude rahvamajanduse arengut. Rahvamajanduse juhtimist toimetab plaanikindlal alusel Nõukogude ühiskond oma riigi kaudu, mille kätte on koondatud ühiskonna omanduses olevad kõik põhilikud tootmisvahendid (maa, tehased, raudteed jne.). Seetõttu N. Liidu rahvamajandus ei allu loodusjõulistele majandusseadustele, mis omapead juhivad kapitalistlikku majandust, ja millede mõju on võimata oluliselt muuta ja ka ära hoida. Nõukogude Liidu majanduse arenemiskäiku ei määrane need kõikevalitsevad arenemisseadused, vaid ühiskond ise teadlikult reguleerib seda oma riiklike organite kaudu

soovitavas suunas plaani alusel, milline koostatakse olemasolevate ainelistest ressursside arvestades. Seega Nõukogude Liidu majanduspoliitika uurib ja näitab rahvamajanduse arendamise teid ja seaduspärasusi.

Käesolevas artiklis kirjeldatakse Nõukogude Liidu majanduspoliitika põhijooni. Õigeaks arusaamiseks sellest, mis sünnib Nõukogude Liidus, osutub hädavajaliseks sissejuhatavalt vähe tutvuda Nõukogude teoreetiliste mõttekäikudega rahvamajanduse arengu üldsuuna kohta. Järgnevalt tuleb käsitusele majanduspoliitika kujunemine rahvamajanduse arengu üksikutel järkudel. Selgituseks on toodud ka arvulisi andmeid majanduse arengu enese kohta.

Ülemineku-ajajärk.

Переходный период.

Nõukogude ühiskonna arengu lõppsihiks on sisse seada kommunistlik kord Nõukogude Liidus.

Ent marksismi õpetuse järgi, millele baseerub rahvamajanduse arendamine Nõukogude Liidus, ei saa pärast proletariaatliku revolutsiooni võitu otsekohe ellu viia kommunistlikku korda, sest selleks veel puuduvad vajalised majanduslikud ja muud eeldused. Kapitalismi ja kommunismi vahel asub ajalooline epohh, mida nimetatakse ülemineku-ajajärguks. 1917. aasta oktoobri-revolutsiooni teostamisega Nõukogude Liit astuski ülemineku-ajajärku. Sel ajajärgul toimub kapitalistliku ühiskonna teadlik ja plaanikindel revolutsiooniline ümberkujundamine kommunistlikuks. Ümberkujundamise protsessis on kõigi töötajatehulkade juhiks oktoobri-revolutsioonis võimu haaranud proletariaat,

kes on seega kapitalistlike klasside asemel saanud valitsevaks klassiks. Proletariaat teostab Nõukogude Liidus oma diktatuuri, mis oluliselt tähendabki teiste töötajate hulkade (töötava talurahva, ametnike, käsitöölise jne.) juhtimist tema poolt võitluses kapitalistlike klasside (vabrikantide, mõisnike, kulakute jne.) vastu, kommunistliku partei eestvedamisel ja liidus tema poolt juhitava talurahvaga.

Ülemineku-ajajärgul, nagu seda näeme Nõukogude Liidus, seni valitsenud kapitalistide poliitiline ja majanduslik võim hävitatakse, kapitalistlik majandus ehitatakse ümber sotsialistlikuks, mis tähendab tootmisvahendite (maa, tehased, raudteed, masinad jne.) üleviimist eraomandusest, millel põhjenebki kapitalistlik kord, ühiskonna omandusse. Kapitalistide tootmisvahendid, enne

suur- ja siis väikekapitalistide omad, konfiskeeritakse ühiskonna kasuks, kuna mittekapitalistlike väikeomanike (töötava talurahva, käsitööliste) tootmisvahendid viiakse vabatahtlikkuse alusel ühiskonna omandusse ühistegevuse kaudu.

Ülemineku-ajajärgul toimub mitte ainult kapitalismi hävitamine, vaid kaugelt suuremal määral ka ülesehitav töö kõigil aladel. Tootmisvahendite ühiskondlustamisega (sotsialiseerimisega) kaovad kapitalistlikud klassid ja hiljem üldse rahva jaotus klassidesse. Tootmisvahendite eraomanduse likvideerimisega kaovad ka klasse tekitavad põhjused, sest langeb ära võimalus omandada tootmisvahendeid ühiskonnaliikmete eraomanduseks.

Kuna tootmisvahendid on ühiskonna omanduses, siis võimaldub rahvamajandust juhtida teadlikult plaanide alusel. Marksismi õpetuse järgi plaanimajanduse sisseesemisega kaovad kapitalistlikule majandusele omased kriisid, millised tootmisjõudusid hävitavad ja arengut pidurdavad, ning kogu areng muutub kiiremaks.

Alles kõigi nende ülemineku-ajajärgu ülesannete teostudes ühiskond kujuneb kommunistlikuks.

*

Ülemineku-ajajärgu poolt ettevalmistatavas kommunismis eristatakse kaht arenemisastet. Esimest, madalamat astet nimetatakse sotsialismiks ja teist, kõrgemat astet — täielikuks kommunismiks.

Sotsialismi juures on kapitalistlikud ja üldse kõik klassid likvideeritud, tootmisvahendid on plaanimajandust teostava ühiskonna omanduses. Kuid tootmisjõud (tööjõud ja tootmisvahendid) pole veel jõudnud sellase arenemisastemele ja, sellest tingitud tööproduktiivsuse mitteküllalduse tõttu, toodetavate saaduste hulk pole veel niivõrd suur, et võimalduks saadusi jaotada ühiskonnaliikmete vahel tarviduste järgi, vaid neid jaotatakse töö järgi, s. o. vastavalt tehtud töö hulga ja headusele. Sotsialistliku korras juures valitseb põhimõte: „igauhelt ta võimete järgi, igauhele — ta töö järgi“. Mitteküllaldaselt kõrge töö-

produktiivsuse taseme tõttu peab tasu maksmine töö järgi olema tõukejõuks tööproduktiivsuse edasisele tõstmisele.

Saaduste jaotus ei sünni järelikult täielise ühetaolisuse põhimõttel, sest üks on vaimselt või kehaliselt tugevam kui teine, suudab kauem, suurema pingega töötada, kuna aga teiselt poolt ka inimeste vajadused on erinevad, olenemata töö hulgast. Sotsialistliku korra juures tähendab ühetaolisus võrdset tasu võrdse töö eest. Säärane puudulik sissetulekute ühetaolisus ei saa aga viia klasside jälletelkkimiseni, sest tootmisvahendeid, millede eraomandus tekitab ekspluaterimist, võib omada vaid ühiskond. Sotsialismi ja kommunismi juures igaüks võib ühiskonnale anda ainult oma töö, ja teiselt poolt võivad eraomandusse minna vaid isiklikuks tarvituseks vajalised saadused.

Vastolu vaimse ja kehalise töö vahel, vastolu linna ja maa vahel pole sotsialistliku korra juures veel oluliselt kadunud. Kuid arenemiskäik on suunatud vastolude järjekindla vähenemise poole, ja tööproduktiivsuse kasvu mõjul kehalise töö tegijate aineiline ja kultuuriline tase läheneb vaimse töö tegijate elutasemele, samuti maaelanike elutase läheneb linnaelanike omale.

Alles siis, kui tootmisjõudude tase ja sellega ka tööproduktiivsus on tõusnud sellasele kõrgusele, et valitseb tõeline saaduste üleküllus ja võimaldub kõigi ühiskonnaliikmete kõigi tarviduste täieline rahuldamine, algab täielik kommunism. Täieliku kommunismi juures jaotatakse saadused põhimõtte kohaselt: „igauhelt ta võimete järgi, igauhele — ta tarviduste järgi“. Täieliku kommunismi korral peab tööproduktiivsuse olema tõusnud niivõrd kõrgele, et jätkub lühiajalisest tööst päevas, et saavutada saaduste küllust. Seetõttu töö ei saa enam olla sunduseks, vaid kujuneb inimeste loomulikuks vajaduseks; aineliste ergutusabinõude järgi ei peaks enam olema vajadust, ning saadusi võib siis jaotada mitte enam töö järgi, vaid igauhe tarviduste kohaselt.

Tulemusena saavutatakse täieline ühetaolisus, milline Nõukogude arusaamise järgi ei seisa selles, et kõik saavad ühe-

palju, vaid et igaüks saab oma tarviduste järgi. Inimeste maitsed ja vajadused ei ole ega võigi olla ühesugused ja võrdsed nii kvaliteedilt kui ka hulgalt (näiteks ühel on rohkem lapsi kui teisel).

Kuna erakordselt kõrge tööproduktiivsuse tõttu igaüks vabatahtlikult töötab oma võimete kohaselt, ja seetõttu töösunduse järgi poleks vajadust, siis langeb ära ka riiklik võim kogu oma sundaparaadiga. Ühiskond, kelle omanduses on kõik tootmisvahendid, juhivad rahvamajandust plaanide alusel. Inimesed on aegamööda omandanud harjumuse kinni pidada kooselu põhieeglitest. Täiesti kaovad vastolu ja vahe arenenud linna ja mahajäänud maa vahel, vastolu, mida seni põhjustas põllumajanduse madal tehnika ja sellest tingitult talurahva väiksem tööproduktiivsus. Linna- ja maarahva aineeline ja kultuuriline tase peab kujunema võrdseks.

Sama toimub ka vaimse ja kehalise töö tegijatega. Kuna aineliste väärtuste loomiseks kulub kõrge tööproduktiivsuse juures vaid vähe aega, siis lõplikult kaovad vastolu ja vahe vaimse ja kehalise töö vahel, sest kõigil jääb võrdsest küllaldaselt vaba aega üle oma vaimseks arendamiseks. Rahvamajanduse arenemistempo, milline hakkas kiirene-ma juba ülemineku-ajajärgul, peab säärastel tingimustel veelgi kõvenema.

Sellased on sihtjooned, millele toimub Nõukogude Liidu rahvamajanduse arendamine ja millede peatumaks on rahva ainelise kui ka kultuurilise elutase tõstmine võimalikult kõrgele. Selles seoses omab väga suure tähtsuse Nõukogude Liidus püstitatud ülesande „järele ja ette jõuda tehnilis-majanduslikus suhtes arenenud kapitalistlikest maadest“ teostamine, mis toob enesega kaasa samaaegse ettejõudmise ka rahva elutase suhtes.

Nagu kõigest sellest nähtub, tekib täielik kommunism teataval rahvamajanduse arenemisastmel. Ja selles on põhiteguriks tööproduktiivsuse tõus. Tööproduktiivsuse kasvades suureneb toodang ja seega iga töötaja kui ka kogu ühiskonna sissetulekud ja jõukus. Tööproduktiivsus omab järelikult otsustava

tähtsuse inimkonna progressis. Lenin on mitmel korral märkinud, et sotsialism ja kommunism suudavad asendada kapitalismi lõplikult vaid sel korral, kui nad loovad palju kõrgema tööproduktiivsuse kui kapitalism, nagu omal ajal feodaalkord taandus kapitalistliku korra eest õieti vaid seetõttu, et tööproduktiivsus osutus viimase juures võrratult kõrgemaks. Samal põhjusel veel varem orjamajanduskorra asendas feodaalkord.

Tööproduktiivsuse tõus saavutatakse kõige uuema ja täiuslikuma tehnika siseseadmise teel kõigil rahvamajandusaladel. Sellega peamiselt seletubki asjaolu, et Nõukogude Liidu rahvamajanduse arenemiskäiku punase niidina läbib tehnilise rekonstruktsiooni tarvilikkuse rõhutamine.

*

Ülemineku-ajajärk kapitalismilt kommunismi esimesele astmele — sotsialismile — koosneb reast etappidest, millised oluliselt erinevad üksteisest. Iga ajaajärgule vastab teatav sotsialismi ülesehituse aste, teatav majanduspoliitiliste abinõude kogumik. Kuna ülemineku-ajajärk sisaldab teravat klassivõitlust proletariaadi ja kapitalismi vahel, sotsialistlike majandusvormide võitlust kapitalistlikega, siis tuleb Nõukogude Liidu rahvamajanduse arenemiskäiku ülemineku-ajajärgul jaotada etappideks, lähtudes selles võitluses saavutatud edusammudest, muudatustest sotsialistliku ja eramajandusliku majanduse jõudude vahekordades.

Sellelt seisukohalt osutuvad Nõukogude majanduse arenemisjärgud järgmisteks: 1) 1917. a. oktoobri-revolutsioonist kuni 1918. aasta lõpuni; 2) sõjakommunism 1918. aasta lõpust kuni 1921. aasta aprillini; 3) rahvamajanduse uuestiülesehituse-periood — 1921. aasta aprillist kuni 1928. aastani; 4) esimene viisaastak — 1929. aastast kuni 1932. aastani; 5) teine viisaastak — 1933. aastast kuni 1937. aastani. Uuestiülesehituse-perioodis tuleb eristada kahte all-etappi: esimesed uue majanduspoliitika (niinimetatud nep'i) teostamise aastad — 1921.—1926. a. ja rahvamajanduse rekonstruktsiooni ettevalmistus — 1927.—1928. a.

Oktoobri-revolutsioonist sõjakommunismini.

От Октябрьской революции до военного коммунизма.

Oktoobri-revolutsiooni teostudes 1917. aasta lõpul asuti kapitalistliku majanduskorra lõhkumisele ja uue, sotsialistliku rahvamajanduse loomisele Nõukogude Liidus. Natsionaliseeriti, s. o. viidi kapitalistide eraomandusest riigi ja seega kogu rahva omandusse (muidugi tasuta), maa ühes maapõuevaradega, suurloostus, pangad, raudteed ja kaubalaevastik; väliskaubandus lünnistati riigi monopoliks. Selleks, et vabaneda finantsilisest rippuvusest välismaa kapitalistidest, ekspuaterimisest nende poolt, tühistati kõik välislaenuid, mis olid tehtud tsaristliku ja ajulise valitsuste poolt; samuti annulleeriti ka riigi sisevõlad.

Esimeses järjekorras tuli lahendada maaküsimus, sest valdav enamus (ligi $\frac{3}{4}$) rahvast kuulus just talurahva hulka. Kõik keisrikoja, kiriku kui ka mõisnike maad konfiskeeriti riigi, kogu rahva omanduseks ja anti talurahvale tasuta kasutamiseks. Talurahvas sai sel teel umbes 100 miljonit ha uusi maid, mis valdade maakomiteede poolt kehvematele välja jagati, ja vabanes rendimaksimisest mõisnikele, mis ulatus aastas 500 miljonile kuldrublale. Ent kogu rahva omanduseks tunnistati mitte ainult mõisnike, keisrikoja ja kiriku maad, vaid ka talurahva maad, mis aga endiselt ta kasutada jäid. Järelikult kaotati üldse maaeraomandus. Maa lakkas olemast kaubaks — seda eii saa sellest peale enam osta ega müüa.

Maaeraomanduse kaotamine lõi vajalised eeldused üleminekuks põllumajanduse kollektiveerimisele tulevikus. Muidugi oleks otstarbekohasem olnud konfiskeeritud suurmaaomanike mõisu mitte välja jagada, vaid anda nad tervikuna ühiskasutamiseks talurahvale, luua kollektiivseid suurmajapidamisi (kolhoose). Kuid tol ajal polnud talurahval veel küllaldast arusaamist sotsialistlikest ühismajapidamistest, teda tuli selleks alles aegamööda ühistegevuse abil kasvatada.

Kogu rahva omandusse läksid ka kõik maapõuevarad (nafta, süsi, metall-ärtsid jne), metsad ja veekogud.

Tööstuses osutus tööstusettevõtete viivitamatu üleminek tööliklassi kätte varajaseks, seni kui viimane polnud veel omandanud kogemusi ja oskust nende juhtimiseks. Nende omandamiseks seati suurtööstuses sisse töölikontroll. Töölikontrolli organid haarasid igaükselt ettevõtte tegevuse — nii tehnilises, administratiivses kui ka ärilises suhtes, määrasid kindlaks toodangu alammäära, selgitasid toodangu omahinda, kontrollisid kõiki arveid ja arvepidamist. Töölikontrolli organite otsused olid ettevõtete omanikele kohustuslikeks. Töölikontrolli seaduse määruste rikkumise eest kapitaliste karistati ettevõtte konfiskeerimisega.

1918. aasta keskpaiku osutus natsionaliseerituks üle 500 suurtööstus-ettevõtte, neist vaid 100 valitsuse otsusega, kuna ülejäänud — kohalike võimude poolt. Seega vaid väike osa ettevõtteleid oli natsionaliseeritud, kuna suur enamus töötas edasi töölikontrolli all. Nii siis valitses tööstuses tol ajal riigikapitalism, s. o. erakapitalistlike ettevõtete töötamine riigi järelevalve all, mida teostati töölisorganisatsioonide kaudu.

Vahepeal kerkisid esile uued asjaolud, mis sundisid kiirustama suurloostuse natsionaliseerimisega. Rahulik rahvamajanduse ümberkorraldamine sai kehta vaid üürikesse aja pärast Bresti rahu sõlmimist Saksaga (märtsis 1918. a.). Juba 1918. aasta kevadel algasid üksikud kodanluse mässud. Samal ajal kohalejäänud töösturid alustasid sabotaashi, desorganiseerisid ettevõtete tegevust. Sellases olukorras oli Nõukogude valitsus seatud paratamatuse ette anda suve algul dekreedid suurtööstuse üldise natsionaliseerimise kohta. Tuli leppida väheste kogemustega, mis saadi lühiajalise töölikontrolli kestel.

Üheks lähtsamaks majandusteguriks on pangad. Seepärast nad natsionaliseeriti juba 1917. aasta lõpul. Pangandus kuulutati riigimonopoliks, ja kõik eraaktsiapangad pidid liituma riigipangaga. Ühtlasi võeti revideerimisele kõik pangasefid; neis leitud raha makseti

riigipanka omaniku jooksvale arvele, kuna kuld anti üle riiklikku kullafondi. Edasi keelati raha väljamaksmised kupongide, aktsiate arvel, samuti tehingud väärtpaperitega.

Transport oli enamjaolt, nimelt raudteede osas, riigi omanduses juba tsaariajal. Nüüd natsionaliseeriti ka veel eraomanduses olnud raudteed ja kogu kaubalaevastik.

Väliskaubanduse riigimonopoliks tunnistamine osutus vajaliseks selleks, et takistada majanduslikku kallaletungi Nõukogude Liidule, ta rahvamajanduse desorganiseerimist kapitalistlike maade poolt, samuti selleks, et teda rakendada sotsialismi ülesehituse huvides.

*

Nõukogude võimu esimese aasta kes-

tel murti suurkapalistide majanduslik jõud, likvideeriti mõisnike, suurtöösturite, pankurite klassid, ja nende ettevõtted anti üle kogu rahva omandusse. Haarates sellaselt rahvamajanduse juhtivad alad, nii-öelda komandokõrgustikud, pandi kindel alus sotsialistliku majanduse loomisele Nõukogude Liidus. Ilma nende abinõudeta poleks hiljem võimaldunud muuta sotsialistlikuks ülejäänud osa rahvamajandusest, esiteks kogu tööstust, siis kaubandust ja veel hiljem põllumajandust. Peab tähendama, et juba esimesel aastal tekkis viimases maakehvikute, põllu- ja linnatöölise poolt asutatud kolhoose, kuigi vähearvulisi. Need olid esimesteks pioneerideks kollektiivse majapidamise alal, milline alles kümme aastat hiljem hakkas massiliselt levima ja lõpuks haaras kogu põllumajanduse.

Sõjakommunism.

Военный коммунизм.

1918. aasta keskpaiku alanud kodusõda ja välisriikide interventsioon (sõjaline vahelesegamine) võtsid järjest suurema ulatuse, ja 1919. aastal osutus Nõukogude Liit igalpoolt sissepiiratuks sise- kui ka välisvaenlastest. Ülesehitustöö tuli katkestada ja kõik jõud juhtida riigikaitsele. Vaenlased olid haaranud kaugelt suurema osa Nõukogude riigist. Ukraina oma viljaga, Kaukaasia vilja ja naftaga, Turkestan puurvillaga, Donetski rajoon söe ja metalliga olid eraldatud Nõukogude Venest. Äralõigatud rajoonid andsid kolmveerand malmi ja terase üldtoodangust, kaks kolmandikku suhkrust, peagu kogu kivi-soola-, söe- ja naftatoodangu, suure osa teravilja turutoodangust. Nõukogude Venele säilinud territooriumiapid toot-, toor- ja kütteainete tagavarad ning kitsad võimalused nende täiendamiseks nõudsid kõigi saaduste valju arvelevõtmist ja tsentraliseeritud jaotust. Pealegi tuli varustada punaväge, kelle arv kasvas 1918. aasta lõpul olnud 400 tuhandelt 5 miljonile 1920. aastaks.

Säärases olukorras oli vaja kõik jõud koondada võidu saavutamiseks, kodusõjas kaotatud maa-alade tagasivõitmi-

seks, ja vastavalt sellele tuli muuta majanduspoliitikat. Kodusõja-perioodi majanduspoliitika sai nimeks sõjakommunismi poliitika ja tähendab ratsionaalse tarvituse organiseerimist sõjalise kaitse ja sise- ning välisvaenlaste võitmise eesmärgil; vastuseks kodanluse sõjalisele pealetungile võeti tarvitusele ka konfiskeerimised ja rekvireerimised kohtadele jäänud kodanluse varanduste suhtes.

Põllumajanduses punaväe ja linnaelanike, eeskätt tööstustöölise, samuti maakehvikute varustamiseks toitainetega seati sisse niinimetatud „toitluskohustuse jaotus“, mis seisis selles, et kogu teravili, mis talumajapidamises ületas inimeste ja karja toitmiseks keskvalitsuse poolt määratud normi, (ja hiljem ka muud saadused) tuli anda riigile. Seega pidi talurahvas kõik oma saaduste ülejäägid loovutama riigile, pealegi enamjaolt ilma tasuta, krediiti, seni kui Nõukogude valitsus, olles uuesti korda seadnud sõdades laostunud tööstuse, suudab katta oma võla neile tööstussaadustega. Rahaga tasuda polenud mõtet, sest selle väärtus päevpäevalt kohutavalt langes. Viljakaubandus kuulutati riigimonopoliks, eraviljakaubandus kee-

lati hoopis. Talurahvas täitis sundvõtmisi, sest ta ise oli huvitatud Nõukogude võidust vaenlaste üle, kes oleksid talurahvalt jälle ära võtnud maa, mille andis talle Nõukogude valitsus, ja uuesti sisse seadnud rendimaksimise, mille kaotas Nõukogude kord.

Tööstuse alal kujunes sõjakommunismi poliitika järgmiseks. Lisaks 1918. aasta dekreedil alusel natsionaliseeritud 37 tuhandele suurtööstusettevõttele natsionaliseeriti enamik väiketööstusest, nimelt kahel põhjusel: esiteks, et võimalikult suurendada riigi käsutada olevate saaduste hulka ja teiseks, et kodu-sõja oludes mitte jätta tootmist omanike kätte, kes ju saboteerisid Nõukogude korda. Kogu tööstuse juhtimine koondati riigi keskorganite kätte, kõik tööstuse poolt toodetavad, nagu ka põllumajanduselt kogutavad saadused, läksid riigi korraldusse ja jaotati keskkohast, mis võimaldas juhtida saadusi kohtadesse, kus vajadus oli kõige suurem. Kõigi natsionaliseeritud tööstusettevõtete juhtimine oli koondatud 50 peavalitsusse, iga tööstusharu kohta üks. Peavalitsused allusid Ülevenemaalisele rahvamajandusnõukogule. Seega kogu tööstust valitseti ühest keskusest, selle poolt kinnitatud eelarvete alusel, ja toodangut ei müüdüd turul üksikettevõtete poolt, vaid see saadeti keskusse jaotamiseks. Tööstusettevõtted ei omanud oma operatiivtöös majanduslikku iseseisvust, ja neid peeti ülal riigieelarve korras.

Kuna kogu tööstustoodang läks riigile ja suurel määral kulutati punaväe varustamiseks, siis põllumajanduse saaduste vastu vahetamiseks jäi seda vaid väga vähe, kuid ka põllumajandussaadusi endid oli ülejääkide äravõtmise tõttu üli-vähe müügiks. Kaubandus kui seesugune pidi sellastes oludes paratamatult kaduma, ja lõpuks sisekaubandus natsionaliseeriti. Küll aga levis teatud määral spekulatsioon, mille vastu võideldi karmide abinõudega. Kaubanduse järgi polnud vajadustki, teda asendas normeeritud varustamise süsteem: kõik vähegi-tähtsamad kaubad jaotati linnades tshekisüsteemi alusel, peamiselt tarvitajate ühistegevuse kaudu.

Ühistegevus muutus tegelikult riiklike majandusorganite abiparaadiks, täites nende korraldusi saaduste kogumise ja jaotuse alal. Väga piiratud põllumajandus- ja tööstustoodangu jaotus nõudis valju tsentraliseeritud organisatsiooni, nagu kogu majanduski. Kaupade jaotus toimus riigi poolt ühtlase varustusaparaadi kaudu ja valdavas enamuses ilma rahalise vastutasuta — kas palgana või jälle maal vahetusena põllumajandussaaduste vastu.

Tööstuses seati sisse karm töödistsipliin. Samuti pandi maksma üldine töökohustus kõigile rahvakihtidele. Kõik see oli tingitud üliiraskest sõjaolukorrast.

Riigikaitse vajadused esitasid tohutuid nõudmisi riigikassale. Rahvamajanduse üldise korratuse tõttu riigitulud kaugeltki ei katnud kulusid, millised näitasid hii-gelkasvu, eriti sõjapadamise osas ja ka seetõttu, et natsionaliseeritud ettevõtted, mida peeti riigieelarve korras ja enamjaolt end sõjaoludes ei tasunud, nõudsid suuri juuremaks. Eelarve puudujääkide katmiseks vahetpidamatult töötas trüki-press. Kaubaläbikäikude kiirest vähenemisest hoolimata paberraha hulk kasvas laviinina, ja seejuures loomulikult ta ostujõud sama kiirelt vähenes.

Sellane oli kodusõjaaegne majanduspoliitika. Sõjakommunism osutus ots-larbekohaseks majanduspoliitikaks kodusõja oludes. Ta võimaldas Nõukogude riigil võita kodusõja, võimaldas säilitada Nõukogude korra peatuge — tööliklassi, päästes teda näljasurmast, ja lõpuks muutis talurahva koosseisu märksa üh-lasemaks.

Viimase küsimuse juures tuleb pike-malt peatuda, sest see, vaatamata sõjako-mmunismi pahedale maal, tublisti suu-rendas talurahva poolehoidu Nõukogude korrale. Sõjakommunismi poliitika maal kutsus esile kulakute tähtsuse tugeva lan-guse ja kehvikute majandusliku tugevne-mise ning osalise muutumise keskmikeks (nii nimetatakse talurahva kihti, kes ala-liselt ei kasuta palgalist tööjõudu, vaid tavaliselt ajab läbi oma perekonna töö-jõuga).

Seda saavutati peamiselt sel teel, et „toitluskohustuse jaotust“ toimetati klas-

sipõhimõttel. Vajalised saadused võeti eeskätt kulakutelt (s. o. alaliselt palgalist tööjõudu kasutatavalt talunikelt) ja osalt rikkamatelt keskmikelt; neile määratud normide mittetäitmise korral võeti neilt osa maid ühes inventariga, sageli isegi kogu talund ja anti kehvikutele. Kuna niiviisi konfiskeeritud maad tõusid umbes 50 miljoni hektarile, siis nende ümberjaotuse tulemusena keskmik muutus mõõduandvaks kihiks maal. Sellele viipab näiteks see, et vähenes sellaste kehvikute talundite arv, millel külvipind üldse puudus. 1917. aastal oli sääraseid talundeid vähemalt 10,6 prots., kuid 1920. aastal umbes 5 prots. talundite üldarvust, s. o. kaks korda vähem.

Samuti vähenes ka jõukate talundite oatahtsus. 22 kubermangus tehtud loenduse järgi oli 1917. a. talundeid enam kui 10 hektari külvipinnaga 3,7 prots. talundite üldarvust, kuid 1920. aastal juba ainult 0,5 prots. Samal ajal samades kubermangudes kuni 4 ha külvipinda omavate talundite protsent tõusis 60,5 pealt 79,5 peale. Järelikult osa kehvikuid sai külvipinda juurde mitte ainult mõisnike, vaid ka kulakute arvel ja muutus seega keskmikeks. Ja kui vaadelda talundeid hobuste arvu järgi, siis selgubki, et 2—4 hobusega talundeid oli 1917. aastal 21,8 prots. talundite koguarvust, 1920. aastal aga ainult 8,8 prots., kuna 1 hobust omavate talundite arv tõusis sama ajaga 42,2 prots. pealt 63,6 prots. peale.

*

Rahvamajanduse seisukord sõjakommunismi ajajärgul järsult halvenes. Peamiseks põhjuseks olid kahjud, mis tekitati maailmasõja (1914.—1918. a.) ja siis kodusõja (1918.—1920. a.) poolt. Kodusõja hävitustöö oli võrratult suurem kui maailmasõja oma. Nii arvutatakse, et Venemaal läks kaotsi rahva töövoimet (rindel surma saanud, enneaegne surm, invaliidus, töölt eemalolek, sündivuse vähenemine) sõjaväes — maailmasõjas 55,5 miljonit eluaastat ja kodusõjas 21,7 miljonit, kuna tsiviilelanike seas — vastavalt 96,6 miljonit ja 232 miljonit aastat.

Veelgi näitlikumad on kodusõjas tööstusele tekitatud kahjud. Need kahjud tõusevad 9,4 miljardi kuldrublani, sellest 7,6

miljardit tootmise vähenemisest tekitatult. Maailma- ja kodusõja hävitused, kapitalistlike riikide blokaad ja interventatsioon (sõjaline vahelesegamine) paratamatult järsult vähendasid tootmisjõude. Ja nii näeme, et rahvamajanduse arendamise põhialus — suurtööstus — andis 1920. aastal 7 korda vähem toodangut, kui maailmasõjaajal 1913. aastal. Üksikute tööstusharudes oli toodangu langus veelgi suurem, nagu nähtub järgmisest tabelist:

	1913. a.	1920. a.
Malmi toodang (miljon. ton.)	4,2	0,1
Kivisüsi (miljon. ton.)	29,0	0,8
Vagunid tuh. tük.)	10,4	0,9
Vedurid (tük.)	610,0	90,0
Puuvillariie (miljon. meetr.)	2,0	0,1
Suhkur (miljon. ton.)	1,4	0,1

Tööstustööliste arv linnades vähenes 1913. aastal olnud 2,4 miljonilt 1,3 miljonile, kuna nende reaalpalk langes maailmasõjaajal 20—25 rublalt 7—8 rublale 1920. aastal. Erakordselt suurt kahane mist näitaks ka tööproduktiivsus. Kui 1913. aasta ühe tööliste aastatöödang ulatus keskmiselt 2.138 sõjaajale rublale, siis 1920. aastal — 467 sõjaajale rublale. Seda põhjustas rida tegureid: osa tööliste södis rindel, toitainete äärmine nappus võimaldas vaid poolnäljase kiratsemise, töödistsipliin, vaatamata karmidele abinõudele, lonkas jne.

Põllumajanduses külvipinnad vähenesid võrdlemisi vähesel määral — 1913. aasta 105 miljonilt hektarilt 97,2 miljonile 1920. aastaks. Kuid seejuures kahe tähtsama toitlusvilja — talirukki ja suinisu — külvipind kahanes samaaegselt 50,1 miljonilt hektarilt 44,5 miljonile. Kuna aga sõjaajal andmetel umbes 80 prots. saagist läks talurahva omatarvituseks (toiduks, loomasöödaks ja külviks) ja ainult 20 prots. viidi müügiks, siis on selge, et sellane külvipinna vähenemine, pealegi samaaegse hektarisaakide languse juures, suuresti vähendas müügiks minevat osa viljasaagist, ja linnadel tuli leivaviljast puudus kätte. Veelgi suuremal määral vähenesid tehniliste kultuuride (puuvilla, suhkrunaeri jne.) külvipinnad ja saagid. Kogusum-

mas põllumajandustoodang osutus 1920. aastal poole väiksemaks kui sõjaeelsel 1913. aastal.

Tööstus- ja põllumajandustoodangu langusest tingitult vähenes ka transpordi tegevus. Raudteede kaubavedu ulatus 1921. aasta alguks vaid ligi veerandile 1913. aasta tasemest. Kütteinete tagavarasid jätkus transpordile vaid 3 päevaks tavaliste 3—4 kuu asemel. Kuivõrd lohakkile olid jäänud raudteed, näitab ka see, et korratute, remonti vajavate vedurite arv oli äärmiselt suur, moodustades 59 prots. vedurite üldarvust, kuna 1913. aastal sellaseid vedureid oli 17 prots. Korratute kaubavagunite arv ulatus sõjaeelse 5 prots. asemel 23,9 protsendile nende üldarvust. Tohutult vähenenud põllumajandus- ja tööstustoodang ei läinud täies ulatuses elanike vajaduste rahuldamiseks, vaid suur osa sellest tarvitati punaväe peale, kusjuures mõningad tähtsamad saadused läksid enamjaolt just viimasele, nagu näiteks 60 prots. kokkuvõetud lihast, kalast ja suhkrust, 75 prots. jala- nõudest.

Eeskätt sõjakuludest tingitud riigiel- arve puudujäägi kasvu ja ta katmisviisi näitab järgmine tabel:

Riigi tulud ja kulud.

	Tulud	Kulud	Puudujääk	Rahaemisjor
		(miljard. rbl.)		
1920. a.	160	1.215	1.055	944
1921. a.	4.140	26.077	21.937	16.371

Kuna kulud mitmekordselt ületasid tulusid, siis tuli puudujääke peagu terve katta rahaemisjoniga. Seetõttu liikvel olev rahahulk suurenes 1. jaanuaril 1920. a. olnud 225 miljardilt rublalt 1.687 miljardile 1. aprilliks 1921. a. Säärane tohutu rahaliiklus samaaegse kaupade vähesuse juures iseloomustab kõige üldisemalt kogu rahvamajanduses valitsenud täielist korralagedust. Käsikäes sellega hinnad, eeskätt spekulatsiooni-kaubanduses, näitasid pidevalt kiiret tõusu.

Tootmisjõudude langus, toodangu nap- pus põhjustasid majanduse juhtimise koondamise keskkoha. Kuid tsentraliseeritud juhtimisviis, kus riiklikud keskor- ganid pidid vahetult juhtima, näiteks, kümnete tuhandete suur- ja väiketöös- tusettevõtete tööd, ei võinud anda suuri tulemusi ja olid vaid hädaabinõuks. Vastloodud uus aparaat kujunes kohma- kaks, bürokraatlikuks, ettevõtted ei oma- nud mingit iseseisvust — tootmine ja jaotus toimusid keskkoha korralduste põhjal. Põllumajanduses kõigi ülejääki- de sundvõtmise süsteem ei soodustanud arengut. Talurahvas polnud huvitatud külvipindade ja teiste alade laiendami- sest ning tegi seda vaid omatarvituse tõstmise huvides.

Seega sõjakommunismi iseloomustab mitte ainult tootmisjõudude järsk langus sõjaolude tõltu, vaid ka huvi puudumine tootjate juures tööproduktiivsuse ja üht- lasi toodangu tõstmise vastu. Huvi puu- dumine omakorda põhjustas veelgi suu- rema toodangu languse. Kuid, kõigest sellest hoolimata, tekib just tol ajajärgul esimene vabatahtliku, kommunistliku töö vorm — nn. laupäevatöö, mille all mõeldi vabatahtlikku tööd puhkeajal ühiskondlik-kasuliku eesmärgiga, kus- juures töötasu läks üldvajaliseks otstar- beks.

Üheks olulisemaks paheks oli veel see, et peagu tasuta sundvõtmise süsteemi juures oli talurahvas kodusõja lõpu poo- le tekkimas rahulolematust sõjakommu- nismi poliitilise ja „toitluskohustuse jaotusega,“ mis, silmas pidades taluraha suurt ülekaalu rahvastikus, võis muutuda kardetavaks noorele Nõukogude vaba- riigile.

Kodusõja võiduka lõpuga kadus tar- vidus hädaabinõuks olnud sõjakommu- nistliku majanduspoliitika järgi ja ava- nes võimalus üle minna sotsialismi ra- huliku ülesehituse poliitikale. Juba 1920. aastal, kui sõjaõnn hakkas kalduma Nõu- kogude Vene poole, koostati niinimetatud Goelro-plaan, milles määrati kindlaks tööstuse, põllumajanduse ja transpordi rekonstruktsiooni (ümberehituse) teed majanduse elektrifitseerimise alusel. See plaan, mille teostamise tähtajaks võeti

10—15 aastat, oli esimeseks üldhaaravaks sammuks Nõukogude Vene plaanikindla majandusliku ülesehituse alal, kuna seni plaanid piirdusid kitsamate aladega.

1918. aasta lõpupoole alanud sõjakommunismi perioodi võib lugeda lõpenuks 1921. aasta kevadeks, mil alustati uue majanduspoliitika elluviimist.

Ülestiülesehituse-ajajärk.

Восстановительный период.

Kodusõja lõppedes võimaldus jälle asuda vahepeal katkenud sotsialistlikule ehitustööle Nõukogude Venes. Tingimused selleks olid aga, nagu ülal kirjeldatud, üliirasked. Rahvamajanduse korras oli saavutanud ülimalt tipu: suurtööstuse toodang oli 7 korda madalam maailmasõjaeelsest, põllumajanduse toodang — poole madalam. Enamus tehaseid ja vabrikuid seisis. Pealegi paljudes kubernangudes oli raske ikaldus, mis tekitas tõelise näljahäda seal (1921. a.). Transport oli pea täiesti laostunud. Tera- vat puudust tunti esmajärguliste tarbeainete järgi, nagu leib, liha, riietus, sool, jalanõud. Kütteainete tagavarad olid äärmiselt napid.

Nõukogude riigi põhiülesandeks selles olukorras oli hävinud rahvamajanduse uuestiülesehitamine, maailmasõjaeelse kõrgseisu uuestisaavutamise, ja nimelt sellaselt, et seejärgi püstitada sotsialistliku majanduse vundament. Kõik rahvamajanduse harud, peale põllumajanduse, olid juba sotsialiseeritud, eraomandusest viidud ühiskonna omandusse, ja kapitalistlikud klassid, peale kulakute, olid likvideeritud. Põllumajanduses aga veel peagu täielikult valitses eraomandus — kapitalistlik ja väikeomanduslik, kuna kolhoose ja sovhoose peagu polnudki. Põllumajanduse sotsialiseerimiseks, mis oli seda tarvilisem, et $\frac{3}{4}$ rahvastikust oli talurahvas, tuli talundid liita suurteks ühismajapidamisteks (kolhoosideks), ja see on võimalik vaid kõige moodsama masinatehnika sisseseadmisel põllumajandusse. Järelikult oli vaja võimsat tööstust, mis varustaks põllumajandust masinatega.

Seega osutus kõige tähtsamaks ülesandeks rahvamajanduse uuestiülesehituse käigul jälle korda seada ja arendada

suurtööstust. Ent tööstuse uuestiülesehituse eelduseks oli talle vajaliste tootlus- ja toorainete baasi laiendamine. Selleks baasiks on põllumajandus, mis aga samuti oli suuresti laostunud. Kuna põllumajandus tol ajal põhjenes peagu tervelt väikemajapidamistel, siis ta tootmisjõudude arendamiseks tuli teataval määral anda vabaks kaubandus ja luua sel teel talurahval huvi toodangu suurendamise vastu.

Esimeseks sammuks uue majanduspoliitika (venekeelsete algtähtede järgi nep'iks nimetatud) elluviimiseks oli 1921. a. kevadel dekreet „toitluskohustuse jaotuse“ asendamise kohta naturaalmaksuga. Naturaalmaksu normid (toit- ja toorainetes) olid madalamad kui „toitluskohustuse jaotuse“ juures. Kõik ülejäänud peale naturaalmaksu tasumist jäid talunike korraldusse, kes nendega vabalt kaubelda võisid. 1924. aastal naturaalmaks asendati rahamaksuga.

Edasi võimaldati jälle tegutseda era-kaubandusel, sest riiklik ja ühistegeline kaubandusaparaat osutus veel nõrgaks, ja lubati avada eraväiketööstusettevõtteid. Natsionaliseeritud väiketööstusettevõtteid anti endistele omanikele tagasi, sest nende mitmekümnetuhandeline arvu juures osutus nende valitsemine riigi poolt tol ajal ülejõu kärvaks. Küll aga hakati soodustama palgaliste tööjõudu mittekasutavate käsitöölise ühinemist ühistegeliseks artellideks.

Suurtööstuses, selle võimalikult kiirema arendamise huvides, anti kapitalistidele rendile hulk väiksemaid ettevõtteid, ja ka välismaa firmadele anti terve rida ettevõtteid kontsessiooni alusel. Rendile andmine, segaseltsid ja kontsessioonid olid ainukesteks riigikapitalismi vormideks Nõukogude Liidus, kui mitte

lugeda enne sõjakommunismi kasutatud töölikontrolli süsteemi. Nõukogude oludes tähendab riigikapitalism kapitalistide ettevõtete tegutsemist riigi järelevalve all. Ent eramajanduslike ettevõtete osatähtsus suurtööstuse üldtoodangus osutus siiski päris madalaks — umbes 4 prots. 1923/24. aastal.

Uue majanduspoliitika algsammude mõte seisis järgmises: anda lalurahvale ja väiketööstusele võimalus oma enese jõul suurendada tootmist, et siis seda majanduse elavnemist saaks hävinud suurtööstus ära kasutada ja selle varal uuesti jalule seada oma tootmisjõude. Tööstuse uuestiülesehitamisega ja arendamisega aegamööda tekiksid eeldused põllumajanduse sotsialiseerimiseks, ta ümberkujuandamiseks kollektiivseks, sotsialistlikuks.

Nagu sellest järeldub, tähendab uus majanduspoliitika taandumist teatavatel tingimustel ja teatavaks ajaks sotsialismi alal kättevõidetud positsioonidelt. Anti ju kogu väiketööstus ja tähtsusetu osa suurtööstusest eramajandusele tagasi, erakaubandus võis jälle tegutseda, omasaaduste vabamüügi tõttu kulakutel võimaldus jälle oma majapidamisi arendada ja jõukamad keskmikud võisid muutuda kulakuteks — kõige selle tagajärjeks oli kapitalistlike elementide tugevumine. Ent taandumine ei sündinud selleks, et kapitalistlikku korda jälle jalule seada, vaid selleks, et, ette valmistades vajalisi eeldusi, eriti arendades riigitööstust, minna üle uuele pealetungile üksikute majandusaladel, tagasi võtta endised positsioonid ja siis sotsialiseerida rahvamajandus kogu ulatuses.

*

Juba aasta pärast, 1922. aastal, laandumine lõppes. Ülesanne seisis nüüdsest peale selles, et mitte enam lasta kapitalismil areneda üle seniste piiride ja ühtlasi asuda tema lõplikule väljatõrjumisele.

Olgu veel märgitud, et kohe nep'i algusel detsentraliseeriti riiklike tööstusettevõtete juhtimine. Iga ettevõtte või nende trust sai enamvähem laialdase iseseisvuse enese varustamises toorainetega, omasaaduste müügis ja oma raharesursside kulutamises. Iseseisvustamine

tegi ettevõtte oma tegevuses painduvaks, löstis nende algatusvõimet tootmises.

Taandumise tagajärjel muutus erakapitali osa eriti suureks kaubanduses, sest erakapital tungis peamiselt mitte tootmisaladele, vaid just kaubandusse. Kuna riiklik ja ühistegelise kaubandus olid tol ajal veel nõrgad, siis erakapitalil õnnestus haarata valdava osa väikekaubandusest (90 prots. kaupluste võrgust 1923. a. alguks) ja ka väikese osa suurkaubandusest.

Seetõttu sotsialismi pealetung suundus eeskätt just kaubanduse peale, et hakata erakapitali sealt välja lööma. Kapitalistlike elementide väljatõrjumise protsess kaubandusest uuestiülesehituse-ajajärgul nähtub järgmisest tabelist:

Väikekaubanduse läbikäigid.

Обороты розничной торговли.

1922/23 1924/25 1926/27 1928
(miljard. rubl.)

Sotsialistlik kaubandus . . .	0,9	4,5	8,6	11,8
Sellest:				
riiklik . . .	0,5	1,2	1,8	2,4
ühistegelise . . .	0,4	3,3	6,8	9,4
Erakaubandus . . .	2,7	3,3	5,1	3,4
Üldläbikäik	3,6	7,8	13,7	15,2

Kui 1922/23. aastal erakaubanduse kaudu toimus $\frac{1}{4}$ üldläbikäigust, siis 1928. aastal juba vähem kui veerand. Seevastu sotsialistliku (riikliku ja ühistegelise) kaubanduse osatähtsus tõusis vastavalt veerandi pealt ligi 80 prots. peale väikemüügi üldläbikäigust, kusjuures eriti kasvas ühistegelise kaubandus, millele 1928. aastal kuulus üle 60 prots. Seega erakaubandus kaotas oma valitseva seisukoha väikekaubanduses, ja $\frac{1}{4}$ kaubanduse läbikäigust osutus sotsialiseerituks. Suurkaubanduses erakapitali osatähtsus langes veelgi madalamale, moodustades 1928. aastal tühised 1,4 prots. suurkaubanduse üldläbikäigust. Kaubanduses saavutas seega sotsialistlik majandus võidu kapitalismi üle.

Suure tähtsuse rahvamajanduse arendamisele ja sotsialistlike vormide võidule kaubanduses omas 1924. aastal teostatud rahareform. Reform seisis selles, et pea-gu hoopis väärtuse kaotanud Nõukogude rahalt mindi üle uuele kindlale valuuta-

le, milline baseerus tshervonetsil, s. o. pangatähel, mida riigipank emiteerib seadusega kindlaksmääratud tingimustel. Nõukogude raha väärtuse langus kujunes nep'i algul otse kohutavaks, mis oli tingitud tohutu rahahulga liikvele laskmisest. Näiteks ainuüksi kahel esimesel 1922. aasta kuul — jaanuaris ja veebruaris — lasti välja 31.100 miljardit rubla. 1923. aasta lõpul kuldrubla eest maksti 50 miljardit paberrubla. Riik ei võinud loobuda raha juurdetrükkimisest, sest riigieelarve puudujääk 1922. aastal ulatus umbes poolele kõigist kuludest. Senikaua, kui eelarves püsis puudujääk, polnud võimalik rahareformi teostada. Alles 1924. aastal majanduse arenguga käsikäes suurenenud tulude tõttu esmakordselt saavutati ja on tänini jäänud püsima puudujäägita riigieelarve. Samal aastal teostatigi rahareform.

Riigipanga poolt väljalastavad tshervonetsid (tshervonets = 10 rubla) peavad rahaseaduse järgi olema kaetud vähemalt 25 prots. ulatuses kullaga ja kindla välisvaluutaga ja ülejäävas osas — kergelt realiseeritavate kaupadega ja vekslitega ning teiste lühiajaliste kohustustega. Seega seadus ise piirab tshervonetside liikvele laskmist rahvamajanduse läbikäikude kasvuga. 1924. aastal lõpetati senise raha — riigikassatähtede — emiteerimine, ja nad vahetati kindlat kurssi ja ostujõudu omavate tshervonetside vastu ümber. Kuna tshervonetse vähem kui 10-rublalise väärtusega välja ei lastud, siis väiksemateks läbikäikudeks jätkati riigikassatähtede (1-, 3- ja 5-rublaliste) emiteerimist; nende hulk tehti olenevaks liikvelolevate tshervonetside kogusummast, ja nende väärtuse püsivus kindlustati takistamatu ümbervahetamisega tshervonetsidesse.

Kindla valuuta loomine andis terve aluse kogu rahvamajanduse edukale arengule, mida seni stabiilse rahaüksuse puudumine pidurdas. Palgaliste reaalpalgad hakkasid tõusma, mis omakorda kutsus esile tööproduktiivsuse kasvu. Hindade tase muutus alul püsivaks ja hakkas siis langema, milles peegeldus kogu rahvamajanduse tervenemisprotsess.

*

Varsti pärast uue majanduspoliitika väljakuulutamist hakkasid selle mõjud avalduma, ja kogu majanduselus toimus murrang. Senikestnud langus asendus tõusuga, milline alul oli küll väga aeglane, kuid varsti muutus järjest kiiremaks kõigil majandusaladel, järjekindlalt lähenedes maailmasõjaeelse 1913. aasta tasemele, mille saavutamisega rahvamajanduse uuestiülesehitus olnuks teostatud.

Suurtööstus hakkas end juba jalgele upitama, ta toodang suurenema. Ent nep'i algaastatel omas tööstus ka suuri varjukülgi. Tööstussaaduste hinnad, osalt vabrikute vähese koormatuse, osalt suurte kasude tagaajamise mõjul, tõusid kõrgele. Riiklik ja ühistegeline kaubandus-aparaat omalt poolt samuti tahtis palju teenida, joondudes erakaupmeeste spekulatsioonihindade järgi. Nii viisi 1923. aasta sügiseks tööstussaaduste hinnad osutusid väga kõrgeteks, kuna põllumajandussaaduste omad seisid suhteliselt madalal. Tööstussaaduste hinnad olid võrreldes maailmasõjaeelsega tõusnud kolm korda rohkem kui põllumajandussaaduste hinnad. Selle tagajärjel tekkis müügikriis, tööstussaadused jäid lattu seisma, mis pidurdas tööstuse arengut. Tuli võtta abinõud üldkulude ja vahetalituskulude vähendamiseks, ettevõtelt nõuti palju kokkuhoidu kuludes, et vähendada saaduste omahinda. Tulemusena 1924. aasta kestel õnnestus tööstussaaduste hindasid alandada keskmiselt ühe kolmandiku võrra. Tööstuskaupade müügis tekkinud kriis likvideeriti kiiresti.

Teise varjuküljena tööstuse arengus tuleb mainida rasketööstuse (s. o. tootmisvahendeid valmistava tööstuse) mahajäämist tarvituskaupu tootvast kerge-tööstusest. Ometi rasketööstus on just selleks tööstuse osaks, milline omab otustava tähtsuse rahvamajanduse sotsialistlikus ümberehitamises, varustades seda moodsa tehnikaga.

Uuestiülesehituse-ajajärk lõppes üldiselt 1926/27. aastal, — selleks ajaks saavutati maailmasõjaeelne kõrgseis: suur- ja väiketööstuse üldtoodang ületas 2,5 prots. võrra sõjaeelse 1913. aasta taseme

ja põllumajanduse loodang — 6,6 prots. võrra. Raudteede kaubavedu tõusis isegi 27 prots. võrra kõrgemale sõjaeelsest. Kogu rahvamajanduse toodangu taset ise-loomustab rahvamajanduslik sissetulek, milline samaks aastaks samuti ületas sõjaeelse taseme. Kõik võrdlused sõjaeelsega on tehtud toodangu arvestades ühtlastes hindades, mis kõrvaldab hindade kõikumiste mõju võrreldavate toodangute suurusele.

Põllumajanduse uuestiülesehitus, sõjaeelse taseme jälleasaavutamise toimus kiirelt, kuna ta toodang polnud langenud nii madalale kui tööstusel, ja teiseks oli tal kergem end jalule seada kui keerulist tehnikat omaval tööstusel. Teraviljade külvipinnad jäid enamvähem sõjaeelsele tasemele, kuid tehniliste kultuuride pindalad suuresti laienesid, näiteks lina külvipind suurenes 1913. aastal olnud 1.398 tuh. ha pealt 1.566 tuh. peale 1926. aastaks, päevalille — 969 tuh. ha pealt 2.589 tuh. peale, kartuli — 3,1 miljoni ha pealt 5,2 miljoni peale; sõjaeelsest väiksemad olid aga puuvilla külvipind (654 tuh. ha sõjaeelsele 688 tuh. vastu) ja suhrunaeri külvipind (538 tuh. ha 649 tuh. vastu). Emt hektarisaagid jäid ikkagi madalamaks maailmasõjaeelsest; seda põhjustas maapidamise kilunemine — oli ju nüüd tervelt 25 miljonit talundit endiste 16 miljoni asemel. Arusaadavalt oli ka tööproduktiivsus madalamal tasemel.

Tööstuses arenesid eriti tarvituskaupe valmistavad harud. Puuvillakaupu toodeti 1926/27. aastal 2,3 miljardit meetrit 303 tuhande vastu 1921/22. aastal, villaseid kaupu — vastavalt 82 miljonit ja 23 miljonit meetrit, nahku — 19,9 miljonit ja 6,2 miljonit tükki jne. Kuna ka põllumajanduse turutoodang kasvas 1923/24. aastal olnud 1,2 miljardilt rublalt 1,9 miljardile 1926/27. aastal, siis jõudsasti paranes nii maa- kui ka linnarahva varustus tarbainetega. Juba 1923. aastaks oli normeeritud varustamine tsheki-süsteemi alusel täieliselt kaotatud.

Kuid need tööstusharud, mis annavad elektrijõudu, metalli masinate, ehitustööde jaoks, arenesid aeglasemalt tarvituskaupe tööstusest. Näiteks malmi too-

dang ulatus 1926/27. aastal vaid 72,5 protsendile sõjaeelsest, kuigi 17 korda ületas 1921/22. aasta toodangu; valtsitud metallide toodang ulatus 83,5 protsendile sõjaeelsest. Mõnes tähtsamal saaduses sõjaeelne tase siiski ületati, nii söe toodang tõusis 30,9 miljoni tonnile sõjaeelsele 29,0 miljoni vastu, turba toodang — 4,8 miljoni tonnile 1,5 miljoni vastu. Eriti märkamisväärne on elektrifitseerimise hiigeltõus, nagu nähtub järgmistest arvudest:

Elektritööstuse areng.

	Elektrijaama- de arv (tuh. kv.)	Võimsus (miljon. kvt.-tund.)	Elektrijõu toodang (miljon. kvt.-tund.)
1913. a.	230	1.098	1.945
1927. a.	658	1.698	4.205

Juba uuestiülesehituse-ajajärgul teostati edukalt Goelro-plaani, ja elektrifitseerimise alal arenes tööstus kiiretempolisemalt kui üheski teises mõõduandvamas tööstusharus.

Tööstuse tõus saavutati ilma välislaenu abita, ilma väliskapitali abita. Välismaa kapitalistidele antud kontsessioonid ja riigiettevõtete rentimine omamaa kapitalistidele mängisid tähtsusetut osa. 1926/27. aastal suurtööstuse toodangust langes ainult 2,6 prots. neile riigikapitalistlikele ettevõtetele. Väiketööstus aga oli ülekaalukalt eraomanduses — tervelt ¾ ta toodangust kuulus sellele, kuid sealjuures peab arvestama väiketööstuse suhteliselt madala osatähtsusega, sest kogu tööstustoodangust toodeti vaid veerand väiketööstuses.

Suurtööstuses töötavate tööliste arv (ülevenem. rahvamaj. nõukogu alluvuses) kasvas 1921/22 aasta 999 tuhande pealt 2,0 miljoni peale 1926/27. aastaks. Töölise keskmine tööproduktiivsus (võttes ta aastatoodangu) ületas märksa sõjaeelse 1913. a. taseme. Ühtlasi nende reaalpalk osutus 4,6 prots. võrra kõrgemaks sõjaeelse 1913. aasta tasemest, kuna 1921/22. aastal võrdus vaid ühe kolmandikule sõjaeelsest. 1925/26. aastal algasid juba võrdlemisi suureulatuslikud ehitustööd tööstuses, milliseks ostarbeks määrati samaks aastaks 810 miljonit rubla.

Kuid peab märkima, et, hoolimata suu-
rest majanduslikust tõusust, töötaolu pü-
sis, ja 1927. aastal oli töötuid registree-
ritud veel 1,5 miljonit.

Uuestiülesehituse-ajajärgul sotsialist-
lik majandussektor tunduvat tugevnes.
Tööstuses (ühes väiketööstusega) ta osa-
tähtsus kasvas 1923/24. aastal olnud 75
protsendilt üldtoodangust 86 protsendile
1926/27. aastal, kuna eramajandusliku
sektori osatähtsus langes vastavalt 25
prots. pealt 14 prots. peale. See tähen-
dab, et tööstus oli kindlalt sammumas
sotsialismi suunas. Sama kiirelt tõrjuti
välja erakapital kaubandusest, kus ta osa-
tähtsus langes 57 protsendilt väikekau-
banduse üldlääbikäigust 1923/24. aastal 37
prots. peale 1926/27. aastaks, rääkimata
suurkaubandusest, kus erakapitali eri-
kaal kahanes 5 protsendi peale. Põllu-
majanduses aga peagu eranditult valit-
ses eramajandus, ja väheste sotsialistlike
kolhooside ja sovhooside toodang tõusis
1922. aasta 1 prots. pealt 3 prots. peale
põllumajanduse üldtoodangust. Rahva-
majanduslikus sissetulekus, milline haa-
rab kõigi majandusalade toodangud, sot-
sialistliku sektori osatähtsus oli 1926. a.
siiski võrdlemisi kõrge — 40 prots.,
kuna enamused (60 prots.) langes erama-
janduslikule sektorile, selle kapitalistli-
kule ja väikeomanike osadele. Seega era-
omandus oli veel ülekaalus Nõukogu-
de Liidu rahvamajanduses. Kuid ei
tohi unustada, et majanduslikud peate-
gurid (suurtööstus, transport, maa, pan-
gad, väliskaubanduse jne.), millistelt kogu
majandus oli juhitud soovitas suunas,
olid riigi käes.

*

Rahvamajanduse uuestiülesehituse
lõppedes tõusis küsimus, mis edasi teha.

Selge oli, et ei jalkunud majanduse liht-
sast uuestiülesehitamisest, ta viimisest
sõjaeelsele tasemele. Iseloomustas ju sõ-
jaeelne tase tsaristliku Vene kaugale ma-
hajäämist teistest, arenenud maadest. Oli
vaja asuda uue, sotsialistliku majanduse
ülesehitamisele. Selle teostamiseks tuli
alustada industrialiseerimist. Industria-
liseerimise all mõeldakse esmajoonelist
tööstuse, eriti tootmisvahendeid valmis-
tavate harude, arendamist ja siis teiste
majandusalade (põllumajandus, transport
jne.) varustamist uusima tehnikaga töös-
tuse poolt. Selle tagajärjel hakkavad kii-
rest tõusma tööproduktiivsus ja rahva-
majanduse toodang, mis omakorda tõs-
tab rahva elutaset.

Tekkis küsimus, millisel teel indust-
rialiseerimist läbi viia. Ajalugu tundis
seni kolme industrialiseerimise viisi.
Ühed maad, nagu Inglise, said võimsa-
teks tööstusriikideks asumaade valluta-
mise ja ekspluateerimise abil. Teiste
maade tööstus arenes sõjakontributsioo-
nide varal, nagu Saksas, kes Prantsuselt
pärast 1870—1871. a. sõja võitmist sai 5
miljardit franki. Kolmandad maad, nagu
tsaristlik Vene, arendasid oma tööstust
orjastavate väliskontsessioonide ja -lae-
nude abil.

Kõik need teed leiti olevat sobimatud.
Jäid vaid üks tee — arendada tööstust,
industrialiseeruda Nõukogude Liidu sise-
ressursside varal, ja see tee valitigi. Nii-
sugune industrialiseerimine tähendab
seda, et Nõukogude Liit masinaid sisse-
vedavast maast kujuneb masinaid toot-
vaks maaks, ja see omakorda tähendab
Nõukogude Liidu majandusliku rippu-
matuse saavutamist maailmamajandu-
sest ja viimase mõjuavalduste lõplikku
kõrvaldamist Nõukogude rahvamajandu-
sele.

Uuestiülesehituselt rekonstruktsioonile ülemineku ettevalmistus.

Подготовка перехода от восстановления к реконструкции.

1926/27. aastaks uuestiülesehitude-ajajärk üldjoontes lõppes. Edasi rahvamajanduses algas uus arenemisperiood, rekonstruktsiooni-ajajärk, s. o. majanduse sotsialistlik ümberehitus uue, kõrgema tehnika alusel, eeskätt selle ettevalmistus. See ümberehitus on mõeldav vaid tööstuse, kui kogu maa industrialiseerimise baasi, arendamise kujul. Tööstuse arendamise võtmeks aga on rasketööstus, s. o. tootmisvahendeid valmistav tööstus.

Uuestiülesehitude-ajajärgul oli ülesandeks arendada kõigepealt põllumajandust, saades sellelt toor- ja toitaineid üles ehitada tööstus, olemasolevad tööstusettevõtted. Kuid vanade tehaste ja vabrikute eluiga oma mahajäänud tehnikaga ei võinud olla pikk, neid oli vaja varustada uute, moodsate masinatega. Teiseks oli tööstus liig vähe arenenud, ja sedagi peamiselt kergetööstuse osas, puudusid küllaldaselt arvul masinaehitustehased ja teised rasketööstuse ettevõtted, ilma milledeta ei saa arendada rahvamajandust. Seepärast osutus vajalikeks ehitada uusi rasketööstuse tehaseid tehnika viimase sõna järgi.

Industrialiseerimise poliitika pidi lahendama need ülesanded. Oli vaja luua rida tööstusharusid, millised tsaristlikus Venes üldse puudusid, nagu näiteks auto- ja traktoritööstus, ehitada uusi masinaehituse-, tööpinkideehituse-, keemia-, metallurgiatehaseid, söekaevandusi, elektri- jaamu, uusi riigikaitsetööstusi. Edasi — traktorite ja teisi moodsate põllumajandusmasinate tehaseid, et võimaldada mõnekümnel miljonil üksiktalundil luua suuri ühismajapidamisi.

Säärased suured ehitustööd nõudsid määratud kapitalimahutusi. Nagu ülal juba märgitud, välisabist loobudes tuli hankida ressursse Nõukogude Liidust enesest.

Allikad selleks leiti muuseas riigistatud tööstuse, transpordi, pankade, sise- ja väliskaubanduse kasusummadest, tsaariaegsete riigivõlgade annulleerimisest, millede pealt omal ajal makseti ai-

nuükski protsentidena sadu miljoneid kuldrublasid aastas. Kuna talurahvas vabastati rendi maksmisest mõisnikele, mis tegi aastas välja 500 miljoni kuldrubla ümber, siis võis ka tema anda lisaresursse industrialiseerimiseks. Sel teel saadi miljardeid rublasid tööstuse ülesehitamiseks, ja kui 1926/27. aastal mahutati tööstusse ligi 1 miljard rubla, siis paari aasta pärast juba umbes 3 miljardit.

Tulemusena suurtööstus andis juba 1927. aastal suure juurekasvu toodangus — 18 prots., võrreldes eelmise aastaga.

Põllumajandus aga, hoolimata uuestiülesehitude ajajärgul asetleidnud teatavast tõusust, jäi siiski püsima madalale tasemele, ja seda peamiselt just seetõttu, et ta peagu tervelt koosnes tohutust 25-miljonilisest väike- ja kääbustalundite hulgast. Ta arenemistempe hakkas tugevasti maha jääma tööstuse arenemise kiirusest, ta ei suutnud enam anda nii palju toor- ja toitaineid, kui vajas kiirelt laienev tööstus ja koos sellega kasvav linnarahvas. Kuna väikemaapidamine pole suuteline kiirelt tõstma oma toodangut, siis tuli asuda talundite kollektiviseerimisele, nende ühendamisele sotsialistlikesse suurühismajapidamistesse, millised ükski suudavad otstarbekohaselt ja massiliselt kasutada traktoreid ja teisi moodsaid masinaid. Sel alal polnud seni veel saavutatud tunduvat edu, sest 1927. aastaks oli kolhoosidesse astunud vaid 1 prots. ümber kõigist talunditest.

Kollektiviseerimiseks olid juba eeldused loodud. Uuestiülesehitude-ajajärgul olid Nõukogude valitsuse jõupingutused suunatud peamiselt põllumajandussaaduste müügi ja talurahva tööstussaadustega varustamise korraldamisele ühistegelisel alusel. Sel alal saavutatud edusammude tõttu oli 1926/27 aastaks põllumajanduslikku ühistegevusse piima-, lina-, krediidi- ja muudesse ühingutesse koondunud kolmandik talundite üldarvust ja tarvitajateühingutesse — pooled

talundid. Järgmistel aastatel suurenesid need arvud veelgi, nii et 1928/29. aastal igasugustes põllumajanduslikes ühingutesse koondunud talundid andsid ligi poole (44,6 prots.) põllumajanduse kogutoodangust.

Ent kõrgem ühistegevusvorm, nimelt tootmisalaline, levis aeglaselt, kuid siiski kindlalt. Enne kui üle minna kolhooside massilisele asutamisele, pidid üksikmajapidamised läbi tegema vajalise ettevalmistava perioodi. Kõik need lihtsamad ühistegevuse vormid pididki õpetama talurahvast kollektiivsele asjaajamisele, ühismajandamisele. Juba loodud vähesel kolhoosidel, samuti nagu sovhoosidelgi, oli ülesandeks oma moodsa tehnikaga veenda talurahvast suurühismajapidamiste paremuses.

Samal ajal tööstuse arendamises tehtud edusammud lubasid kollektiviseeruvat põllumajandust varustada uute masinatega, traktoritega, millede abil võimaldub sisse seada ratsionaalset suurmaapidamist.

Põllumajandusmasinate toodang tõusis 1928. aastaks, võrreldes 1924. aastaga, neljakordseks. Traktorite tootmist massilises ulatuses alustati 1927. aastal. Neil aastatel hakati asutama põllumajandusmasinate laenutamispunkte, hiljem esimesi masinatraktorijaamu, ning hakkas selgelt avalduma talundite sotsialistliku ümberkujundamise protsess moodsa masinatehnika sisseseadmise alusel.

Rahvamajanduse rekonstruktsiooni-ajajärgule üleminekul muutus teravaks teraviljaküsimus. Kuigi põllumajandus oma üldtoodangu suuruselt oli ületanud sõjaeelse taseme, ta tähtsama haru — teraviljakasvatuse — toodang ulatus 1927. aastal vaid 91 protsendile sõjaeelsest tasemest. Vähe sellest — teravilja turutoodang, millega varustatakse linnasid, ulatus vaid kolmandikule (37 prots.) sõjaeelsest kogusest. Turutoodangu lan-

gust põhjustas asjaolu, et põllumajandus oli kujunenud koosnevaks veelgi väiksematest majapidamistest kui tsariajal, ja tsariaegsete 16 miljoni talundi asemel tegutses nüüd agraarreformi tagajärjel 25 miljonit talundit. Rääkimata mõisade likvideerimisest, kulakute talundeid oli vahepeal tublisti kärbitud nii suuruselt kui ka arvult. Kui tsariajal kehvikuid oli 65 prots., keskmikke 20 prots. ja kulakuid 15 prots. talundite üldarvust, siis nüüd oli kulakuid 5 prots., kehvikuid 35 prots. ja keskmikke 60 prots.

Ometi aga andsid tsariajal just mõisnikud ja kulakud suure enamuse teravilja turutoodangust — kokku 153 miljonit tsentnerit, kuna keskmikud ja kehvikud, kes Nõukogude ajal olid peavarustajateks, — ainult 61 miljonit. Nüüd aga ulatus kogu teravilja turutoodang 82 miljoni tsentnerile, vähete kolhooside ja sovhooside toodang ühesarvatult. Väike-talundid oma loomult ei ole suutelised andma turutoodangut suurtes hulkades, ega seda ka arendama vähegi kiiremalt, kuna neis ei saa moodsaid masinaid ja põllumajandusteaduse saavutusi otstarbekohaselt kasutada.

1927/28. aastast peale, pärast seda kui oli saadud küllaldaselt kogemusi planeerimises ja sotsialistlik majandus oli saavutanud mõõduandva seisukoha, toimub kogu rahvamajanduse arendamine kindlate aastaplaanide alusel. Enne seda, kui mitte arvestada 1921. aastal koostatud Goelro-plaani, aastaplaanid haarasid vaid üksikuid majandusharusid ega liitunud ühiseks terviklikuks rahvamajandusplaaniks. Küll koostati ka juba kahel eelmisel aastal (1925/26 ja 1926/27) üldaastaplaane, kuid need olid vaid ettevalmistavateks katseteks. 1928/29. aastast peale toimub majanduse arengu juhtimine juba viieaastakavade alusel, millede põhjal ja piirides koostatakse iga-aastased plaanid.

Esimene viisaastak.

Первая пятилетка.

1929. aasta kevadel kinnitati Nõukogude Liidu rahvamajanduse arendamise esimene viieaastakava, milline haaras ajavahemiku 1928/29—1932/33. a. Esimese viisaastaku peaülesandeks oli teostada Nõukogude Liidu rahvamajanduse sotsialistlikku rekonstruktsiooni (ümberehitust). Viisaastaku tuum seisis selles, et luua tööstust, milline suudaks varustada moodsa tehnikaga ja arendada sotsialismi alusel mitte ainult ennast, vaid ka põllumajandust, transporti jne., ühe sõnaga — kõiki rahvamajandusharusid. Selle teostamiseks nägi kava ette 64,5 miljardi rubla mahutamise kogu rahvamajandusse kokku; sellest pidi tööstusele, peamiselt rasketööstusele, minema 19,5 miljardit, põllumajandusele — 23,2 miljardit (sellest 16 miljardit talundite eneste poolt), transpordile — 10 miljardit rubla jne. Tööstustoodang pidi viie aastaga tõusma 2½-kordseks, põllumajanduse toodang — 50 prots. võrra, kollektiveeritud pidi saama 22 prots. talundite üldarvust, raudteede kaubaveo kasv oli määratud 75 prots. suuruseks jne.

Viieaastakava teostamine oli seotud määratlusuurte raskustega. Nõukogude Liit kujutas enesest viisaastaku alguks agraarset maad, sageli keskaegse tehnikaga, tööstusega, mille arenemistase oli kaugelt puudulik selleks, et moodsa tehnika alusel reorganiseerida rahvamajandust. Viisaastaku alguks Nõukogude Liit oli astunud vaid esimesi samme majanduse rekonstruktsiooni alal ja tehnika tasemelt erines vähe tsaariaegsest Venest, milline teatavasti oli moodsa tootmisvahenditega mitmekordselt halvemini varustatud kui P.-A. Ühendriigid, Inglise või Saksa. Põllumajanduse sotsialistlikku ümberehitamist takistas talundite väiksus ja äärmine rohkus. Raskused olid tingitud ka asjaolust, et Nõukogude Liitu ümbritsevad kapitalistlikud riigid, samuti kapitalistlike elementide olemasolust Nõukogude Liidus eneses, kes arusaadavalt ei leppinud sotsialismi arendamisega.

Esimese viieaastakava grandioossust ei eitatud ka kapitalistlikes riikides. Näiteks Saksa professor Schlesinger ütles 1929. aastal Berliini inseneridele peetud referaadis: „Nõukogude Liidu industrialiseerimine on tehnilises suhtes nii väljatöötatud, et kui viisaastak teostatakse, siis kümne aasta pärast saab Nõukogude Liit omama üle maailma parimaid ja kõige paremini sisseseatud tehaseid ja vabrikuid.“ Ühtlasi ennustati viieaastakava teostamatust. Londoni ajaleht „Times“ andis niisuguse hinnangu talle: „Nad (s. o. enamlased) püüavad 5 aastaga teostada seda, milleks läheks vaja 50 aastat soodsate tingimuste korral, millised, nagu nad ise tunnustavad, puuduvad.“

Esimeses viisaastakus tuli industrialiseerimist teostada kiires tempos. Kiirust põhjustasid kahte laadi tegurid — ühed, mis olid tingitud sisemajanduse oludest, ja teised, mis olenesid Nõukogude Liidu seisundist maailmamajanduses.

Nõukogude Liidu majandus oli tehniliselt mahajäänud, eriti põllumajanduse osas, mille äärmine arenematus väike- ja pisitalundite domineerimise tõttu sundis võimalikult kiiremal arendama tööstust. Tööstus pidi andma põllumajandusele moodsa tehnilise varustuse, mis võimaldab teda sotsialistlikul alusel ümber korraldada. Seega oleks saavutatud sotsialismi võit kogu Nõukogude Liidus, sest teistes põhilikes majandusharudes oli eraomandus juba asendatud ühiskonna omandusega ja kapitalistlikud klassid üldjoontes likvideeritud. Põllumajanduse sotsialiseerimine osutus seda tähtsamaks, et suur osa Nõukogude Liidu rahvastikust tegeleb just sel alal — umbes 110 miljonit tolleaegsest 152-miljonilisest üldarvust.

*

Viisaastaku esimesel aastal — 1929. a. — toimus suur murrang Nõukogude Liidu rahvamajanduses. Ressursside kogumise probleem tööstuslike ehitustööde jaoks põhilikult lahendati, ja suurtöös-

tusse mahutati sel aastal 2,6 miljardit rubla. Tootmisvahendite toodang, valdava enamuse millest annab rasketööstus, suurenes sama aastaga tervelt 31 prots. võrra, tõustes 21 miljardi rublalise hiigelsummani. See tähendas industrialiseerimise edukuse kindlustamist.

Teiseks leidis aset põhjalik pööre põllumajanduse kollektiviseerimises. Kui seni kolhoosidesse astusid peamiselt kehvikud ja maaproletaarlased, siis nüüd hakkasid kolhoosidesse ühinema ka keskmikud, talurahva mõõduandev kiht, olles nähtavasti lõpuks veendunud kolhooside hüvedes. Kolhoosidesse ei astunud enam üksikud talurahvarühmad, vaid terved külad ja vallad korraga. Algas massiline kolhooside asutamine, mis eriti kõvenes 1929. aasta lõpuks, ja kui 1927. aastaks oli kolhoosidesse koondunud vaid 0,8 prots. talundite üldarvust, 1928. aastaks — 1,7 protsenti, siis 1929. aasta sügiseks juba 7,5 prots.

Talurahva massiline astumine kolhoosidesse oli tingitud järgmistest teguritest. Tugevnenud tööstus hakkas massiliselt varustama kolhoose traktorite ja teiste põllumajandusmasinatega. Järjest levinud põllumajanduslik ühistegevus oli talurahvale andnud kollektiivse majandamise oskuse. Seniste kolhooside ja sovhooside töötulemused näitlikult veensid talurahvast suurmaapidamise hüvedes, tööproduktiivsuse määratus tõusis kõrge tehnika kasutamisel ja seoses sellega rahva aineline ja kultuuriline taseme jõudsas tõus.

Ühenduses massilise kollektiviseerimisega kerkis esile kulakute, kui viimase kapitalistliku klassi, likvideerimise küsimus. Kui seni teatavad kaalutlused takistasid seda likvideerimist ette võtta, sest kulakute majapidamised andsis suure osa turutoodangust, siis 1929. aastaks olid kolhoosid ja sovhoosid niivõrd tugevnenud, et andsid kokku rohkem vilja turule kui kulakud ja juba 1930. aastal isegi 3 korda rohkem kui kulakud.

Kulakute osa turu varustamises langes kolhoosidele ja sovhoosidele. Kollektiviseerimise edukusest vihastunud kulakud muutusid kardetavaks põllumajanduse edasisele sotsialiseerimisele. Nii tõu-

sis vajadus seniselt kulakute piiramise poliitikal üle minna kulakute kui klassi läielise likvideerimise poliitikale.

Kuni 1929. aastani ainult piirati kulakute talundeid nende arengus. Kulakuid maksustati kõrgemalt kui leisi talurahva kihte, neilt nõuti teravilja müümist riigile kindlate hindadega, teataval määral piirati nende talundite laienemist, nimelt seadustega maa rentimise ja tööjõu palkamise kohta, kuna sõjakommunismi ajal osalt asetleidnud varanduste äravõtmised neilt olid nep'i ajast peale keelatud. Kulakute kasvu vaid takistati, ainult üksikud kulakutekihid, kes ei kannatanud välja neid kitsendusi, varisid kokku ja tõrjuti välja. Säärane kulakute piiramise poliitika oli vajaline seni, kui kolhoosid ja sovhoosid ei suutnud asendada kulakute toodangut.

1929. aasta lõpul, seoses kolhooside ja sovhooside kasvuga, mindi üle kulakute kui klassi likvideerimise poliitikale. Seadused maa rentimise ja tööjõu palkamise kohta tühistati, ja kulakud jäeti sel teel ilma juurderenditud maadest ja palgalisest tööjõust. Kulakutelt varanduste äravõtmise keeld kaotati, talurahvale anti õigus konfiskeerida kulakutelt kolhooside kasuks kariloomi, hooneid, maad, masinaid ja muid tootmisvahendeid.

Kulakute likvideerimine omandas hoopis teise iseloomu kui sõjakommunismi ajajärgul. Tol ajal kehvikute komiteed võtsid samuti kulakutelt maa, loomad, masinad, kuid esiteks sündis see osaliselt, ja teiseks konfiskeeritud tootmisvahendid läksid külakehvikute eraomandusse, jaotati nende vahel ära. Nüüd aga äravõetud tootmisvahendid läksid kolhooside omandusse, ja kulakute likvideerimine toimus mitte osaliselt, vaid likvideerimisele kuulus kogu kulakute klass.

Enne kulakute kui klassi likvideerimisele asumist kapitalistlike elementide väljatõrjumine toimus peamiselt linnades, nimelt tööstuses ja kaubanduses, kus nad veel säilinud olid. Kulakute likvideerimisele üleminekuga 1929. aastal algas järelikult üldine pealetung kapitalistlikele elementidele kogu rindel.

*

Kogu töötava rahva ühistel jõupingutustel rahvamajanduse areng sündis säärase hooga, et esimene viieaastakava teostati üldjoontes juba 1932. a. lõpuks, s. o. 5 aasta asemel 4¼ aastaga.

Suurtööstuse toodangu hiigelkasv viisaastaku kestel oli järgmine (miljardites rublades, 1926/27. a. hindades arvestatult):

1913. a.	1928. a.	1932. a.
11,0	16,8	38,8

Neist arvudest järgneb, et, võrreldes 1928. aastaga, s. o. viimase viisaastakueelse aastaga, tööstustoodang tõusis 1932. aastaks 2,3-kordseks. Sõjaeelse 1913. aasta tasemega võrreldes on toodang suurenenud isegi 3,5-kordseks. Seejuures tootmisvahendite toodang (21,6 miljardit rubla) osutus suuremaks 1928. aasta tasemest 2,8 korda ja 1913. aasta tasemest 4,6 korda. Tootmisvahendite, s. o. oluliselt rasketööstuse toodangu, kasv omas kogu tööstuse ja rahvamajanduse baasina otsustava tähtsuse industrialiseerimises. Tähtsamaks osaks rasketööstusest, mille abil võimaldub muuta rahvamajandust sotsialistlikuks kõige uuema tehnika alusel, on masinaehitus. Selle toodang ulatus 1932. aastal 7,7 miljardi rublale, mis tähendab 4-kordset kasvu, võrreldes 1928. aastaga, ja umbes 10-kordset, võrreldes 1913. aastaga. Väiketööstuse toodang jäi sõjaeelsele tasemele püsima, moodustades umbes 4 miljardit rubla; see seletub asjaoluga, et väikeettevõtted järjest laienedes muutusid suurtööstuslikeks.

Viisaastaku kestel loodi võimas rasketööstus — metallurgia, masinaehitus, keemiatööstus, terve elektrijaamade võrk. Elektri jõu toodang suurenes viisaastakuga 2,7-kordseks, ulatus 13,5 miljardi kilovatt-tunnile; elektri jaamade võimsus tõusis 2,4-kordseks. Goelro-plaan täideti kuhjaga juba 1931. aastal.

Masinaehitustehased, nende seas terve rida hiigeltehaseid, hakkasid tootma kõikvõimalisi masinaid ja seadeid igasuguste rasketööstusharude jaoks. Ühtlasi loodi masinaehitus ka kerge- ja toitainetetööstuse — tekstiil-, naha-, jalanõude- jne.

— tarbeks. Viisaastaku jooksul seati sisse kõigi nende masinate tootmine, millised on tarvilised raske-, kerge- ja toitainetetööstuse arendamiseks, põllumajanduse tehniliseks ümbervarustamiseks, raudteede ja teiste transportalade ümberehitamiseks, raudteede ja teiste transportalade ümberkorraldamiseks. Ühe sõnaga — esimese viisaastakuga loodi oma moodne tehniline baas kogu rahvamajanduse tehnilise rekonstruktsiooni läbiviimiseks.

Tööstuse kiire arengu tõttu samaaegse põllumajanduse kasvu juures Nõukogude Liit muutus põllumajanduslikust maast, milline tootis peamiselt põllumajandussaadusi, tööstuslikuks maaks. 1932. aastal suurtööstuse toodangu osatähtsus ulatus 70,7 protsendile, kuna 29,3 prots. langes põllumajandusele. Sõjaeelse 1913. aastal toodeti rohkem põllumajandussaadusi (57,9 prots.), kuna tööstussaadused moodustasid 42,1 prots. rahvamajanduse üldtoodangust. Seega Nõukogude Liit on muutunud tööstuslikuks maaks, mis peamiselt toodab tööstussaadusi.

Tööstustoodangu hiigel tõus sai võimalikuks vaid tänu I viisaastaku ehitusprogrammi teostamisele tööstuses. Uue majanduspoliitika algaastatel, kui alles asuti tööstuse uuestiüleehitusele, tööstuse põhifondid (s. o. tootmisvahendid) ei näidanud laienemist, vaid isegi vähenesid, sest juurdeehitused ja remont ei katnud olemasolevate fondide kulumist. Näiteks 1923/24. aastal põhifondide kulumine riiklikus tööstuses ulatus 225 miljoni rublale, kuna uusi mahutusi tehti 206 miljoni ulatuses, ja seega kapitali mahutused ei katnud amortisatsiooni. Esimese viisaastaku kestel (täpsemalt 4 aasta kestel — 1929—1932) aga mahutati ehitustööde kaudu tööstusse üldse 24,8 miljardit rubla, kuna viieaastakava nägi ette 19,1 miljardit. Kapitalimahutuste määratud tõusu näitab asjaolu, et eelmise 5 aasta (1923/24—1927/28. a.) jooksul paigutati tööstusse ainult 5 miljardi rubla ümber. Neist 24,8 miljardist rublast läks rasketööstuse ehitustöödeks 21,3 miljardit.

Ehitustööd jagunevad oma laadilt järgmisteks. Uute ettevõtete ehitamine,

millised vastavad tehnika viimasele sõnale. Vanade ettevõtete ümberehitamine ja laiendamine, mis sageli täiesti muudavad ettevõtte senise ilme. Kapitälremont, mille sihiks on olemasolevate ettevõtete korrashoidmine. Lõpuks elumajade ja kultuur-sotsiaalseteks tarveteks hoonete ehitamine.

Kuna rahvamajanduse tehnilise rekonstruktsiooni põhialuseks saavad olla vaid tehniliselt kõige moodsamad ja võimsamad ettevõtted, siis on tähtis just nende osatähtsuse lõus tööstuse ehitustöodes, nagu see tegelikult aset leidis. See nähtub järgmisest tabelist, milles on loodud ehitustööde peale kulutatud summade jaotus protsentides:

	1928/29. a.	1932. a.
	(protsentides)	
Uute ettevõtete ehitamine	27,7	46,3
Vanade ettevõtete laiendamine ja rekonstruktsioon	45,5	27,5
Kapitälremont	9,3	4,0
Muud tööd	17,5	22,2
Kokku	100%	100%

Viisaastaku algul suunati uute ettevõtete ehitamisse ainult veerand kapitalimahutuste üldsummast tööstusse ja ligi pool — vanade ettevõtete laiendamisse ja ümberehitusse. Viisaastaku lõppaastal olid aga osad ümber vahetatud, ja uute tööstusettevõtete ehitamiseks kulutati pool kogusummast, kuna vanade ettevõtete rekonstruktsiooniks — veerand. Uute ettevõtete seas omasid valdava osatähtsuse eriti suured ehitusobjektid, millised olid moodsa tehnika eeskujuks.

*

Viisaastaku teostamise käigul kestis kollektiviseerimine täie hooga edasi. Kohati tekkis sel alal väärnähteid: hakati kunstlikult kiirendama kollektiviseerimist, arvestamata oludega, talurahva ettevalmistusega kolhoosidesse astumiseks; rikuti vabatahtlikkuse põhimõtet, ja talurahvast sunniti ähvardustega astuma kolhoosidesse; artellide asemel, kus ühisomanduses on vaid tähtsamad tootmisvahendid, loodi kohati kommuune, kus ühisomandusse võetakse ka elumajad, kogu kari, sulgloomad jne. Selle tagajärjel

lekkis talurahva seas tõsine rahulolematlus, mis viis isegi kariloomade massilise tapmiseni enne kolhoosidesse astumist, mida veelgi süvendas kulakute agitatsioon.

Valitsuse poolt tarvitusele võetud abinõudega õnnestus kolhooside loomise juures tehtud vigu peatselt kõrvaldada. Anti juhtnõore kohalistele asutustele selleks, et kolhooside asutamisega ei kiirustataks, et neisse astumine oleks vabatahtlik, et tuleks organiseerida vaid artelle, kus ühisomanduses viiakse kolhoosidesse astuvate talupoegade põhilikud tootmisvahendid, ja et eluhooned, nende juures olev õue-aiamaa, osa piimakarja, sigu ja lambaid, kodulinnud jne. jääksid kolhoosnike eraomandusse.

Viisaastaku lõpuks oli juba 61,5 prots., s. o. ligi kaks kolmandikku, talunditest, astunud kolhoosidesse. Umbes 15 miljonit talundit oli seega liitunud 211 tuhandesse kolhoosi. Käsi käes sellega kasvas ka kolhooside keskmine suurus. Kui 1928. aastal tuli kolhoosi kohta keskmiselt 42 hektarit külvipinda, siis 1932. aastal juba 434 ha; üksiktalundite külvipinna keskmine suurus võrdus teatavasti 4,5 hektarile. Sovhooside keskmine külvipind oli veelgi suurem — 2.303 tuhat ha.

Esimene viisaastak lõi seega sotsialismile võidu ka maal, põllumajanduses. Kolhoosid ühes sovhoosidega, moodustades sotsialistliku sektori põllumajanduses, haarasid viisaastaku lõpuks 78 protsenti kõigist külvipindadest. Kolhoosnikud omandasid otsustava tähtsuse põllumajanduses seniste keskmike asemel. Kulakud olid likvideeritud, kehvikud täies ulatuses astunud kolhoosidesse ja saavutasid seal peatselt keskmike elutaseme. Enamus keskmikke oli samuti astunud kolhoosidesse, ja vaid väiksem osa neist jäi esiotsa üksiktalunikeks.

Kollektiviseerimisega lahendati kolm sotsialismi ülesehitamise põhiküsimust. Ta likvideeris kõige rohkearvulisema veel säilinud kapitalistideklassi, juhtis kõige arvukama töötajateklassi — talurahva — sotsialistliku kolhoosimajanduse teele ja lõi seega rahvustliku arvult kõige laialdasemas rahvamajandusharus — põllumajanduses — kindla aluse sotsialismile.

Kulakutele, nagu teistelegi kapitalistideklassi kuulunud isikutele, jäeti võimalus omale ülalpidamist teenida isikliku tööga töörahva eeskujul, ja ainult Nõukogude võimule vastuhakkamise korral kuulusid nad väljasaatmisele, vangistamisele jne.

Nõukogude Liidu põllumajanduse rekonstruktsioon toimus kolmes sotsialistlikus vormis: sovhoosid, masinatraktori-jaamad ja kolhoosid. Sovhoosid kuulusid täielikult riigile, nagu tööstusettevõtteidki, ja nende loodang on täies ulatuses riigi käsutada. Masinatraktori-jaamad samuti on täielikult riigi omanduses; nad iseseisvalt põllumajandusliku tootmisega ei tegutse, vaid nende ülesandeks on oma masinatega teatava tasu (peamiselt naturas) eest harida kolhooside maid. Tööd tehakse kolhoosnike tööjõuga ja eriliste lepingute alusel, mis sõlmitakse masinatraktori-jaamade ja kolhooside vahel. Sel teel seatakse kolhoosides sisse moodne põllumajanduslik tehnika. Kolhooside eneste valdamisel on vaid tähtsusetu arv keerulisemaid masinaid; sovhoosid aga vastuoksa on ise varustatud nende masinatega ja ei tarvita masinatraktori-jaamade abi. Lõpuks kolhoosid kujutavad enestest sotsialistlikke ühissetevõtteid, milledesse on koondunud endised üksiktalundid. Kuna kolhooside tootmisvahendid, peale maa, ei kuulu riigile, vaid neisse koondunud talupoegade kollektiivile, siis kolhooside peremeesteks pole riik, vaid vastava kolhoosi kolhoosnikud ise. Vastavalt sellele sovhooside ja masinatraktori-jaamade tööjõud on palgalised, kuna kolhoosides tasu makstakse olenevalt kolhoosi aastatoodangu suurusest, milline jaotatakse kolhoosiliikmete vahel nende poolt tehtud töö hulga ja headuse järgi.

Olenevalt töö ja tootmisvahendite ühiskondlustamise määrast jagunevad kolhoosid kolme liiki: ühise maaharimise ühingud (tos'id), artellid ja kommuunid.

Kolhooside madalamaks liigiks on ühise maaharimise ühingud. Nende iseloomulikuks jooneks on see, et neis toimub vaid kolhoosnike ühistöö tähtsamate põllumajanduslike tööde, nagu külv ja ko-

ristamine, läbiviimiseks, kuna tootmisvahenditest on peamiselt üldomanduses vaid need masinad, millede ostmine käib üksikutele talunditele ülejäu. Seega enamuse tootmisvahendeid jääb veel eromandusse, ja ka töö pole täielikult sotsialiseeritud, ei toimu ühiselt. See kolhoosivorm oli kõige rohkem levinud kollektiviseerimise algaastatel, kui kolhoosid olid veel vähe tuntud ja talurannas ei suutnud otsustavalt vabaneda individuaalsest majandamisviisist.

Artellides on töö sotsialiseeritud täiel määral ja tootmisvahendid — suures enamusel. Kõigi artelli liikmete töö kolhoosides toimub ühiselt ja artelli juhatuse näpunäidetel. Ühisomanduses on maa, kõik tööloomad, masinad ja muu inventar, kolhoosi majapidamiseks vajalised majandushooned ja kõik ettevõtted põllumajandussaaduste töötlemise alal. Kolhoosnike eraomandusse jäävad: teatav hulk toodangukarja, kõik sulgloomad, kodujänesed, mesilased, elumajad, õueaiamaa ($\frac{1}{2}$ —1 ha), majandushooned isikliku karja pidamiseks, aiamaal tehtavateks töödeks vajaline põllumajanduslik väikeinventar.

Nagu sellest näha, on artell sääraseks kolhoosivormiks, kus kolhoosnike ühiskondlikud huvid on kooskõlastatud nende isiklike huvidega, sest, kuigi töö ja tootmisvahendid on kõrgel määral sotsialiseeritud, on neile jäetud ka piiratud isiklikud majapidamised, kus nad võivad oma tööjõuga harida aiamaad, kasvatada karja, sulgloomi jne. Isiklikud majapidamised on vaid kõrvalalaks kolhoosi ühiskondlustatud tootmisele, rahuldades peamiselt oma tarbeid, kannavad tarvituseloomu ja seetõttu sugugi ei takista kolhoosi arengut. Kolhoosidele on koguni tehtud kohuseks varustada lehmade ja muude loomadega kolhoosnikke, kellele need puuduvad.

Kolmandas, kõrgeimas kolhooside vormis — kommuunides — on eranditult kõik tootmisvahendid sotsialiseeritud, vastava kolhoosi liikmete ühisomanduses. Peale selle kommuuni sihiks on aegamööda viia ühiskondlikule alusele ka kolhoosnike isiklike vajaduste teenimist,

nagu see linnades on laialt levinud, s. o. organiseerida ühissöögimaju, ühiselumaju, pesumaju jne.

Küivõrd erinevad üksikute tähtsamate tootmisvahendite sotsialiseerimise määralt on kolm kolhoosivormi, näitab järgmine tabel 1929. aasta andmetega, mil ühise maaharimise ühingud olid veel ülekaalus:

Ühiskondliku omanduse osatähtsus kolhoosides

	Külvi- pinnas	Tööloo- mades	Lehma- des
(protsentides üldsummast)			
Ühise maaharimise ühingud	74,0	23,7	2,6
Artellid	90,1	62,7	39,8
Kommuunid	99,5	99,3	98,6

Nagu näha, on kommuunis nii külvipinnad, tööloomad kui ka lehmad peagu täies ulatuses vastava kommuuni liikmete ühisomanduses, kuna ühise maaharimise ühingutes — ainult veerand tööloomadest, 2,6 prots. lehmadest ja $\frac{3}{4}$ külvipinnast. Artellid asuvad vahepealsel kohal.

Talurahva kolhoosidesse astumise massiliseks muutumisega kiiresti kasvas artellide osatähtsus kolhooside üldarvus, kuna ühise maaharimise ühingute oma langes, ja viisaastaku lõpuks muutusid artellid domineerivateks — üle 90 prots. kõigist kolhoosidest osutusid artellideks, nagu järgneb tabelist:

Kolhooside koostis liikide järgi

Состав колхозов по видам.		1928. a 1931. a. (protsentides)	
Ühise maaharimise ühingud	59,8	4,7	
Artellid	34,8	91,7	
Kommuunid	5,4	3,6	
Kokku	100%	100%	

Praegusel arenemisetapil on kolhooside põhilikuks vormiks artellid. Kommuunide, kui kõrgeima kolhoosivormi, sisseadmine, kus on täieliselt teostatud kommunistlikud tootmis- ja tarvituspõhimõtted, nõuab kõrgeltarenenud tehnilist baasi ja selle alusel sellast saaduste küllust, mis võimaldaks ta liikmetel täiesti rahuldada kõiki oma vajadusi. Seni, kui need eeldused puuduvad, kom-

muunid vaid takistaksid arengut, sest kuna neis toimub saaduste jaotus mitte tehtud töö, vaid sööjate arvu järgi, siis praeguse olukorra juures see, küllaldase lõukejõu puududes, pidurdaks toodangu tõusu; pealegi ei leiaks neis rahuldamist kommuuni liikmete praegune huvi isiklike abimajapidamiste vastu.

Selleks, et muutuda kommuunideks, tuleb artellidel igakülgsest mehhaniseerida oma töö tehnika viimase sõna järgi ja selle alusel saavutada toodangu küllust. Kui artellide ühismajandus näitab kõiki oma paremusi, võrreldes kolhoosnike kodumajapidamisega karjakasvatuse ja aianduse alal, kui ta saavutab püsivalt kõrgeid saake kõigis kultuurides ja kui samal ajal laialdaselt arenevad kommuunaalsed ehitustööd (ühiselamud, ühissööklad jne.) artellides, siis hakkavad kolhoosnikud ise, aru saades ühismajapidamise kõigist hüvedest, loobuma isiklikust kodumajapidamisest ja üle minema kommuuni vormile.

Artellide ümberkasvamises kommuunideks omavad otsustava tähtsuse masinatraktorijaamad, mis viivad uusima tehnika kolhoosidesse. Nende jaamade arv tõusis 1930. aastal olnud 158 pealt 2,5 tuhande peale 1932. aasta lõpuks. Traktorite arv neis, rääkimata muudest masinatest, suurenes 1929. aasta 2,4 tuh. pealt 74,8 tuh. peale 1932. aastaks. Jaamade töö ulatusest annab ettekujutuse juba see, et 1932. aastal külvasid nad 55,3 prots. kolhooside üldkülvipinnast.

Suur pööre toimus põllumajanduse tehnilises tasemes. Viisaastaku kestel kogu põllumajandus sai uusi põllumajandusmasinaid 1,6 miljardi rubla väärtuses, kuna viisaastaku alguseks oli neid masinaid üldse olemas vaid 1,1 miljardi rubla väärtuses. Neist tähtsaima masina — traktorite — arv suurenes viisaastaku kestel 27 tuh. pealt, 278 tuh. hobujõu üldvõimsusega, 148 tuh. peale 2,2 miljoni hobujõuga. Kombainide arv tõusis 15,5 tuh. peale, keerulisemate rehepeksumasinate — 47,7 tuh. peale jne. Tehniliselt algelised tööriistad hakkasid hoopis kaduma, nagu näiteks harkader. Traktoritega kün- ti 1932. aastal enam kui kolmandik üldkülvipinnast, kuna 1928. aastal vaid 1

prots. 1928. aastal ligi pool teraviljade pindalast koristati käsitsi, viisaastaku lõpul aga toimus see töö peagu tervelt niidumasinatega ja kombainide abil. Viljapeksu mehhaniseerimine traktorite abil tõusis 40 prots. peale teravilja pindalast.

Põllumajanduse üleminek suurmaapidamisele võimaldas suurelatuslikku külvipindade laiendamist, milline väikemaapidamise oludes poleks mõeldav olnud. Külvipind suurenes 1928. aastal olnud 113,0 miljoni ha pealt 134,4 miljoni peale 1932. aastaks, s. o. 18,9 prots. võrra, kuna 1913. aasta vastu, mil külvipinda oli 105,0 milj. ha, kasv teeb välja 28 prots. 1932. aasta külvipinnast 91,5 miljonit ha kuulus kolhoosidele, 13,4 miljonit — sovhoosidele ja 29,5 miljonit — seni veel kolhoosidesse mitteastunud üksiktalunditele; kulakud peagu hoopis puudusid.

Kuna kolhooside massilise loomise juures ei saanud küllaldest lähelepanu pühendada tootmisküsimustele, sest esiplaanil olid organiseerimisküsimused, siis selle tagajärjel hektarisaagid näitasid viisaastaku kestel järsku langust. Kuid enamiku kultuuride juures selle languse kattis kuhjaga külvipindade laienemine, ja kogusaagid näitasid kõigis tähtsamates kultuurides (teravili, suhkrunaeris ja kartul väljaarvatud) tunduvat suurenemist. Ent teravilja t u r u toodang tõusis umbes kahekordseks. Põllumajanduse kollektiviseerimise raskused avaldasid eriti suurt mõju karjakasvatusele, sest sel alal oli väga kõrge osalähtsus kulakute majapidamistel, kes endi likvideerimisel karja massiliselt hävitasid ja selleks ka teiste talurahvakihtide seas agiteerisid. Karja arv vähenes järsult viisaastaku kestel.

Kõige selle mõjul põllumajanduse üldtoodang näitas viisaastaku kestel kahanemist, kuid jäi siiski kõrgemaks kui sõjaeelsetel 1913. aastal, ulatudes 13,1 miljardi rublale 12,6 miljardi vastu. Kuid ühtlasi loodi eeldused põllumajandustoodangu hoogsale kasvule tulevikus, ja, nagu hiljem näeme, juba teise viisaastaku algul hakkas toodang jõudsalt suurenema.

*

Kaubanduses likvideeriti viisaastaku kestel eramajanduslik sektor. Kui 1928. aastal veel veerand (24,8 prots.) väikekaubanduse läbikäigust kuulus erakaubandusele, siis juba 1930. aastal vaid 5,6 prots. ja 1932. aastal 1 prots. Era-suurkaubanduse kadus veelgi kiiremini. Era-kaubanduse asemele astusid riiklik ja ühistegelik kaubandus. Uue majanduspoliitika algjärgus, mil riigil ja ühistegevusel puudus korralik kaubandusaparaat, osutus vajalikuks lubada erakaubanduse arengut teatavates piirides. Kuid viisaastaku lõpuks, kui nii tööstuse kui ka põllumajanduse toodang oma põhiosas toodeti sotsialistlikus sektoris, ja riiklik ning ühistegeline kaubandus olid küllalt tugevnenud ja rikastunud kogemustelt, polnud enam vajadust erakaubanduse järgi.

Esimese viisaastaku kestel tuli uesti sisse seada rahva tarbeainetega varustamise normeeringu kaardisüsteemi alusel. Ühelt poolt suuresti kasvas nõudmine tarvituskasvatuse järgi, sest linnaelanike arv kasvas tööstuse arenedes viisaastakuga ligi 50 prots. võrra, ja teatavasti nende tarvituse on märksa kõrgem maaelanike omast; kuid ka maarahva tarvidused tõusid kollektiviseerimise mõjul. Teiselt poolt aga tööstus ei suutnud vastavalt suurendada oma tarbeainete toodangut, kuna eeskätt arendati rasketööstust, ja põllumajandustoodang kollektiviseerimise perioodi raskuste mõjul isegi langes. Need asjaolud tekitasid tarbeainete puuduse, millele paratamatult järgnes tarvituse normeeringu.

Vastavalt rahvamajanduse läbikäikude kasvule arenes ka transport. Näiteks raudteede kaubavedu tõusis viisaastakuga umbes 80 prots. võrra ja reisijatevedu — 3,5-kordseks. Sõjaeelsetel 1913. aasta tase osutus seega ületatuks kaubaveos 2,5 korda ja reisijateveos 3,3 korda.

Kogu rahvamajanduse kasvu tulemusena Nõukogude Liidu rahvasissetulek suurenes viisaastaku jooksul 85 prots. võrra, jõudes 1932. aastaks 45,5 miljardi rublani, milline summa 2,2-kordselt on suurem sõjaeelsetel 1913. aasta rahvasissetulekust (võrreldavate aastate summad on arvestatud ühtlastes hindades). Nagu

näha, Nõukogude Liidu jõukus on määratumalt tõusnud.

Töötaolu likvideeriti täies ulatuses juba 1931. aastaks. Tööliste ja ametnike üldarv kogu rahvamajanduses suurenes 1928. aasta 11,6 miljonilt 22,9 miljonile 1932. aastaks. Rahva aineiline tase maal kui ka linnas suuresti tõusis.

Tööproduktiivsus näitas uue tehnika sisseseadmise tagajärjel suurt kasvu. Tööstuses kasvas ta, võttes 1 töölise keskmise aastatoodangu, viisaastakuga 41 prots. võrra, s. o. kahekordseks võrreldes tsariaegse 1913. aastaga; tuminoodang aga on tõusnud isegi ligi 3-kordseks. Tööliste tööpäeva kestvus lühendati 8 tunnilt 7 tunnile.

Käsitöös rahvamajanduse tormilise arenguga sotsialistlikud majandusvormid järjest rohkem levisid ja saavutasid viisaastaku lõpuks peagu ainuvalitseva seisundi, nagu nähtub järgmisest tabelist:

Sotsialistliku majanduse osatähtsus.

Доля социалистического хозяйства.

	1928. a.	1932. a.
	(protsentides)	
Rahvasissetulekus	44,0	93,0
Tööstustoodangus	82,4	96,6
Põllumajandustoodangus	3,3	74,7
Väikekaubanduse läbilükkudes	76,4	99,0
Rahvamajanduse tootmisfondides	77,8	89,1

Rahvamajanduse kõige üldistatavas näitajas — rahvasissetulekus — moodustas sotsialistlik sektor 93,0 prots., ja ainult 7,0 prots. langes veel eramajandusele — peamiselt väikeomanikele ja tähtsusetul määral ka kapitalistidele. Tööstuse suhtes tuleb märkida, et suurtööstuse loodangust langes sotsialistlikele vormidele peagu kõik (99,9 prots.), kuid ka väiketööstuses, kus veel 1928. a. oli suures ülekaalus eramajanduslik sektor (umbes 80% toodangust), ulatus sotsialistliku sektori osatähtsus juba umbes 90%; valdav enamus käsitöölisi oli seega juba as-

tunud ühistegeliste artellidesse. Põllumajanduses on sotsialistlikku sektorisse arvatud ka kolhoosnike isiklikud majapidamised, sest need on läieliselt seotud kolhoosidega ja on vaid täienduseks viimastele.

Tabelist järeldub, et ainukeseks majandusharuks, kus eramajanduse lähtsus oli veel võrdlemisi suur, osutus põllumajandus: veerand toodangust kuulus talle.

Viieaastakava edukat täitmist soodustas töötajatemasse haaranud sotsialistlik võisllus. Töölistes ja kolhoosnikes avaldus uus, sotsialistlik suhtumine töösse. Töö hakkas muutuma au- ja kuulsusajaks. Plaane mitte ainult täideti, vaid neid ka ületati töötajate oma algatusel.

*

Esimese viieaastakava täitmise tagajärjel on Nõukogude Liidu rahvamajanduses saavutatud järgmised põhitulemused:

1. Nõukogude Liit kujunes mahajäänud põllumajandusmaast arenenud tööstusmaaks: tööstustoodang tõusis 70 protsendile rahvamajanduse üldtoodangust, kuna põllumajandustoodangule kuulus vaid 30 prots.

2. Sotsialistlik majandus tõrjus peagu täiesti välja kapitalistlikud klassid tööstusest, põllumajandusest ja kaubandusest ning saavutas absoluutse ülekaalu kogu rahvamajanduses.

3. Tootmisjõudude hiigelarengu tulemusena rahvasissetulek tõusis ligi kahekordseks.

4. Loodi moodne tehniline baas kogu rahvamajanduse tehnilise rekonstruktsiooni lõpuleviimiseks.

Esimese viisaastaku kestel Nõukogude Liit astus sotsialismi ajajärku, selle algperioodi. Ülemineku-ajajärk polnud viisaastaku täitmiseega veel lõppenud, ja täielise sotsialistliku ühiskonnani polnud veel jõutud.

Teine viisaastak.

Вторая пятилетка.

1934. aasta algul kinnitati Nõukogude Liidu rahvamajanduse arendamise teine viieaastakava, milline haarab 1933.—1937. aastad. Teise viieaastakava ülesanded osutusid veelgi grandioossemateks kui esimese viisaastaku omad, millest ettekujutuse annab juba see, et ehitustööde ulatus kogu rahvamajanduses oli kindlaks määratud 133 miljardi rublale esimese viisaastaku 64 miljardi vastu, ja et rahvamajanduslik sissetulek, milline kujutab enesest kõigi majandusalade netotoodangute kogusummat ja seelõttu annab pildi kogu rahvamajanduse toodangu arengust, pidi viisaastakuga kasvama 2,2-kordseks. Edasi seati viieaastakava ülesandeks lõplikult likvideerida kapitalistlikud klassid, viia lõpule kogu rahvamajanduse tehniline rekonstruktsioon ja suuresti tõsta kõigi töötavate kihtide ainelist ja kultuurilist taset.

Teine viieaastakava täideti üldjoontes määratud tähtajaks, s. o. 1937. aastal.)*

Selle tulemusena täieliselt likvideerusid kapitalistlikud elemendid, ja sotsialistlik süsteem muutus ainuvalitsevaks kõigil rahvamajandusaladel. Umbes 99 prots. kõigist tootmisfondidest (s. o. tootmisvahenditest — maa, masinad, hooned, loomad jne.) ja rahvamajanduslikust sissetulekust kuulub sotsialistlikule sektorile. Neist põhifondide 99 protsendist langeb 90 prots. riiklikule ja 9 prots. ühistegelisele omandusele; ülejäänud 1 prots. on eraomanduslik, kuid pole kapitalistlik, vaid kuulub kolhoosnikele, üksiktalunikele (kehvikutele ja keskmikele) ja üksikkäsitöölisele. Ka rahvamajandusliku sissetuleku ülejääk — 1 prots. — kuulub töötajatele: ühistegelisel seni koondumata üksiktalunikele ja üksikkäsitöölisele. Esimese viisaastaku lõpuks oli teatavasti 93 prots. rahvassissetulekust sotsialiseeritud, kusjuures ainult põllumajanduses oli eramajanduse positsioon tunduv— põllumajandustoodangust too-

deli siis veel veerand eramajandusliku sektori poolt; nüüd aga langeb põllumajandustoodangust tervelt 98 prots., sotsialistlikule sektorile — kolhoosidele ja sovhooosidele.

Ühiskondlik, sotsialistlik omandus tootmisvahendite peale on kujunenud kõikumatuks aluseks uuele, sotsialistlikule korrale kõigis Nõukogude Liidu rahvamajandusharudes, nagu see leidis fikseerimist ka 1936. aastal vastuvõetud Nõukogude Liidu uues põhiseaduses.

Vastavalt sellele on muutunud ka Nõukogude Liidu rahvastiku klassikoostis. Mõisnike klass ja linnade suunkodanlus likvideeriti juba kodusõja kestel. Järgnevalt likvideeriti ka muu kodanlus nii linnas (kaupmehed, väikelõõsturid jne.) kui ka maal (kulakud). On säilinud vaid kaks töötajate klassi — töölised ja talupojad. Mõlemal klassil on tootmisvahendid sotsialiseeritud, on ühiskondlikus omanduses — vahe seisab vaid selles, et esimesel klassil on nad kogu rahva omanduses, kuid teisel — teatava kollektiivi ühisomanduses. Erinevused nende vahel aegamööda kaovad. Kuna tootmisvahendid nii ühel kui teisel on ühiskondlikus omanduses, siis juba nüüd valitseb nende vahel endiste klassivastolude asemel huvide sõbralikkus.

Järgmises tabelis on toodud Nõukogude Liidu rahvastiku jagunemine klassidesse tsariajal ja teise viisaastaku lõppaastal:

Nõukogude Liidu rahvastiku klassikoostis.

Классовый состав населения СССР.

	1913. a.	1937. a.
	(protsentides)	(protsentides)
Töölised ja ametnikud	16,7	34,7
Kolhoosnikud ja ühistegelisel ühinenud käsitöölised	—	55,5
Üksiktalunikud (ilma kulakuteta) ja üksikkäsitöölised	65,1	5,6
Kodanlus (mõisnikud, linnakodanlus, kaupmehed ja kulakud)	15,9	—
sellest kulakud	12,3	—
Muu rahvastik (õpilased, sõjavägi jne.)	2,3	4,2
Kokku	100%	100%

*) Kuna II viieaastakava täitmise kokkuvõtet pole veel avaldatud, siis peab järgnev kirjeldus paratamatult piirduma vaid üldisemate andmetega.

Kodanlus, s. o. kapitalistid, kes tsaarirajal moodustas 15,9 prots. kogu rahvastikut, on teise viisaastaku lõpuks hoopis kadunud. Töölise ja ametnike osatähtsus on tõusnud tsariaegselt 16,7 protsendilt 34,7 protsendile, s. o. kolmandikule kogu rahvast. Neile juure arvates kolhoosnikke ja ühistegelisel alusel töötavaid käsitöölisi, kellede arv moodustab kokku üle poole (55,5%) rahvast, osutub üle 90% üldrahvastikust kuuluvaks sotsialistlikku majandusse. Ülejäänud väike osa rahvast koosneb kolhoosidesse seni mitteastunud üksiktalunikest, ühistegelisesse tootmisühingutesse seni ühinemata käsitöölisest ja lõpuks õpilastest, sõjaväest, pensionäridest jne.

*

Määratusuurte summade juhtimise tõttu ehitustöösse kõigi rahvamajandusharude tehniline rekonstruktsioon uusima tehnika alusel viidi teise viisaastaku kestel üldjoontes lõpule. Kuivõrd uus tehnika on enese maksma pannud, näitavad järgmised andmed. Esimese ja teise viisaastaku jooksul ehitatud uute ja ümberehitatud vanade tööstusettevõtete toodang moodustab üle 80 prots. kogu tööstustoodangust. Enam kui 5.500 masinatraktorijaama harivad umbes 92 prots. kolhooside üldkülvipinnast; sovhooosid on täielikult mehhaniseeritud. Ligi 80 prots. kogu künnist toimub traktorite abil, umbes pool teraviljade külvipinnast koristatakse kombainidega.

Rekonstruktsiooni lõpulejõudmisega rahvamajandus osutus rikkalikult varustatuks moodsa tehnikaga. Selleks, et kõik neud tohutud hulga uusi masinaid leiaks otstarbekohast ja täielist kasutamist, oli vaja tegevusse rakendada sadu tuhandeid õppinud tööjõudude kaadreid, kes oskavad käsitada moodsat tehnikat. Ent kaadrite kasv jäi kaugemale maha tehnika kasvust. Seetõttu kaadrite väljakoolitamine kiirendatud korras ja uue tehnika omandamine, s. o. teda käsutama õppimine, kujunesid esmajärguliseks järjekordseks ülesandeks. Rekonstruktsiooni-ajajärgu algul, kui tunti teravat puudust tehnika järgi, püstitatud loosung „tehnika otsustab kõik“ asendati uue loosungiga „kaadrid otsustavad kõik“.

Õppinud kaadrite kasvu, tehnika omandamise parimaks näiteks on stahaanovlik liikumine. See liikumine tekkis 1935. aastal Donbassi söetööstuses ja haaras seejärel ka teised tööstusharud, transpordi ja põllumajanduse. Stahaanovlikuks nimetatakse liikumist teda algatanud söekaevuri nime järgi, kes 31. augustil 1935. aastal ühe töövahetuse kestel andis 102 tonni sütt, ületades seega tavalise normi tervelt 14-kordselt. Stahaanovi eeskujuleidis massilist järjeltegemist kõigil majandusaladel ja tekitas väljatöötamisnormide ja seega üldist tööproduktiivsuse suurt tõusu. Stahaanovlik liikumine kujutab enesest uut, kõrgemat astet esimesel viisaastakul tekkinud sotsialistlikus võistluses.

Stahaanovlik liikumine aitas suuresti kaasa teise viisaastaku ülesannete edukale täitmisele.

Tööstuse suhtes, nimelt suurtööstuse osas, teine viieaastakava täideti enne tähtaega juba 1. aprilliks 1937. aastal, s. o. 4% aastaga. Kogu tööstuse toodang kasvas viisaastaku kestel 2,2-kordseks ja ulatus 1937. aastal 94 miljardi rublale, mis 7 korda ületab sõjaeelse 1913. aasta toodangu.

Põllumajanduses, kus 1937. aasta sügiseks kolhoosidesse oli liitunud 93 prots. kõigist üksiktalunditest, toimus samuti suur tõus. Põllumajanduse massilise kollektiviseerimise ajastu raskused, mis pidurdasid toodangu kasvu esimesel viisaastakul, ületati juba teise viisaastaku alguks. Külvipinnad laienesid 135,2 miljoni hektarile 1932. aastal olnud 134,4 miljoni ja tsariaegse 1913. aasta 105,0 miljoni vastu. Pearõhk asetati sel viisaastakul mitte külvipinna laiendamisele, vaid maaviljakuse tõstmisele, ja hektariisaagid näitasidki tunduvalt tõusu.

Selle tagajärjel kogusaagid suuresti kasvasid. Näiteks teravilja saak ulatus 1937. aastal 1.115 miljoni tsentnerile 1932. aasta 699 miljoni ja 1913. aasta 801 miljoni vastu; toorpuuvilla saak ulatus 25,4 miljoni tsentnerile 1932. aasta 12,7 miljoni ja 1913. aasta 7,4 miljoni vastu; suhkrunaeri saak ulatus 215 milj. tsentnerile 1932. aasta 67 miljoni ja 1913. aasta 109 miljoni vastu. Ainult karja-

kasvatases toimus areng aeglaselt ja, kuigi märksa ületati 1932. aasta arvud, karja arv siiski ei saavutanud sõjaeelset taset. Üldkoguselt põllumajandustoodang tõusis ligi 23 miljardi rublale, milline summa on $\frac{1}{2}$ võrra kõrgem kui esimese viisaastaku lõpul ja ligi kahekordselt (83 prots. võrra) ületab sõjaeelse 1913. aasta taseme.

Tähtsaim transportala — raudteed. — täitis oma kaubaveo viisaastaku juba 1936. aastaks, s. o. nelja aastaga, vedades sel aastal 484 miljonit tonni kaupu viisaastaku lõppaastaks ettenähtud 475 miljoni vastu. 1937. aastal tõusis veetud kaupade kogus 517 miljoni tonnile, s. o. 4 korda rohkem kui 1913. aastal (132 miljonit tonni).

Kõigi, ka siin nimetamata rahvamajandusharude toodangu kogusumma arengut üldistavalt iseloomustab rahvamaj. sissetulek. See tõusis 1937. aastal 96,3 miljardi rublani, mis tähendab 2,1-kordset kasvu teise viisaastaku kestel. Võrreldes sõjaeelse 1913. a. tasemega on nüüdne rahvamajanduslik sissetulek kõrgem isegi 4,6 korda. Kõigi võrreldavate aastate andmed siin kui ka ülal põllumajandus- ja tööstustoodangu kohta toodud, on arvestatud 1926/27. aasta hindades, millega on kõrvaldatud hinnakõikumiste mõju toodangu suurusele.

Kaubanduses kaotati tarbainete normeeritud müük, mis I viisaastakus sisse seati, juba 1935. aastal, kuna selleks ajaks oli toodang juba niivõrd tõusnud, et vajadus normeerimise järgi kadus.

Kõige tähtsam ja mõõduandvam tegur sotsialistliku ja kommunistliku korra saavutamiseks — tööproduktiivsus — näitas teisel viisaastakul uusima tehnika sisseadmise ja ta omastamise mõjul suurt tõusu kõigil rahvamajandusaladel. Tööstuses näiteks tõusis ta II viisaastaku kestel umbes 75 prots. võrra, ja võrreldes sõjaeelse 1913. aastaga on keskmiselt ühe tööliste kohta tulev aastatoodang juba umbes 3,5 korda kõrgem. Tunnitoodang on aga veelgi rohkem tõusnud, nimelt ligi 5-kordseks, sest praegu töötab Nõukogude tööline keskmiselt 7 tundi päevas, kuna tsaariajal ulatus tööpäev 10 tunnile.

Tööproduktiivsuse kasvu alusel tööliste ja ametnike aineeline ja kultuuriline seisukord järsult paranes. Nende keskmine palk kogu rahvamajanduses suurenes teise viisaastakuga kahekordseks. Samal ajal hindade tase näitas väikest langust, nii et reaalpalk on teise viisaastaku jooksul tõusnud enam kui kahekordseks. Sotsiaalkindlustuse fond on samaaegselt kasvanud veerandi võrra. Kolhoosnike elutase on samuti tunduvalt tõusnud nii naturaalkui ka rahasissetulekute kasvu mõjul.

*

Teise viieaastakava täitmiseks on Nõukogude Liidus sotsialistlik kord põhilikult ellu viidud. Nõukogude Liidus teostatakse, nagu seda kinnitab ka uus põhiseadus, sotsialismi põhimõtet: „Igaühelt ta võimete järgi, igaühele — ta töö järgi.“

Nõukogude Liit on nüüd astunud ülemineku-ajajärgu viimasesse ossa, kus sotsialismi, kui kommunistliku ühiskonna esimese, madalama astme, ülesehitus tuleb lõpule viia. Ühtlasi Nõukogude Liidus alustatakse järkjärgulist üleminekut kommunistliku ühiskonna teisele, kõrgemale astmele — niinimetatud täielikule kommunismile, kus ühiskonnaelu juhtivaks põhimõtteks on: „Igaühelt ta võimete järgi, igaühele — ta tarviduste järgi.“ Selleks vajalise saaduste ülekülluse saavutamiseks tuleb võrratule kõrgusele tõsta tööproduktiivsus uue, veel rohkem arenenud tehnika alusel. Juba praegune Nõukogude Liidu tehniline tase võimaldab tehnika täielise omastamise korral tõsta tööproduktiivsust 2—4 korda kõrgemale kui seni olemas.

Mis puutub ülesande „järele ja ette jõuda tehnilis-majanduslikus suhtes arenenud kapitalistlikest maadest“ teostamise, siis saavutused sel alal on juba väga suured. Seda näitab kas või see, et Nõukogude Liit on oma tööstustoodangu suuruselt tõusnud maailmasõjaeelselt 5. kohalt maailmas 2. kohale, P.-A. Ühendriikide taha, kuna põllumajandustoodangu suuruselt ta on peagu jõudnud esimest kohta maailmas omavate P.-A. Ühendriikide kõrvale. Ka tähtsaima arenemistegur — tööproduktiivsuse — alal on jõu-

tud kaugele. Näiteks tööstuses tööproduktiivsus (s. o. töölise keskmine aastavõi tunnitoodang) juba ületab Inglise ja Saksa taseme ja jääb maha vaid jällegi P.-A. Ühendriikide omast. Kõik võrdlused on tehtud mainitud riikide toodangute ja tööproduktiivsuse arvestades ühesugustes hiudades.

Senised Nõukogude Liidu saavutused on väga suured, kuid järgnevad viisaastakud peavad neid veelgi võrratult ületama, et teostuks täielik kommunism. Kolmas viieaastakava, milline haarab 1938—1942. a. ja on seni veel lõplikult koostamata, saab omama tähtsa kohta selles tulevases Nõukogude Liidu arengus.

Ремесленная промышленность Эстонии.

KÄSITÖÖSTUS EESTIS.

Ремесленная промышленность занимает значительное место в общепромышленном производстве Эстонии. По данным хозяйственной переписи 1936 г., впервые давшей сведения об этом виде промышленности, на ремесло приходится 12,5 проц. чистой продукции всей промышленности Эстонии. Еще более высокой является роль ремесла в отношении занятости: почти треть (31,6 проц.) общего числа занятых во всей промышленности работает в этой отрасли. Сравнительное значение ремесла в промышленности ясно вытекает из следующей таблицы, характеризующей структуру промышленности (не считая строительства):

Значение ремесла в промышленности в 1936 г.

Käsitööstuse osatähtsus tööstuses 1936. a.

	Число занятых.		Чистая продукция.	
	млн. крон.	%	тыс.	%
Крупная промышл.	69,0	69,4	36,3 ¹⁾	51,0
Средняя „	10,7	10,8	6,4 ¹⁾	9,0
Мелкая „	7,3	7,3	6,0 ²⁾	8,4
Ремесленная „	12,4	12,5	22,5	31,6
Вся промышленность	99,4	100%	71,2	100%

Как видно, ремесленная промышленность по размерам своей продукции стоит на втором месте за крупной промышленностью и превышает среднюю и мелкую промышленность. То же имеет место и в отношении занятости.

К ремесленным предприятиям хозяйственной переписью были отнесены про-

мышленные предприятия с числом занятых до 4 (включ.), если мощность механических установок их не превышает 1 лоша. силы. При этом в число занятых вошли владельцы предприятий и члены его семьи, поскольку и те и другие принимали участие в работе, все наемные рабочие, включая и безвозмездно работающих учеников. В виде исключения к ремесленным предприятиям были отнесены и предприятия с более высоким числом занятых, носящие чисторемесленный характер, как, напр., производство одежды и обуви, парикмахерские и т. п. В данные о ремесле не вошли гончарное и гнршичное производство, а также предприятия, работающие по обработке молока — маслодельни. Эти предприятия были присоединены к соответствующим отраслям крупной, средней и мелкой промышленности с тем, чтобы получить полный обзор о работе этих отраслей.

Данные о ремесленной промышленности собирались с полным охватом всех предприятий, независимо от того, является ли ремесло единственным, преобладающим или только побочным занятием владельца предприятия. Охвачены также все виды домашних, вырабатывающих у себя дома продукты из материалов работодателя — обычно торгового предприятия, но не из материалов непосредственно самих потребителей.

Согласно данным хозяйственной переписи, общая продукция ремесленной промышленности за 1936 г. оказалась следующей:

¹⁾ Только рабочие.

²⁾ Приблизительная цифра.

Продукция ремесленной промышленности в 1936 г.

Käsitööstuse toodang 1936. a.

	Брутто-продукция.	Стоимость материалов (тыс. крон)	Нетто-продукция.
Города .	14.802	5.548	9.254
Местечки .	1.013	515	498
Волости .	3.497	840	2.657
Всего .	19.312	6.903	12.409

Брутто-продукция ремесла составила, таким образом, 19,3 млн. крон. За вычетом стоимости материалов в 6,9 млн. крон нетто-продукция составляет 12,4 млн. крон. Из этой суммы на города приходится подавляющее большинство (74,6 проц.), на местечки — 4,0 проц. и волости — 21,4 проц.

Из общей стоимости нетто-продукции в 12,4 млн. крон на домашников падает 1,4 млн. кр., или 11,6 проц. Эта сумма состоит из заработной платы за переработку материалов предприятий, а также за починочные работы для предприятий.

За вычетом из стоимости нетто-продукции арендной платы за помещение, налогов и процентов с долгов, всего в размере 1,5 млн. крон, остается сумма в 10,9 млн. крон. Из этой суммы наемные рабочие получили в виде заработной платы 2,5 млн. крон, а остальные 8,4 млн. крон шли на оплату труда самих хозяев, членов их семей и на предпринимательскую прибыль.

Состав нетто-продукции представляется следующим:

Структура нетто-продукции ремесленной промышленности.

Käsitööstuse netotoodangu struktuur.

	тыс. крон	%/0
Товары из купленных или добытых в собственном хозяйстве материалов	3.364	27,1
Выручка за переработку материалов заказчиков	5.404	43,5
Выручка за починочные работы	3.641	29,4
Всего продукции	12.409	100%
В т. ч.:		
от потребителей	9.063	73,0
от предприятий	3.346	27,0

Почти на половину (43,5 проц.) нетто-продукция составляется из выручки за переработку материалов заказчиков. По-

чиночные работы занимают значительное место в продукции (29,4 проц.) и превышают даже нетто-стоимость производства товаров из собственного или покупного сырья.

В основном ремесленная продукция производится непосредственно для потребителей (73,0 проц. всей нетто-продукции), и только около четверти идет через посредство торговли. Как видно, роль торговли в качестве посредника между ремесленниками и потребителями не особенно высока, но, несомненно, усиливается в связи с происходящим в Эстонии процессом урбанизации.

Интерес должно представлять и распределение нетто-продукции между основными категориями ремесленных предприятий по признаку, является ли ремесло исключительным, преобладающим или побочным занятием владельцев их:

Распределение нетто-продукции по основным категориям ремесленных предприятий.

Netotoodangu jagunemine käsitööstusettevõtete põhilikkide järgi.

	тыс. крон.	%/0
Предприятия, для которых ремесло является единственным источником доходов	6.779	54,6
Предприятия, которым ремесло дает 50% и больше доходов	3.401	27,4
Предприятия, которым ремесло дает меньше 50% доходов	2.229	18,0
Всего	12.409	100%

Как видно, по размерам продукции преобладают предприятия, для которых единственным источником доходов является ремесло; на них приходится немного больше половины (54,6 проц.) всей нетто-продукции. Однако, остальные две категории, вместе взятые, в которых ремесло является побочным или преобладающим занятием и, следовательно, не обеспечивает владельцев полностью необходимыми средствами существования, также обладают весьма крупным значением в структуре ремесленной промышленности.

Состав ремесленной продукции характеризуется следующей таблицей отраслевой структуры ее:

Отраслевая структура
нетто-продукции ремесленной
промышленности.

Käsitööstuse netootodangu haruline struktuur.

	тыс. крон.	%%
Металлообработывающая	1.722	13,9
Текстильная	581	4,7
Деревообработывающая	1.291	10,4
Пищевкусовая	1.113	9,0
Производство предметов одеяния	5.113	41,2
Услуги	1.459	11,7
Прочие	1.130	9,1
Всего	12.409	100%

Важнейшей отраслью ремесленной промышленности, дающей 5,1 млн. крон, т. е. свыше 10 проц. всей нетто-продукции ее, является производство предметов одеяния. Крупное большинство ($\frac{2}{3}$) продукции этой отрасли приходится на производство одежды, а остальная треть — на обувь. Тут крупную роль играет починка, выручка за которую составляет около половины всей нетто-продукции отрасли. В этой же отрасли значительно распространена домашняя работа для предприятий: она дает больше трети нетто-продукции домашнихиков во всей ремесленной промышленности — 524 тыс. крон из общей продукции их в 1,4 млн. крон.

Второе место по размерам продукции занимает металлообработка. Продукция ее составляет 1,7 млн. крон, или 13,9 проц. общей нетто-продукции. Решающую роль в этой отрасли играют кузнечные и слесарные мастерские, дающие 60 проц. всей продукции. В остальном структура отрасли представляется весьма пестрой, если не считать ювелирного и часового дела с удельным весом в 15 проц. Металлообработка, подобно производству предметов одеяния, характеризуется высоким удельным весом починочных работ, составляющим половину стоимости нетто-продукции всей отрасли.

На третьем месте стоит деревообработывающая отрасль, нетто-продукция которой равна 1,3 млн. кр., или 10,4 проц. общей суммы ремесленной продукции. Выработываемые этой отраслью изделия весьма разнообразны, но преобладающим продуктом является мебель, составляющая почти $\frac{2}{3}$ всей продукции отрасли.

Далее идет пищевкусовая отрасль с продукцией в 1,1 млн. крон, что равно

9,0 проц. всей суммы продукции. По составу продукции эта отрасль сравнительно однообразна. Подавляющее большинство (около 80 проц.) продукции приходится на долю хлебопечения, пекарного и кондитерского производства; из остальных подотраслей выделяется (с удельным весом в 10 проц.) производство прохладительных напитков.

Наконец, на последнем месте стоит текстильная отрасль с продукцией в 581 тыс. кр., или 4,7 проц. Продукция состоит в основном (около $\frac{2}{3}$) из вязаных и трикотажных изделий.

В остальном, если не считать ряда мелких отраслей (добывающая, минералобработывающая, полиграфическая и т. д.), объединенных в группу прочих и дающих в общей сумме только 9,1 проц. всей стоимости продукции, нетто-продукция ремесленной промышленности состоит из отраслей, носящих характер услуг, как, напр., парикмахерские, прачешные и т. п. Нетто-продукция услуг составила 1,5 млн. крон, или 11,7 проц. всей ремесленной продукции, и в подавляющем большинстве состоит из выручки за обслуживание потребителей.

В общем можно констатировать весьма большое разнообразие состава продукции ремесленной промышленности, причем в основном ею вырабатываются такие изделия, для механизированного массового производства которых рынок слишком узок. В подавляющем большинстве ремесленное производство работает непосредственно на потребителя, а роль торгового посредничества является ограниченной.

В виду того высокого удельного веса, которым характеризуется ремесло с точки зрения занятости населения в промышленности вообще, следует осветить ремесло и в этом отношении и, в связи с тем, также вопрос о производительности труда.

Как уже выше было отмечено, общее число ремесленников достигло в 1936 г. 22.510 чел. (в том числе домашнихиков — около 5 проц.), что составляет почти треть (31,6 проц.) общего числа занятых во всей промышленности — крупной, средней, мелкой и ремесленной — вместе. Однако, из общего числа в 22,5 тыс. че-

людей только 10,0 тысяч заняты на ремесленных предприятиях, для владельцев которых ремесло является исключительным источником доходов. 6,5 тыс. человек работают на предприятиях, владельцам которых ремесло дает большинство доходов, и, наконец, 6,0 тыс. чел. заняты на предприятиях, для владельцев которых ремесло является побочным занятием, ибо оно дает меньше половины его доходов. В виду того, что свыше половины ремесленников только частично заняты ремеслом, произведем на основе соотношений в нетто-продукции, приходящейся в среднем на 1 занятого, пересчет ремесленников двух последних категорий в занятых с полной нагрузкой. В таком случае во второй категории окажется 5,0 тыс. и в третьей — 3,4 тыс. условных занятых с полной нагрузкой.

С внесением этих поправок занятых в области ремесла оказывается, таким образом, всего 18,4 тыс. чел., что составляет около 27 проц. общего числа занятых во всей промышленности. Эта цифра представляется достаточной высокой, даже если внести еще поправку в отношении наемных рабочих, которые в значительной части также лишь частично получают доходы от ремесла; однако, численность рабочих в ремесле невелика (около четверти всех занятых).

По отраслям занятые распределяются таким образом:

Занятые в ремесленной промышленности по отраслям в 1936 г. (в среднем за год).

Töötajad käsitööstuses harude järgi 1936. a.

	Число	% %
Металлообрабатывающая . . .	3.249	14,5
Текстильная	1.507	6,7
Деревообрабатывающая	2.623	11,6
Пищевкусовая	1.032	4,6
Производство предметов		
одежды	10.461	46,5
Услуги	2.118	9,4
Прочие	1.520	6,7
Всего	22.510	100%

По размерам занятости на первом месте среди отраслей стоит производство предметов одежды, где работают 10,5 тыс. чел., что составляет почти половину (46,5 проц.) общего числа ремесленников. Далее идут металлообрабатывающая

(14,5 проц.), деревообрабатывающая (11,6 проц.) и другие отрасли, доля которых ниже 10 проц. Две трети занятых в отрасли „услуг“ приходится на парикмахерские.

Что касается производительности труда ремесленников, то она, судя по нетто-продукции, приходящейся в годовом разрезе в среднем на одного занятого, представляется весьма низкой, как по сравнению с крупной и средней промышленностью, так даже и с мелкой промышленностью. Это вытекает из следующей таблички, в которой при исчислении среднегодовой продукции 1 занятого в крупной, средней и мелкой промышленности из числа занятых исключены высший технический персонал и служащие, как непосредственно не участвующие в производственном процессе. В ремесленном производстве в целях сравнимости учтены только предприятия I категории (т. е. являющиеся единственным источником доходов для владельцев), так как только на них труд находит полное использование.

Нетто - продукция в среднем на 1 занятого (в кронах).

Netotoodang keskmüeselt ühe töötaja kohta (kroonides).

Крупная промышленность	1.903
Средняя „	1.672
Мелкая „	1.217
Ремесленная „	677
Вся промышленность	1.397

Как вытекает из этого ряда цифр, производительность труда ремесленников почти в 2 раза ниже, чем в мелкой промышленности, в 2½ раза ниже, чем в средней промышленности, и почти в 3 раза ниже, чем в крупной промышленности. При этом производительность резко расходится по отдельным отраслям ремесла, и разница между низжайшим и наивысшим уровнем достигает 3 раз.

Основная причина крайне сильного отставания производительности труда состоит в отсутствии механизации производственных процессов в ремесленной промышленности.

В связи с низким уровнем производительности труда доходы ремесленников также резко отстают. В I категории ремесленных предприятий, где ремесло явля-

ется единственным источником доходов. годовой доход ремесленников, считая на семью, равнялся в 1936 году в среднем около 680 крон. Между тем, доход рабочих крупной промышленности сильно выше и составил, считая на семью, в том

же 1936 г. около 900 крон в год. Как видно, доходы ремесленников в среднем столь малы, что в состоянии обеспечить удовлетворение лишь самых минимальных потребностей их в средствах существования.

Tarvitajate ühistegevus Nõukogude Liidus

ПОТРЕБИТЕЛЬСКАЯ КООПЕРАЦИЯ В СССР.

Tarvitajate ühistegevus on Nõukogude Liidus peamiseks kanaliks lõõstuskaupade maale juhtimiseks, tähtsamaks lüliks kaubavahetuse organisatsioonis linna ja maa vahel.

1935. aastal hakkas Nõukogude Liidu kaubavahetus arenema niivõrd kiire tempoga, et tarvitajate ühistegevus, teenides korraga nii linna kui ka maad, ei suutnud enam rahuldada rahva nõudeid ja vajadusi, kelle üldine heaolu pidevalt kasvas. Tuli erilist tähelepanu pühendada maatarvitajaskonna teenimisele, ja pärast selle küsimuse igakülgset arutamist ühistegevuse seas Nõukogude valitsus (koos ühistegevuse esindajatega) andis 29. septembril 1935. aastal dekreedid ühistegevuse ja riikliku kaubanduse kaubandusliku tegevuse piirkondade eraldamise kohta. Selle dekreedid kohaselt kogu tegevus maal koondati ühistegevuse kätte, kes oli maa-ga seotud mitte ainult kaubanduslike müügitehingute, vaid ka põllumajandus-saaduste kokkuostu kaudu kohalikult rahvalt. Linnade teenimine anti riikliku kaubanduse kätte, kes tol ajal omas juba kaunis laialdase kauplustevõrgu.

Selle dekreedid väljaandmisest saadik on tarvitajate ühistegevuse võrk maal tunduvalt suurenenud. Praegu on Nõukogude Liidus 24.000 tarvitajateühingut, milledeks oli 1937. aastal koondunud 39,2 miljonit osanikku. Iga sellane tarvitajateühing omab keskmiselt 4—5 kauplust. 1. jaanuariks 1938. a. oli kogu Nõukogude Liidus kokku 155 tuhat ühistege- list kauplust ja 53 tuhat kauba- ja põllu- saaduste-ladu. Tarvitajateühingud on

ühinenud tarvitajate ühistegevuse rajooni- liitudeks, milliste arv praegu ulatub üle 2.500. Need rajooniliidud omakorda kuuluvad oblasti-, krai- ja vabariigi-liitu- desse, millised alluvad Nõukogude Liidu Tsentrosojus'ile.

Tarvitajate ühistegevus kujutab enesest massilist ühiskondlik-majanduslikku organisatsiooni, mille valitsemist ja järelvalvet teostavad osanikud ise või nende esindajad. Organite valitavus, valitud isikute vastutavus ja aruandmine osanike ees on selle organisatsiooni põhiprintsi- ibiks.

Osanike jaoskonnakoosolekul (enam- jaolt kolhoosi ulatuses) valitakse avaliku hääletamisega volinikud ühe aasta peale. Teatava tarvitajateühingu kogu tegevus- piirkonna volinike koosolek valib sala- jase hääletamisega 5—7-liikmelise juha- tuse ja revisjonikomisjoni. Juhatus ja revisjonikomisjoni liikmed annavad igal veerandaastal aru osanike jaoskonnakoos- olekul ja volinike koosolekul. Osanikud on õigustatud juhul, kui neid ei rahulda üksikute juhatusliikmete, revisjonikom- joni-liikmete või volinike tegevus, kulsu- ma neid ära ja valima uusi.

Tarvitajateühingu konverentsil vali- takse salajase hääletamisega saadikud tarvitajate ühistegevuse rajoonikongres- sile. Rajoonikongress toimub mitte har- vem kui kord kahe aasta kestel. Neil kongressidel valitakse saadikud oblasti- kongressidele, kes omakorda saadavad valitavaid saadikuid vabariiklikele ja üle- liidulistele kongressidele.

Tarvitajateühingu liikmeks võib as- tuda iga Nõukogude Liidu kodanik, kes

on saanud 16 aastal vanaks. Liikmete vastuvõttu toimetab osaniku teadaande põhjal tarvitajateühingu juhatus ja kinnitab osanike üldkoosolek või volinike koosolek. Tarvitajateühingu liige võib vabalt ühingust välja astuda, andes sellekohase kirjaliku teadaande. Lahkunud ühingu liikmetele makstakse osamaksud kinnitamist selle tegevusaasta kohta, mil nad välja astusid. Osamaksu ja sisseastumismaksu suurus määratakse kindlaks osanike üldkoosoleku poolt.

Osanike jaoskonnakoosolekul valitakse kaupluskomisjonid, kes toimetavad vahetat ühiskondlikku järelevalvet kaupluse tegevuse üle. Seega iga osanik on oma ühingu tõeliseks peremeheks, kes isiklikult või voliniku kaudu arvustab ühingu tööd ja aitab jõudumööda tööle kaasa.

Juhatuste ja revisjonikomisjonide aruannete järgi peeti 1937. aastal 168 tuhat koosolekut, ja neist võttis osa 17 miljonit osanikku. Osanike aktiivsus järjest tõuseb. Koosolekutel hinnali tarvitajateühingute tööd ja anti näpunäiteid järgmise aasta tegevuseks. Koosolekutel kinnitati tegevuskavad ja tulude-kulude eelarved.

Tarvitajate ühistegevuse läbikäigud kasvavad aastast aastasse. Ta väikemüügi läbikäik ulatus 1935. aastal maal (s. o. linnad välja arvatud, kus ta sel ajal veel tegutses) 15,7 miljardi, 1936. aastal — 23,3 miljardi ja 1937. aastal — 28,1 miljardi rublani, kuna 1938. aasta esimesel poolel tõusis juba 15,2 miljardi rublani. Seejuures peab märkima, et ajavahemikul 1935.—1938. a. ühistegevuse põhikaupade hindu tunduvalt alandati. Tarvitus tõuseb. Näiteks 1937. aastal tarvitajateühingud müüsid suhkrut ligi 2½ korda rohkem kui 1935. aastal. Samasugune on lugu kondiitrikaupadega. Konservide müük suurenes samal võrreldaval ajavahemikul enam kui kolmekordseks. Maal on praegu väga suur nõudmine muusikariistade (klaverid jne.), raadio- ja fotoaparatuuride, sporditarvete ja teiste niinimetatud kultuurkaupade järele. Säärased kaupu müüdi 1937. aastal, võrreldes 1935. aastaga, enam kui kaks korda rohkem, mööblit — umbes kolm korda ja

puuehitusmaterjale enam kui viis korda rohkem. Suuresti on kasvanud ka liht- ja tualettseebi, kosmeetikakaupade jne. tarvitus.

Maakaubanduses omavad suure tähtsuse tarvitajateühingute universaal-kaubamajad, kus on müügil kõikvõimalikud massilised tarvituskaubad. Neid leidub üldse 11 tuhat. Peale selle umbes tuhat erikauplust kauplevad niinimetatud kultuurkaupadega. Tarvitajate ühistegevus on asutanud ka kaupluste võrgu, millised kauplevad ainult ühe teatava kaubaliigiga, näiteks pudu- ja kosmeetikakaubad, delikatesskaubad, majapidamistarbed, lastetarbed ja -mänguasjad jne.

Ainuüksi 1937. aasta jooksul on universaal-kaubamajade ja spetsiaalkaupluste võrk laienenud 2,3 tuhande üksuse võrra. Praegu see võrk moodustab umbes 10,5 protsenti kogu kauplustevõrgust.

Umbes 18 prots. tarvitajate ühistegevuse väikemüügi-läbikäigust langeb universaal-kaubamajadele. Eriti suure tähtsuse need universaal-kaubamajad omavad valmisriiete, riide, trikotaaži, jalajätkude müügi alal, kus nende osatähtsus 1937. aastal ulatus 51 protsendile. Paljud tarvitajate ühistegevuse universaal-kaubamajad oma tegevuse korralduselt ei erine parimatest linnakauplustest.

Tarvitajateühingud pühendavad suurt tähelepanu kolhoosnike teenimisele otse põllul külvi- ja koristamistööde, heinätöö ajal jne. Selle sihiga on korraldatud veo- ja kandekauplus, kaubakioskid ka põldudel ja heinamaadel.

Tarvitajate ühistegevuse suurkaubandus on koondatud oblasti, krai ja vabariigi tarvitajateühingute baasidesse, üldarvult 366. Enamus baase (217) kaupleb kõigi kaupadega, ülejäänud 149 aga on spetsialiseerunud teatavates kaubaliikides (selle hulgas 76 niinimetatud kultuurkaupadega kauplemise alal). Peale selle on kõigi rajooniühingute juures organiseeritud niinimetatud väike-suurkaubandus, s. o. tarvitajateühingute otsene varustamine kaupadega.

Suure tähtsuse tarvitajate ühistegevuse varustamises kaupadega omab tööstuse laialdane spetsialiseerunud baaside võrk. Tarvitajate ühistegevus on seotud

tööstusega, olles ta alaliseks suurtellijaks. Andes tellimisi ühe või teise praegu kaupluses puuduva või napilt oleva kauba peale, osanikud juhivad seega tööstuse tegevust, sest tarvitajate ühistegevus arvestab kaupade sisseostmisel osanike nõudmistega. Viimasel ajal on suuresti kasvanud nõudmine niisuguste kaupade järgi, milledest endine küla kumagi polnud kuulnudki. Sügisel, kui kolhoosnikud realiseerivad suve kestel teenitud raha, tõuseb eriti kõrgele nõudmine jalgrataste, manufaktuuri, kõrgekvaliteediliste jalanõude, kultuurkaupade, siidi, parfüümide jne. järele.

Uued majanduslikud tingimused, tekides maal seoses kolhoosikorra sisseseadmisega, tunduvalt muutsid talupoja perekonda ammu sissejuurdunud eluviise. Põllul koos meestega töötavad naised pidid varemalt veel lisaks kandma koduste tööde rasket koormat. Nüüd aga, tungides uutesse elukutsetesse, millised on tekkinud Nõukogude külas (kombaini- ja traktorijuhid ja teised) naised ei taha enam tegeleda raske, ebaproduktiivse kodumajapidamistööga. Tulles vastu sellele naiste loomulikule tungile, tarvitajate ühistegevus pöörab erilist tähelepanu ühistegeliste söögimajade, teemajade ja leivaining pagaritööstuste asutamisele maal. 1. jaanuariks 1938. a. tarvitajate ühistegevusel oli ligi 20 tuhat pagaritööstust, millele tootmisvõime ulatub 17,4 tuhande tonni leiva ja saiale ühe töövahetuse kohta, kuna 1935. aastal töötas vaid 5000 pagaritööstust. Tööliste arv neis ületas 1. jaanuariks 1938. a. 100 tuhat. 1935. aastal küpsetati neis peamiselt lihtsat rukkileiba. Nüüd on märksa laienenud leiva ja saia küpsetamine kõrgesordilisest jahust. 1937. aastal toodeti enam kui 2,8 miljonit tonni kõrgesordilist leiba ja saia.

Söögi- ja teemajade jne. asutamise alal on tarvitajate ühistegevusel samuti tunduvalt saavutus. Veel 2—3 aastat tagasi see ühistegevuse tööala maal alles oli võrsumas. Praegu tarvitajate ühistegevus omab 964 restorani, 3,823 söögimaja, 1,025 teemaja ja 670 muud väikest ühiskondlikku toitluspunkti (puhvetid, kioskid jne.). Nende läbikäik võrdus 1935. aastal 545 miljoni ja 1937. aastal —

1,1 miljardi rublale, kuna 1938. aasta plaan näeb ette 1,3 miljardit rubla.

Talurahva varustamise kõrval tööstuskaupadega tarvitajate ühistegevus tegeleb ka põllumajandussaaduste kokkuostuga ühistegelise ja linnade kauplustevõrgu tarbeks, ostes selleks kolhoosidelt ja kohalikelt elanikelt nende saaduste ülejääke. Tarvitajateühingud sõlmivad linna kokkuostu-organisatsioonidega kokkuleppeid põllumajandussaaduste kogumise toimetamiseks nende tarbeks. Selle töö eest tarvitajateühingud saavad teatava komisjonitasu.

Kokkuostu-tehingute läbikäigu üldsumma tõusis 1937. aastaks, võrreldes 1935. aastaga, 2—3-kordseks. Tarvitajate ühistegevuse osatähtsus kokkuostetud saaduste üldkoguses kogu Nõukogude Liidu moodustas 1937. aastal: kartulis — üle 55 prots., aiaviljas — 37 prots., karja kokkuostus — 45 prots., munades — 38 prots., villas — 40 prots., toornahkades — 44 prots. jne.

Tarvitajate ühistegevuse autotranspord on põhilikult koondatud rajooniliitude juurde ja tegeleb kaupade veoga raudteejaamadest ja sadamatest ühistegelise suur- ja väikekaubanduse ladudesse. 1. jaanuariks 1938. a. koosnes tarvitajate ühistegevuse veopark 14,5 tuhandest sõidu- ja veoautost ning 63,8 tuhandest hobusest, kuna 1938. aasta plaani järgi nende arv pidi tõstetama 21,5 tuhande autoni ja 70 tuhande hobuseni. Viimase kahe aastaga on tarvitajate ühistegevuse autopark suurenenud 3,5-kordseks.

Kogu tohutusuur tarvitajate ühistegevuse majanduslik tegevus toimub ühistegeliste ressursside kui ka riigipanga krediitide arvel. Riigipank krediteerib kõiki kooperatiivliite, samuti valdavat enamust tarvitajateühinguid (umbes 18.000). Rajooniliitude kaudu krediteeritakse vaid väikesi läbikäike omavaid kooperatiive. 1937. aastal sai tarvitajate ühistegevus kasu üldse 649 miljonit rubla.

Tarvitajate ühistegevuses töötab kokku 757.000 inimest, neist kaubandusaparaadis — 400.000, kokkuostu alal — 50.000, ühiskondliku toitluse ettevõtetes — 53.000, transpordis — 60.000 jne.

1937. aastal kulutati kaadrite ettevalmistamiseks tarvitajate ühistegevuse tarbeks 80 miljonit rubla. 1938. aastal pidi samaks otstarbeks kulutatama kaks korda suurem summa — 160 miljonit rubla. — Moskvas tegutseb eriline instituut (800 üliõpilasega), valmistades ette kõrgeltkvalifitseeritud tööjõude ühistegelise kaubanduse jaoks. Peale selle leidub mitmes linnas kokku 17 tehnikumi (4000 õpilasega), kes valmistavad kaubanduslikke eriteadlasi.

Ühistegeliste tööjõudude ettevalmistamine ja edasiharimine toimub peamiselt erilistel kursustel. Järgmised arvud annavad ettekujutuse selle töö ulatusest: 1937. aastal lõpetas kursused 120 tuhat isikut, kuna 1938. aastal pidi lõpetama 202 tuhat. Eriti levinud on 1½-, 2- ja 3-kuulised kursused ja õpperingid müüjate tehniliseks ettevalmistamiseks (õppetööd toimuvad 1—2 korda nädalas). Peale selle teostatakse juhtivate ühistegeliste jõudude õpetamist individuaalkorras.

Kogu selle õppeasutuste võrgu kõrval Tsentrosojus omab erilise kirjateel õpeta-

mise kombinaadi. 1938. aastal võeti kombinaati vastu 15.000 isikut. 5.000 instruktorit, raamatupidajat, plaanimajanduse eriteadlast, kauba- ja teisi eriteadlasi lõpetas selle õppeasutuse 1938. aastal.

Peale selle on rohkelt levinud kultuurmassilisi üritusi tarvitajate ühistegevuse tööjõudude ja osanike seas, nagu loengud, muuseumid, näitused, õpiringid, raamatukogud jne. Selle töö peale oli 1938. aastal ette nähtud 20 miljonit rubla.

Koos Nõukogude Liidu kaubanduse-rahvakomissariaadiga Tsentrosojus annab välja ajalehte „Sovetskaja Torgovlja“ („Nõukogude kaubandus“), ajakirju „Sa Sovetskiju Torgovlju“ („Nõukogude kaubanduse eest“) ja „Obstshestvennoe Pitanie“ („Ühiskondlik toitlus“). Kirjastus „Gostorgisdat“ korraldab kogu erialalise kirjanduse väljaandmist. Peale selle Tsentrosojus annab välja „Informatsiooni-Bülletääni“ ja „Kaubandus-Bülletääni“

Tarvitajate ühistegevuse arengu edukust soodustavad Nõukogude valitsuse poolt ülesnäidatav tähelepanu ja alaline toetamine.

*
*
*

Tarvitajate ühistegevus mängis määratut osa kapitalistlike olluste väljatõrjumises kaubandusest. See nähtub järgmisest tabelist:

Sotsialistliku kaubanduse osatähtsus väikemüügiläbikäikudes
Доля обобществ. торговли в розничном
товарообороте.

1922/23 a. 1927/28 a. 1933 a.
(prots. üldläbikäigust)

Sotsialistlik kaubandus	25	76	100
sellest: ühistegeline	11	61	50
riiklik	14	15	50
Erakaubandus	75	24	—
Üldläbikäik	100%	100%	100%

Nagu tabelist järeldub, likvideerus erakaubandus eriti tänu ühistegelise kaubanduse kasvule. Kui 1922/23. aastal erakaubanduse kaudu läks valdav enamus (%) väikemüügi üldläbikäigust ja ühistegelise kaubanduse kaudu — vaid 11 prots., siis 1927/28. aastal esimese osatähtsus oli langenud 24 prots. peale, kuna ühistegelise kaubanduse erikaal oli vastuksa lõusnud 61 prots. peale. 1933. aastal, kui erakaubandust polnud enam üldse olemas, ühistegevuse osatähtsus võrdus 50 protsendile üldläbikäigust. Sotsialismi võidule ühes rahvamajaduse peaharus — kaubanduses — on seega põhilikult kaasa aidanud tarvitajate ühistegevus.

Nõukogude Liidu majandus. Экономика СССР.

Väliskaubandus.

ВНЕШНЯЯ ТОРГОВЛЯ.

Väliskaubandus 8 kuul 1938. a.

Внешняя торговля за 8 мес. 1938 г.

Viimasel kahel kuul (juuli ja august) väliskaubanduse langustempo järsult süvenes. Kui I poolaastal üldläbikäik vähenes 1937. aasta I poole vastu 5,2 prots. võrra, siis viimasel kahel kuul juba tervelt 21,3 prots. võrra. Säärase üldläbikäigu languse põhjustasid sisse- kui ka väljavedu, eriti viimane. Nimelt väljavedu neil kahel kuul ulatus 295,9 miljoni rublale, kuna sissevedu — 192,7 miljoni rublale; eelmise 1937. aasta samadel kuudel väljavedu võrdus aga 382,0 miljoni ja sissevedu 238,8 miljoni rublale. Seega bilansi aktiivsus tugevasti vähenes, moodustades 103,2 miljonit rubla läinudaastaste 143,2 miljoni vastu.

Kokkuvõttes kõigi 8 kuu (jaanuar-august) kohta olid läbikäigud järgmised:

Väliskaubandus.

Внешняя торговля.

8 kuud 1937. a. 8 kuud 1938. a.
(miljon. rbl., praegune kurss:
1 rbl. = ca 74 senti)

Sissevedu . . .	912,6	935,4
Väljavedu . . .	1.016,6	794,0
Üldläbikäik	1.929,2	1.729,4
Saldo	+104,0	—141,4

Väliskaubanduse üldläbikäik vähenes, 1937. aasta 8 kuuga võrreldes, 199,8 miljoni rubla, ehk 10,4 prots. võrra. Langus toimus täies ulatuses väljaveo arvel, milline kahanes 222,6 miljoni rubla, ehk 21,9 prots. võrra. Sissevedu aga isegi vähe tõusis — 22,3 miljoni rubla, ehk 2,5 prots. võrra. Selle tagajärjel bilans muutus läinudaastastest aktiivsest (104,0 miljoni rbl. võrra) passiivseks 141,4 miljoni rublaga.

Sisseveo koostises toimusid järgmised muudatused:

Sissevedu. — Импорт.

	8 kuud 1937		8 kuud 1938	
	milj. rbl.	%	milj. rbl.	%
Elusloomad . . .	11,0	1,2	22,5	2,4
Toitained . . .	57,3	6,3	106,0	11,3
Toor- ja poolval- valmisained . . .	461,8	50,6	376,3	40,2
Valmisaadused . . .	382,5	41,9	430,6	46,1
Kokku.	912,6	100%	935,4	100%

Sisseveo väikese tõusu põhjustasid: toitained, millede import suurenes peagu kahekordseks (48,7 miljoni rbl., ehk 85,0 prots. võrra), valmisaadused, millised suurenesid 48,1 miljoni rubla, ehk 12,6 prots. võrra, ja lõpuks ka elusloomade kahekordistunud sissevedu (11,5 miljoni rbl. võrra). Tunduvalt vähenes aga toor- ja poolvalmisainete import — 85,5 miljoni rubla, ehk 18,5 prots. võrra.

Ühenduses sellega märksa muutus sisseveo struktuur. 1937. aastal mõduandvateks olnud toor- ja poolvalmisainete osatähtsus üldsisseveos langes 50,6 prots. pealt 40,2 prots. peale, kuna valmisaaduste erikaal tõusis 41,9 prots. pealt 46,1 prots. peale, astudes seega esimesele kohale põhirühmade seas. Toitainete osatähtsus kahekordistus — 6,3 protsendilt 11,3 protsendile, samuti elusloomade oma — 1,2 protsendilt 2,4 protsendile.

Teataval määral muutus ka sisseveo struktuur tarvitusotstarbe järgi. Kui 1937. aasta 8 kuul tootmisvahendid moodustasid 92,7 prots. ja tarvituskaubad 7,3 prots. üldsisseveost, siis käesoleval aastal tarvituskaupe osatähtsus osutus tõusnuks 12,8 prots. peale üldsisseveost, kuna tootmisvahendite erikaal langes vastavalt 87,2 prots. peale.

Tähtsamate kaupade alal muutus sissevedu järgmiselt (toodud kaubad moodustavad umbes 4/5 sisseveo üldsummast):

Tähtsamad sisseveokaubad.

Важнейшие импортные товары.

	8 kuud 1937. a.	8 kuud 1938. a.
	(tuht. rubl.)	
Riis	6.397	11.432
Puuvili ja pähkklad	12.854	27.121
Tee	16.570	21.126
Toornahad	24.319	27.547
Kautshuk	53.720	27.836
Keemia- ja farmats. kaup	10.360	14.074
Vill	58.375	52.899
Puuvill ja jäänused	27.489	26.329
Mustmetallid	45.576	40.624
Värvilised metallid	186.729	161.549
Masinad ja katlad		
Elektrimasinad ja -tarbed	32.386	46.117
Peenmehaanika esemed	14.524	14.266
Laevad	14.432	17.096

Tähtsamate maade järgi jagunes sissevedu järgmiselt:

Tähtsamad sisseveomaad.

Важнейшие импортные страны.

	8 kuud 1937.		8 kuud 1938.	
	milj. rbl.	%	milj. rbl.	%
P.-A. Ühendriigid	166,3	18,2	275,0	29,4
Inglise	136,4	14,9	146,0	15,6
Iraan	58,1	6,4	58,7	6,3
Holland	64,2	7,0	55,8	6,0
Austraalia	24,1	2,7	47,6	5,1
Belgia-Luksemburg	39,4	4,3	45,7	4,9
Hiina	26,8	2,9	38,9	4,1
Saksa	172,1	18,9	37,0	3,9
Kanada	36,6	4,0	28,8	3,1
Prantsuse	16,2	1,8	28,1	3,0
Muud maad	172,4	18,9	173,8	18,6

Sissevedu näitas osatähtsuse suuruselt eriti suurt kasvu P.-A. Ühendriikidest, Austraaliast, Hiinast ja Prantsusest, kuna vähe- mal määral ka Inglise ja Belgiast. Lan- ges sissevedu Iraanist, Hollandist, Kanadast, „muude maade“, s. o. vähemtähtsate maade, rühmast ja eriti tugevasti Saksast, mille ta- gajärjel Saksa langes 1937. aastal omatud esimeselt kohalt 8. kohale sisseveomaade seas, ja ta osatähtsus üldsisseveos langes vastavalt 18,9 prots. pealt 3,9 prots. peale. Esimestel kohtadel seisavad nüüd P.-A. Ühendriigid (29,4 prots. üldsisseveost) ja Inglise (15,6 prots.); mõlemale neile kokku kuulub ligi pool Nõukogude Liidu sisseveost.

Väljaveo struktuuri ja selles asetleid- nud muudatusi iseloomustab järgmine tabel:

Väljaveo u. — Экспорт.

	8 kuud 1937.		8 kuud 1938.	
	milj. rbl.	%	milj. rbl.	%
Elusloomad	0,1	—	0,1	—
Toitained	130,7	12,9	239,2	30,1
Toor- ja poolvalmis- ained	666,1	65,5	392,8	49,5
Valmissaadused	219,7	21,6	161,9	20,4
Kokku	1.016,6	100%	794,0	100%

Tunduv väljaveo kahanemine on tingitud eeskätt toor- ja poolvalmisainetest ning vähe- mal määral valmissaadustest. Toor- ja pool- valmisainete eksport vähenes tervelt 273,3 miljoni rubla, s. o. 41,0 prots. võrra, ja val- missaaduste — 57,8 miljoni rubla, ehk 26,3 prots. võrra. Toitainete väljavedu aga tõu- sis ligi kahekordseks — 108,5 miljoni rubla, ehk 83,0 prots. võrra.

Neist muudatustest tingitult osutus väl- javeo struktuur märksa teiseks võrreldes 1937. aastaga. Toor- ja poolvalmisainete osatähtsus üldväljaveos langes läinudaastas- telt 65,5 protsendilt 49,5 protsendile ja val- missaaduste oma — 21,6 protsendilt 20,4 protsendile. Toitainete erikaal aga vastupidi järsult tõusis — 12,9 prots. pealt 30,1 prots. peale.

Tähtsamate väljaveokaupade alal olid muudatused järgmised (tabelis toodud kau- bad haaravad umbes $\frac{1}{5}$ väljaveo üldvää- rtest):

Tähtsamad väljaveokaubad.

Важнейшие экспортные товары.

8 kuud 1937. 8 kuud 1938.
(tuh. rubl.)

Nisu	20.120	119.056
Rukis	4.540	37.125
Oder	13.156	22.754
Suhkur	28.012	28.227
Metsamaterjalid	258.026	139.127
Karusnahad	123.901	101.118
Mangaanärts	27.374	16.911
Naftasaadused	98.514	61.531
Väetised	19.346	20.933
Puuvill ja ta saadused	93.359	46.475
Lina, kanep ja saadused	43.194	19.581

Väljaveo jagunemine tähtsamate maade järgi on toodud järgmises tabelis:

Tähtsamad väljaveomaad.

Важнейшие экспортные страны.

	8 kuud 1937.		8 kuud 1938.	
	milj. rbl.	%	milj. rbl.	%
Inglise	292,0	28,7	230,6	29,0
Belgia-Luksemburg	65,6	6,4	78,4	9,9
P.-A. Ühendriigid	91,7	9,0	60,1	7,6
Saksa	73,5	7,2	58,0	7,3
Iraan	67,3	6,6	52,0	6,5
Holland	53,6	5,3	48,9	6,2
Mongoolia	43,8	4,3	36,4	4,6
Prantsuse	50,8	5,1	36,0	4,5
Hiina	22,5	2,2	27,9	3,5
Hispaania	82,9	8,2	24,7	3,1
Muud maad	172,9	17,0	141,0	17,8

Osatähtsusest tõusis väljaveodu järgmistesse maadesse: Inglise, Saksasse, Hollandi, Mon- gooliasse, „muude maade“ rühma ja eriti Bel- giasse ning Hiinasse, kuna väljaveodu langes Iraani, Prantsusse ja eriti suurel määral P.-A. Ühendriikidesse ning Hispaaniasse. Inglise püsib esimesel kohal väljaveomaade seas — sinna suundus enam kui veerand (29,0 prots.) üldväljaveost. Kõigi teiste maade osatähtsu- sed ei küüni kaugeltki Inglise lähedale; näi- teks teisel kohal asuvalle Belgiale langes vaid 9,9 prots. Nõukogude Liidu üldväljaveost.

Bilansid tähtsamate maadega kujunesid järgmisteks:

Bilansid tähtsamate maadega.

Балансы с важнейшими странами.

	8 kuud 1937.		8 kuud 1938.	
	(miljon. rubl.)			
Inglise	+ 59,6	+ 84,6		
P.-A. Ühendriigid	— 74,6	— 214,9		
Belgia-Luksemburg	+ 26,2	+ 32,7		
Iraan	+ 9,2	— 6,7		
Holland	— 10,6	— 6,8		
Saksa	— 98,6	+ 21,0		
Hiina	— 4,3	— 11,0		
Prantsuse	+ 34,6	+ 7,9		
Mongoolia	+ 33,3	+ 21,5		
Austraalia	— 24,1	— 47,6		
Hispaania	+ 62,9	+ 5,8		
Kanada	— 33,1	— 28,0		
Muud maad	+ 123,5	+ 0,1		

Üldbilansi muutumise läinudaastastest aktiivsest passiivseks põhjustas enamjaolt bilansi järsk halvenemine P.-A. Ühendriikidega, „muude maade“, s. o. vähemtähtsate maade rühmaga ja Hispaaniaga. Bilansi aktiivsus vähenes Prantsuse, Mongoolia, Hispaania ja „muude maade rühmaga“; passiivsus süvenes P.-A. Ühendriikidega, Hiinaga ja Austraaliaga. Bilansi aktiivsus suurenes Inglise ja Belgiaga, kuna passiivsus vähenes Hollandiga ja Kanadaga. Bilanss muutus läinudaastastest aktiivsest passiivseks Iraaniga ja passiivsest aktiivseks — Saksaga.

Kaubanduskokkulepete pikendamine 1939. a. peale.

Продление торг. соглашений на 1939 г.

19. detsembril pikendati 1938. aastal kehtinud Nõukogude — Saksa kokkulepe kaubanduse ja maksimiste käibe kohta 1939. aasta peale. Jaanuari algul pikendati ka senikehtinud Nõukogude — Prantsuse kaubanduskokkulepe 1939. aasta peale. 9. jaanuaril toimus Nõukogude — Eesti kaubanduskäibe-kokkuleppe pikendamine 1939. aasta peale.

Kaubandusleping Poolaga.

Торговый договор с Польшей.

Detsembri keskpaiku peetud läbirääkimistel Poolaga selgus, et on võimalik Nõukogude-Poola kaubanduse läbikäiku tõsta 140—160 miljoni slotini aastas. Otsustati pidada 1939. aasta jaanuaris kaubanduslike läbirääkimisi mõlema maa vahel, kusjuures aluseks oleks järgmised põhimõtted: enamsoodustus tollide ja teise kaubanduslike küsimuste suhtes, sisse- ja väljaveo tasakaal kliiringu abil. Läbirääkimiste tulemusena sõlmitakse järgmised lepingud: kaubandusleping, kokkulepe sise- ja väljaveo ulatuse kohta 1939. aastal ja kliiringkõkkulepe.

Nõukogude Liidu kaubanduslepingud.

Торговые договоры СССР.

Nõukogude Liidu kaubandussuhted on praegu lepingute alusel korraldatud järgmist riikidega:

Belgia-Luksemburg — kaubanduskokkulepe 5. septembrist 1935. a., pikendatud kuni 21. augustini 1939. a.

Daani — rida kaubandusküsimusi käsitlevaid punkte lepingus 23. aprillist 1923. a.; nootide vahetus 18. juulist 1924. a. enamsoodustuse kohta.

Eesti — kaubandusleping 17. maist 1929. a.; igal aastal sõlmitav kaubanduskokkulepe nettobilansi alusel.

Greeka — kaubandus- ja laevasõidukonventsioon 11. juunist 1929. a.

Inglise — ajutine kaubanduskokkulepe 16. veebruarist 1934. a., maksev ka India,

Newfoundlandi, Lõuna-Rodeesia, kõigi Inglise asumaade kohta kõigis maailmajärgudes ja Inglise protektoraatmaade kohta Lõuna-Aafrikas.

Iraan — tollikonventsioon 10. märtsist 1929. a.; kaubandusleping 27. augustist 1935. a.

Island — nootide vahetus enamsoodustuse kohta 25. maist 1927. a.

Itaalia — kaubandus- ja laevasõiduleping 7. veebruarist 1924. a.; tollikonventsioon 6. maist 1933. a.

Jeemen — sõprus- ja kaubandusleping 1. novembrist 1928. a.

Leedu — nootide vahetus 24. septembrist 1928. a. enamsoodustuse ja vastastike tariifide kohta; protokoll 29. augustist 1931. a. N. Liidu kaubandusesinduse õiguste kohta ja sama tähtpäevaga nootide vahetus transiitküsimuste kohta; iga-aastased kokkulepped kaubavahetuse tingimuste reguleerimiseks netto-bilansi arusel.

Läti — kaubandusleping 4. detsembrist 1935. a. ja majanduskokkulepe; lisakokkulepe 2. juunist 1937. a. kaubavahetuse ulatuse kontrollimise kohta nettobilansi alusel.

Norra — kaubandus- ja laevasõiduleping 15. detsembrist 1925. a.

Poola — kokkulepe juunist 1936. a. Nõukogude Liidu kaubandusesinduse juriidilise seisuri kohta ja iga-aastased kaubanduskokkulepped, milledega määratakse kindlaks tollialandused Nõukogude kaupadele, samuti kontingendid Poola kaupadele netto-bilansi alusel.

Prantsuse — ajutine kaubanduskokkulepe 11. jaanuarist 1934. a., igal aastal üksikute muudatuste ja täiendustega pikendatud; kaubandusprotokoll 9. detsembrist 1934. a., milline näeb ette läbirääkimisi alalise kaubanduslepingu sõlmimise kohta; kokkulepe 4. veebruarist 1934. a. Nõukogude kaupade pealt 1932. aastast peale võetud lisasisseveotollide kaotamise kohta ja Prantsuse kaupade transiitveo kohta post-pakkidena Iraani läbi Nõukogude Liidu.

P.-Am. Ühendriigid — nootide vahetus vastastike kaubandussuhte ja tollisoodustuste kohta 13. juunist 1935. a. ja enamsoodustuse kohta 4. augustist 1937. a.

Rootsi — kaubanduskonventsioon 15. märtsist 1924. a. ja kokkulepe Nõukogude Liidu kaubandusesinduse õiguste kohta 8. oktoobrist 1927. a.; kokkulepe 14. jaanuarist 1936. a. üldtingimuste kohta tellimiste andmisel Nõukogude organisatsioonidele Rootsi firmade poolt.

Rumeenia — kaubanduskokkulepe 17. veebruarist 1936. a.

Saksa — kaubandusleping 12. oktoobrist 1925. a., milline peale üldmääruste haarab kokkuleppe asustamise kohta, majandus- ja raudteekokkuleppe, konventsioone maksude, kaubanduslike vahekohtute ja

tööstusliku omanduse kaitse kohta; protokoll selle lepingu juurde 15. oktoobrist 1928. a. sisaldab rea täpsustusi 1925. aasta lepingu üksikute punktide kohta; protokoll tollitariifi küsimuste kohta 28. maist 1932. a. ja iga-aastased majanduskokkulepped.

T s h e h h o - S l o v a k k i a. — kaubandusleping 25. märtsist 1935. a.; krediitkokkulepe 3. juunist 1935. a. koos lisakokkulepega 6. veebruarist 1936. a.

T ü r g i — kaubandus- ja laevasõiduleping 8. oktoobrist 1937. a. ja majandus-

kokkulepe netto-bilansi ja kliiringu reguleerimise kohta; protokoll 2. jaanuarist 1934. a. krediitide andmise kohta Türgile Nõukogude poolt tööstusseadete ostmiseks Nõukogude Liidust.

Peale selle on Soomega kaubanduskorraldatud Tartu rahulepingu (14. oktoobrist 1920. a.) üldpõhimõtetel.

Lõpuks võiks veel märkida, et kolme maaga, mis omavad silmapaistva seisundi Nõukogude Liidu väliskaubanduses, pole kaubandus reguleeritud lepingutega. Need on Holland, Mongoolia ja Hiina.

Tööstus.

ПРОМЫШЛЕННОСТЬ.

Tööstustoodangu tõus.

Рост промпродукции.

Tööstustoodang, kui võrd seda andis tööstuslikele rahvakomissariaatidele alluv tööstus, näitas 1938. aasta esimesel 10 kuul (jaanuar-oktoober) 12,5-prots. suurust kasvu võrreldes eelmise 1937. aasta sama ajavahemikuga.

Paberitööstus.

Бумажная пром-сть.

Nõukogude Liidu paberitööstus pidi plaani järgi 1938. aastal tootma 1.032 tuhat tonni paberit ja kartongi, s. o. üle kolme korra rohkem kui kogu paberitarvitus tsaristlikus Venes. Paberit ja kartongi toodeti Venes enne maailmasõda 220 tuhat tonni aastas, kuna peale selle 130 tuhat tonni veeti välismaalt sisse, kusjuures kogu trükipaberi tarvidus kaeti sisseveoga. Kogu sõjaeelne paberitarvitus Nõukogude Liidu praeguse territooriumi ulatuses moodustas seega umbes 650 tuhat tonni aastas.

1938. aastal pidi plaani järgi käiku lastama 13 uut paberitootmismasinat, mille tagajärjel paberivabrikute aastavõimsus tõuseb 149 tuhande tonni võrra. Kaheksa neist masinatest on Nõukogude oma töö, kuna tsariaajal, nende masinate tootmise puududes, tuli isegi kõige lihtsamaid paberimasinate osi importida. Paberimasinate tootmist Nõukogude Liidus alustati esimesel viisaastakul (1929.—1932. a.).

Esimese viisaastaku jooksul ehitati neli esmajärgulist paberi- ja tselluloositehast: Sjasis, Balahnas (2) ja Kondopogas (Karjalas). Need uued tehased ühes laiendatud vanade tehastega võimaldasid tunduvalt suurendada paberitööstuse toodangut. Selle tagajärjel paberi sissevedu välismaadelt peagu täiesti lõppes. Kui veel näiteks 1925/26. aastal imporditi ajalene- ja muud paberit 29,2 miljoni rubla ja tselluloosi ning puumassi — 8,5 miljoni rubla väär-

tuses, siis 1930/31. aastal seda sissevedu järsult kärbiti, ja järgmistel aastatel ta aegamööda viidi ligi nullini.

Teise viieaastakava (1933.—1937. a.) kestel tuli paberitööstusse juurde terve rida uusi tehaseid, nii Krasnaja Vischeras, Krasnokamskis, Mari autonoomses vabariigis ja Tbilisis. Ühtlasi alustati hiigeltehaste ehitamist Kotlases, Solikamskis ja mujal.

Kogu aeg toimusid ka vanade ettevõtete laiendamistööd. Näiteks Okulovi tehas suurendas viimaste aastatega oma toodangu neljakordseks. Tehas kujunes nii suureks, et ta tööliste jaoks, kes seni elasid maabruskonna külades, tuli ehitada terve linn 17 tuhande elaniku jaoks. Uus linn on sama moodne, nagu ümberehitatud vabrikki. Ta omab suure klubihoone, kultuurhoone, suure raamatukogu, lasteaedu.

Nõukogude tööstus varustab nüüd paberitööstust kõige vajalikuga, kuna toorainena on viimase kasutada maailma suurimad metsatagavarad.

Suhkrutööstus.

Сахарная пром-сть.

1938/39. aasta hooajal Nõukogude Liidus toodetav suhkrukogus on, tänu 1938. aasta heale suhkrunaeri saagile, 328 tuhande tonni võrra suurem eelmisest 1937/38. aastast.

Nõukogude suhkrutööstus, astudes juba 1935. aastal esikohale maailmas naerisuhkru toodangu suuruselt, tootis 1937/38. aasta hooajal 2,7 miljonit tonni suhkrut, milline hulk võrdub P.-Am. Ühendriikide, Prantsuse ja Poola naerisuhkru toodangutele kokku võetult. 1938/39. aasta suhkrutoodang Nõukogude Liidus saab enam kui 50 prots. võrra ületama Saksa suhkrutoodangu ja kuuekordselt Poola toodangu.

Nõukogude suhkrutööstuse kiire arengu põhjustas põllumajanduse sotsialistlik rekonstruktsioon ja ka suhkruvabrikute laiendamine ning uute ehitamine. Ainuüksi viimase kümne aasta jooksul on Nõukogude

Liidus ehitatud 17 suurt suhkruvabrikut ja umbes 50 vana ettevõtet on põhjalikult ümber ehitatud.

Suure tähtsuse suhkrutööstuse ja ta toorainete baasi arengus omas stahaanovliku liikumise levik.

Kolm aastat tagasi Ukraina naiskolhoosniku Maria Demtshenko poolt alustatud liikumine suhkrunaeri saakide tõstmiseks levis üle maa kõigis suhkrukasvatuse rajoonides. Selle kaasabil suhkrunaeri saak kasvas aastast aastasse.

1938. aasta saaki hinnatakse hiilgavaks ja märksa ületavaks eelmise aasta rekordsaaki — 21,1 miljonit tonni. Paljudes kolhoosides ja sovhoosides, tänu stahaanovlaste energilisele tööle, ulatub hektarisaak 500, 600, 1000 ja isegi rohkem tsentnerile, kuna keskmiselt üle maa on saak 190 tsentneri ümber hektari kohta. Naeriste suhkrusisaldavus on samuti kõrgem läinud-aastasest.

Põllutööde mehhaniseerimise laiaulatuslikkus omalt poolt soodustas kõrgeid saake. Umbes 90 prots suhkrunaeri külvipinnast koristati tänava mehaanilisel teel.

Turbatööstus.

Торфяная пром-сть.

Käesoleval 1938. a. ainuüksi Glavtorfile aluvad ettevõtted, millised haaravad 60 prots. kogu turbatööstusest, peavad andma 14,5

miljonit tonni turvast. Juba 1937. aastal ületati tsaariaegne turbatoodang ligi 16 korda.

Nõukogude Liit omab tohutuid turbademedeid. Seniuuritud tagavarad ulatuvad 51,6 miljoni tonnile. Nad asuvad kohtades, mis on kaunis kaugel peamistest söebaasidest, ja seetõttu vabastavad nad transpordi söe ja ka nafta pikamaavedust, rääkimata maa rikastamisest lisakütteenega.

Tsaariajal oli turbatööstuse tehniline tase väga algeline ja põhjenes peagu täiesti inimtööjõu kasutamisel. Nüüd aga tervelt 83 prots. kogu turbatootmisest (Glavtorfi ettevõtetes) toimub masinate abil. Tööliste peategevuseks on masinate järele valvata, neid reguleerida. Tööprotsesside mehhaniseerimine tekitas turbatööstuses tõelise revolutsiooni. Masinate kasutamine muutis turbatööstuse suurtööstuseks. Enne mehhaniseerimist oli turbatööstuste keskmiseks aastavõimsuseks 12.900 tonni, nüüd aga 250 tuhat tonni; leidub ka ettevõtteid 800 tuh. tonnilise toodanguga.

Turvast tarvitatakse peamiselt jõujaama kütteenainena, ja mineval aastal toodeti ligi veerand kogu elektri jõust just turba abil.

Nõukogude Liit asub turba tootmises esimesel kohal maailmas ja on teistest maadest kaugele ette jõudnud. Teisel kohal seisab Iirimaal toodetakse turvast kuni 6 miljonit tonni aastas, ja seda peagu tervelt käsitsi. Nõukogude Liidu toodang aga ulatus 1937. aastal 25 miljoni tonnini.

Suur-Volga.

БОЛЬШАЯ ВОЛГА.

Tulevast Volga jõge nimetatakse Suur-Volgaks, sest praeguste ümberkorraldustööde teostudes saab ta Nõukogude Liidu rahvamajanduses omama väga tähtsa seisukoha. Lähemate viisaastakute kestel kujuneb ta üheks tähtsamaks teguriks rahvamajanduse arendamises. Ta moodustab ühe peaosa püstitatavas granitoossete tehnilises põhialuses, milline saab võimaldama veelgi kiirema arengu kogu rahvamajanduses.

Aastasajandite kestel omas Volga tähtsuse vaid transpordi- ja kalapüügi-keskuse. Alles Nõukogude ajal saavutas Volga tähtsuse ka võimsa jõuallikana ja põuavastase võitluse abinõuna. Maa- ja omanduse kaotamine muutis põhjalikult olukorra. Põuavastase võitluse riiklik korraldus võimaldab seetõttu teostada Volga vasakkaldal asuvate põua all kannatavate maade niisutamist. Kuid alles kõigi Volga probleemide koostahendamine teeb niisutamise täiesti tasuvaks.

Volga on teatavasti madaliku jõgi. Täis rahu voolab ta põhjast lõunasse, ja silmale pole märgatagi, et ta merepinnast 100 meet-

ri kõrguselt ülemjooksult laskub aegamööda alamjooksul 26 meetrini alla merepinda. See tohtu veehulga langus peidab eneses mõõtmatu jõude — miljonite kilovattideni küüniva võimsuse, miljardite kilovatt-tundideni küüniva energia. Need ammutamatud jõutagavarad seisid seni kasutamata, ja nende töösse rakendamine on Suur-Volga esimeseks rahvamajanduslikuks ülesandeks.

Teine ülesanne seisab Volga vasakkaldal asuvate maa-alade niisutamises. Umbkaudu iga viie aasta takka külastab sealseid viljakaid põldusid põud. Eriti tugevasti said omal ajal kannatada väiketalundid. Kõigil seisavad vahest veel meeles eriti 1920/21. aasta põua katastroofilised tagajärjed.

Nüüd, kus põllumajandus on kollektiviseeritud ja koosneb suurtest ühismajapidamistest ja sovhoosidest, ei saa põud enam nii katastroofiliselt mõjuda, nagu varemalt. Ent siiski põuanähted perioodiliselt korduvad neis rajoonides.

Põuavastane võitlus suurte niisutusseadeldiste abil on nüüd muutunud päevaküsi-

museks. Esimeses järjekorras viiakse sel-lekohased tööd läbi Samaara ja Kamõschini vahel, siis Aarali—Kaspia madaliku pool-kõrbes.

Volgataguste maade jõgede veerikkus pole suur. Suuremateks niisutustöödeks va-jatakse Volga vett. Kuna Volga vasakkal-dal asuvad stepid on 80—100 meetrit kõrgemal Volga veepinna, siis tuleb vett sinna tõsta mehaanilisel teel. Enam kui 2 miljoni hektari niisutamiseks vajatakse aastas 13 miljardi kantmeetri vee mehaanilist tõstmist; 4 miljoni hektari niisutamiseks kulub aga üle 20 miljardi kantmeetri.

Sääraste hiigelsuurte veehulkade tõstmiseks läheb vaja 4—6 miljardit kilovatt-tundi odavat elektrijõudu. Seda jõudu peav andma Volga elektrijoujaamad.

Kolmandaks ülesandeks Suur-Volga probleemis on ta transportvõimaluste arenda-mine. Juba praegu ulatub kaubavedu Vol-gal 30 miljoni tonnile aastas, s. o. tervelt poolele Nõukogude Liidu kogu siseveete-trans-pordi kaubaveost. Tulevikus kaubavedu veelgi kasvab, ja arvestatakse, et 5 aasta pärast tõuseb Volga kaubavedu kahekord-seks ja 10 aasta pärast ligi neljakordseks.

Praegune jõesügavus (1,5—2 meetrit) osutub siis väheseks. Tulevane Volga — Nõukogude Liidu põhjameresic lõunamere-dega ühendav suurim veete — vajab enne 3-meetrilist ja hiljem 5-meetrilist sügavust.

Suur-Volga projekt, milline esioisa on koostatud vaid üldjoontes Nõukogude Liidu peaveeteede ümberhituse plaani raamides, näeb ette Volgale ja ta tähtsamatele haru-jõgedele hüdrotehniliste sõlmpunktide ehitamise, millised koosnevad paisudest, hüdro-elektrijaamadest ja laevasõidu-lüüsidest.

Paisude kõrgus on madaliku jõe tõttu nagu seda Volga on, erakordselt suur, ter-velt 20—30 meetrit. Sellane kõrgus on tingitud energeetilistest põhjustest. Paisude taha ehitatakse sügavad, laiad ja pikad veehassid, kus voolukiirus on aeglasem ja mis Volga ilme täiesti muudavad. Voo-lukiirus alandatakse 0,6 meetrit 0,1 meet-rile sekundi kohta normaalse veeseisu juu-res ja 1,5 meetrilt 0,4 meetrile kevadise kõrgvee juures. Sügavus kujuneb vähe-malt 6—7 meetriliseks. Volga veete muu-tub sirgjooneliseks, nii et Rõbinski ja Ast-rahani vaheline transiittee, mille pikkus on praegu 2.700 km, lüheneb 400 km võrra.

Rõbinski ja Astrahani vahel ehitatakse Volgale kuus paisu. Samasuguseid paisu-sid püstitatakse ka Volga suurematele haru-jõgedele. Veejõujaamade üldvõimsus nel paisudel tõuseb enam kui 10 miljoni kilo-vatini ja aastane elektrijõu toodang — enam kui 55 miljardi kilovatt-tunnini. Võrdlu-seks olgu märgitud, et Inglises ulatub elektrijõu üldtoodang 30 miljardi, Prantsu-ses 16 miljardi kilovatt-tunnile.

Peale veejõujaamade ehitatakse ka soo-jusjõujaamu ja eriti soojus-elektritsentraale, kus elektrijõu tootmine on kombineeritud

soojuse edasiandmisega (kaugekütte ots-tarbed). Soojus- ja veejõujaamad ühen-datakse tüksteisega kõrgepingeliinide abil ja moodustavad ühtlase energeetilise kogumiku. Selle kogumiku üldvõimsus saab ulatuma 30 miljoni kilovattile ja ta elektrijõu aasta-toodang — 120—150 miljardi kilovatt-tun-nile. Ta kujuneb seega suuremaks elektri-võrguks maailmas, sest praegune suurim elektrisüsteem Niagara-Hudson tootis 1935. aastal vaid 6 miljardit kilovatt-tundi.

Veejõujaamad moodustavad Volga elek-trisüsteemi selgroo, nad reguleerivad kogu tööd. Nad võtavad nimelt oma peale ras-keima osa päevakoormatistest — „tipp- ja pooltippkoormatise“. Esmakordselt maail-mas saab elektrijõu ülekanne toimuma nii suure ulatuses ja nii suurtele kaugus-tele.

Volga veejõujaamades võetakse tarvitu-sele määratusuure võimsusega turbiine (100.—150.000 kilovatti). Volgataguste maade niisutamiseks vajatakse eriti suure võim-susega pumpade kasutamist. Ka ehitusma-sinad peavad eriti tugevad ja täiuslikud ole-ma, et võimalduks püstitada grandioosseid ehitusi. Lõpuks ka ehitused ise oma suuruselt ja keerulisuselt on amulaadsed.

Suur-Volga ehituste tähtsaim rahvama-janduslik efekt saavutatakse jõumajanduse alal. Uus võimas ja ammutamatu jõual-likas, milline püstitatakse maa-alal, kus va-litseb puudus nii kütteainetest kui ka ener-giast, asendab 250 miljoni inimese töö. Peale selle on veel väga tähtis see asjaolu, et peamiste Volga veejõujaamade poolt toode-tav elektrijõud saab olema odav — ainult 0,5—1,0 kopikat kilovatt-tunni eest, kuna soojusjõujaamade elektrijõu hinnaks seal-samas on vähemalt 4—5 kopikat.

Väga suureks kujuneb Suur-Volga täht-sus ka transpordile. Veejõujaamade püs-itamise tulemusena tekib sügavveete, mil-line saab põhjas olema ühendatud Balti ja Valge merega ümberehitatud Schekсна-Võtegra kanali kaudu ning Nõukogude Liidu pealinnaga — Moskva — Moskva-Volga kanali kaudu. Lõunas ühendavad Volga Musta merega Volga-Doni ja Manõtshi ka-nalid.

Põuavastaseks võitluseks saab Suur-Volga andma 6—7 miljardit kilovatt-tundi odavat elektrijõudu, mille abil elektripum-bad toimetavad enam kui 20 miljardit kant-meetrit vett aastas Volgataguste maadele. Volga vesi toimetatakse pumpade abil hiigelbasseinidesse, millised asuvad kõrgema-tes stepimaade rajoonides Volga vasakkal-dal, nimelt sealsete jõgede ülemjooksudel. Neist juhitakse vesi kanalite kaudu surveti põua all kannatavatele põldudele. Neli miljonit hektarit varustatakse niivisi neil puuduva niiskusega, ja nende saagid selle tagajärjel tulblist suurenevad. Sel teel voi-detakse lõpuks maa kuivus.

Kuid on olemas veel üks niieida „at-mosfääriline“ põud. Kesk-Aasia kõrbetest

puhuvad kuumad ja kuivad tuuled, millised hävitavad kogu taimestiku. Selle pahe vastu võitlemise probleemi on vähem uuritud kui maakuivuse oma. Seepärast tuleb teaduslikel uurimistöödel pühendada erilist tähelepanu sellele küsimusele.

Põldude niisutamisel kavatakse tarvitusele võtta uut meetodit. Senine niisutamiskiis, kus vesi juhitakse kraavide kaudu põldudele, nõuab suurt töökuulu nii põldude sellekohaseks ettevalmistamiseks kui ka niisutamisprotsessiks eneseks. Uus meetod, milline pole aga tehniliselt veel välja töötatud, seisab põldude vihmakujulises kastmises veega pumpade abil. Odava elektrijõu olemasolu korral on see teostatav elektrifitseeritud pumpade abil.

Nagu kõigest sellest järeldub, Suur-Volga tähtsus Nõukogude Liidu rahvamajandusele saab olema hiigelsuur. Volga veejõu kasutamine tähendab aastast kokkuvõtte ümber 28 miljonit tonni kõrgeväärustlikku kütteainet või umbes 60 miljonit tonni kohalikke kütteaineid, nagu turvas, põlevkivi, Moskva rajoonist põlvnev pruunisüsi. Miljardite kilovatt-tundide tootmine Volga veejõujaamades annab aastas kokkuvõtte sadade miljonite rublade ulatuses, võrreldes elektrijõu tootmisega soojusjõujaamades. Ehitatav Volga-elektriring oma elektriilekande süsteemiga kujuneb Nõukogude Liidu Euroopa-osa elektrijuhtmetevõrgu põhiosaks. Volgataguste maade laiaulatuslik niisutamine kindlustab seal iga-aastase nisusaaagi 60—70 miljoni tsentneri suuruses. Transpordi alal luuakse merelaevadele sügavveeteed, milline ühendab üksteisega põhja- ja lõunamered ning Moskva.

Suur-Volga loomisega on juba alustatud. Rõbinski sõlmpunkt selles veesüsteemis on juba ehitamisel. Samuti täies hoos on ka grandioosse Kuibõschevi sõlmpunkti, milline kujutab enesest Suur-Volga keskust, ehitamistööd.

Esimeses järjekorras on praegu ettevalmistusel esimene osa Volga vasakkalda maa-alade niisutamisseadest. See kuulub kol-

manda viieaastakava ehitustööde hulka. Vahelpeal tehakse ettevalmistusi neljanda viieaastakava ehitusprogrammiks.

Tööd paisude, kanalite ja veejõujaamade kallal kestavad täie hooga. Ööd ja päevad keeb tegevus. Kõik tööprotsessid on peagu täielikult mehhaniseeritud. Ehitusplatsid on varustatud kõige keerulisemate masinate ja agregaatidega. Mitusada kilomeetrit raudteid on juba valmis. Veejõujaamade ehitamisel kasutatakse üle 60 ekskavaatori, üle 100 traktori, kümnekonda aurukraani, ligi tuhat veoautot ja mitut tuhat hobust. Rida betoonvabrikuid ja laboratooriume betooni headuse kindlakstegemiseks, mehaanilisi töökodasid ja seadeid on püstitatud. Transportöörid, enam kui 10-kilomeetrilises üldpikkuses, toimetavad betooni vabrikutest ehituskohtadele. Kogu betoonitööde protsess on täies ulatuses mehhaniseeritud.

Ehitustööde kõrgeväärustliku ja laiaulatusliku masinavarustuse eesmärgiks on Suur-Volga ehitustööde teostada võimalikult täiuslikult ja lühima ajaga.

Peamiste ehitusobjektide püstitamise korral tuleb Volgostroi' (nii nimetatakse Suur-Volga ehitavat organisatsiooni) lahendada ka teisi tähtsaid ülesandeid, nagu raudteeliinide ümberasetamist üleujutatavalt maalaialt ja sildade ümberehitamist. 80 kilomeetrit raudteerööpaid tuleb ümber paigutada ja neli suurt silda ümber ehitada. Volga veepinna tõstmine nõuab vastavat sildade kõrgust. Samuti kuulub ümberehitusele 1.200 km maanteid. Neil teedel püstitatakse 90 uut silda ja 6 parveühendust. Peale selle tuleb rohkesti metsa maha võtta üleujutatavates piirkondades.

1938. aasta tööprogramm sisaldas 11 miljonit kantmeetrit mulla- ja 750.000 kantmeetrit betoontöid.

Suur-Volga kujutab enesest oma suuruselt ja rahvamajanduslikelt mõjutustelt seni olematu ehituskogumikku, milline haarab jõumajanduslikke, transport- ja niisutamisalasi.

Töölise tarvitustase Nõukogude Liidus.

УРОВЕНЬ ПОТРЕБЛЕНИЯ РАБОЧИХ В СССР.

Tolleaegse rahaministeeriumi poolt korraldatud uurimuse järgi umbes poole oma väljaminekutest tsariaegse Vene töölised maailmasõjaajal kulutasid toidainete ostmiseks. Toidainete kõrge osatähtsuse taga töölise büdshetis peitus amete vähe- sus, nende madal kvaliteet. Rukkileiba söödi töölisperekonnas hinge kohta 2 korda rohkem kui nisuleiba. Riisi, mannat, makarone, nuudleid tarvitati tähtsusetul määral, peaaineteks olid herned ja hirsipudru. Keeduviljadest esinesid töölise söögilaua-

peagu ainult kartul, kapsas ja kurgid. Suhkrut tarvitati 1 kg ümber hinge kohta kuus, lihatarvitus, peamiselt loomaliha, ulatus paarile kilole kuus. Kalatoiduks olid peamiselt heeringas ja vobla. Mune ja kondiitrisaadusi tarvitati väga vähe. Maailmasõja kestel tarvitustase veelgi langes.

Nõukogude töölise toidainete-tarvitus on praegu märksa kõrgem kui tsariaegsel töölisel enne maailmasõda. Töölised tarvitavad praegu palju rohkem leiba, keeduvilja, suhkrut, sealiha, võid. Toitluse struk-

tuur on muutunud kalooriarikkamaks ja kõrgekvaliteedilisemaks. Järgmine tabel näitab Nõukogude perekonnaga töölise tar-

vituse kasvu, võrreldes tsaariaegsete tööliste sõjaeelse tarvituse tasemega:

Töölise toidunormid hinge kohta 1936. a. protsentides sõjaeelsete normide vastu.

Душевые нормы питания рабочих СССР в 1936 г. в % к довоенным нормам.

Kogu leib ja jahu	143
Sellest: nisu-	282
rukki-	71
Riis, makaronid, nuudlid	300
Keeduvili (ilma kartulita)	168
Sellest: kapsad	38
muud	700

Puuvili ja marjad	160
Suhkur	150
Sealiha	600
Vorst	230
Kala	145
Piim	220
Või	200
Munad	110

Töölisbühshettide andmete järgi iga Nõukogude töölisperekonna liige tarvitas 1936. aastal keskmiselt ligi 3 korda rohkem nisuleiba ja üle veerandi vähem rukkileiba, kui tsaariaegne tööline. Selle tagajärjel sööb tööline nüüd 2 korda rohkem nisuleiba kui rukkileiba, kuna varemalt oli vahetõrki vastupidine. Riisi, makaronide ja nuudlite tarvitus on tõusnud 3-kordseks. Keeduvilja tarvitus on suurenenud 68 prots. võrra, kusjuures kapsa tarvitus on langenud ligi 2/3 korda, kuna seevastu teistes keeduviljades tõusnud 7-kordseks, mis tähendab ühtlasi keeduviljade mitmekesisustumist kõrgeväärtuslikemate liikidega — tomatite, spinatite ja teistega, mida varemalt töölise laual ei leidunud. Puuvilja ja marjade, suhkru tarvitus on tõusnud poolteisekordseks, sealiha — isegi 6-kordseks. Järsult on kasvanud ka teiste toitainete, nagu vorsti, kala, piima, või jne., tarvitus, kuna vaid kartuli ja loomaliha tarvitus on langenud. Töölise toitlus on muutunud palju mitmekesisemaks.

1937. aastal, samuti 1938. aastal, mille mõlema kohta andmed pole veel läbi töötatud, toimus edasine töölise toitluse tõus. Seda näitavad nii palkade kasv, toitainete-tööstuse toodangu areng, turukaubanduse läbikäikude kasv kui ka töölisbühshettide andmed. Näiteks Hankovi perekonnaga töölise bühshettide andmetel 1937. aasta novembris osutus, võrreldes 1936. aasta novembriga, nisuleiva tarvitus kõrgemaks 55 prots., manna ja riisi — 67 prots., keeduvilja — 52 prots., munade — 62 prots., piimasaaduste — 19 prots., suhkru — 22 prots. võrra jne.

Mis puutub riietusse ja jalanõudesse, siis sõjaeelsel töölisel piirdusid need kõige valjemate esemetega, neistki enam kui 1/3 osteti juba kantuna. See kululikk moodustas aastast 23 rubl. ümber hinge kohta. Praeguse töölise jalanõud ja riietus on rikkalikumad, nagu näitavad vastavad bühshetiuu-

rimused. Rohkesti leidub nüüd töölise koduse inventari seas ka sääraseid esemeid, nagu pehme mööbel, maalid, klaverid, millised endisel töölisel peagu hoopis puudusid. Koduse inventari ostmiseks kulutas sõjaeelne tööline ainult 3—4 rubla aastas hinge kohta arvatult.

Korteri peale kulutab Nõukogude tööline ainult 4 prots. oma palgast maailmasõjaeelsete 20 prots. vastu. Üle poole Peterburi töolistest elas kaastiiriliseks, kuna nüüd vähemalt kaks kolmandikku omavad omaette korteri või vähemalt toa.

Muudest saavutustest tuleb nimetada et töötaolu on N. Liidus täiesti kadunud, kuigi veel kümme aastat tagasi leidis 1,5 miljonit töötut. Tööpäev, mille keskmine pikkus ulatus tsaariajal suurtööstuses 10 tunnile, on nüüdseks lühenenud 7 tunnile.

Peale tööpalga saab Nõukogude tööliskond riigilt ja ametiühingutelt määratud abi kultuur-sotsiaalse teenimise fondide kaudu. Sellased summad ulatusid 1936. aastal 15,5 miljardi rublani, mis kümnekordselt ületab 1927/28. aasta summa (1,6 miljardit rubl.). Neid hüvesid said tsaariaegsed töölised võrratult vähemal määral. Muuseas töölise kulutused hariduskultuuriliste otstarbete peale moodustavad vaid 1/10 säärase kulude üldsummast, kuna 9/10 kannavad riik ja ametiühingud. Nõukogude Liidus on kooliharidus, nii alg-, kesk- kui ka kõrgem, tasuta, ja suur osa õpilasi, kõrgemas koolis isegi valdava enamus, saab stipendiume.

Tervishoiu peale minevatest kuludest Nõukogude töölise kannab ainult 1/20, kuna 19/20 katab riik.

Töölise sotsiaalkindlustus on Nõukogude Liidus kohustuslik ja teostatakse ettevõtete eneste arvel.

Töölise elutase ainelises kui ka kultuurilises suhtes näitab kõigiti suurt tõusu võrreldes tsaariajaga.

Põllumajandus.

СЕЛЬСКОЕ ХОЗЯЙСТВО.

Teravilja saak.

Урожай зерновых.

Käesoleval aastal avaldas teravilja üldsaagi suurusele teatavat mõju põud Volga-äärsetel maadel ja mõnes nende naaberriigis. Sellele vaatamata teravilja kogusaak Nõukogude Liidus osutus kõrgemaks kui 1935. ja 1936. aastal ja on vaid vähe madalam 1937. aasta saagist, milline teatavasti oli rekordne.

Viljakoristamine.

Уборка.

Viimase avaldatud kokkuvõtte järgi olid kõnsviljad 15. novembriks peetud 78,9 tuhandel hektaril, s. o. 91 prots. kogu koristatud pindalast. Kolhoosides ulatus see protsentmäär 90 peale, kuna sovhoosides 93—98 peale. Eelmisel aastal oli samaks tähtpäevaks peetud ainult 84 prots. pindalast.

Sügiskülv ja -küünd.

Осенний сев и зяблевая вспашка.

Sügiskülvi plaan oli viimaste 15. novembri kohta avaldatud andmete järgi täidetud 98 prots. ulatuses. Külvatud oli üldse 35,3 miljonit hektarit. Kolhoosid täitsid oma külviplaani 97 prots. ja sovhoosid 93—103 prots. ulatuses. Eelmisel aastal oli samaks ajaks külvatud üldse 36,1 miljonit hektarit, ehk 99 prots. plaanist.

Sügisküünd osutus 15. novembriks teostatavaks 43,0 miljonil hektaril, s. o. 63 prots. plaanist. Kolhoosides oli täidetud 63 prots. ja sovhoosides 62—82 prots. plaanist. Möödunud aastal oli samaks tähtpäevaks kiintud 48,7 miljonit hektarit, ehk 69 prots. ettenähtud plaanist.

Põllumajanduse arengust II viisaastakul.

Развитие сельского хозяйства за II пятилетку.

Nõukogude Liidu põllumajanduse mehhaniseerimine on II viisaastakuga põhilikult lõpule viidud. Teise viisaastaku kestel (1933.—1937. a.) sai põllumajandus masinaid kokku umbes 2,9 miljardi rubla väärtuses, s. o. 2½ korda rohkem kui esimesel viisaastakul.

Kolhooside põldudel töötab üle 350 tuhande traktori ja ligi 100 tuhat kombaini, kuna sovhooside põldudel — umbes 90 tuhat traktorit ja 25 tuhat kombaini.

1937. aasta sügiseks tõusis masinatraktorijaamade arv 5.600 peale, kuna 1932. aasta lõpul oli neid 2.500. Jaamad harivad 91,5 prots. kolhooside üldkülvipinnast.

Tsaristlikkus Venes olid tähtsamateks põlütööriistadeks vikat, puuader ja äke. Praegu kõik tähtsamad tööd toimuvad põhilikult traktorite ja kombainidega. 1928. aastal toimus 75 prots. kevadkülvist käsitsi, 1932. aastal — 52 prots. ja 1936. aastal — ainult veel 20 prots. Vikati ja sirbiga lõigati samadel aastatel 45 prots., 35 prots. ja 15 prots. teraviljast. Ilma masinajõuta pekti 1928. aastal 41 prots. teraviljast ja 1936. aastal ainult 2 prots.

Teise viisaastakava aastatel investeeriti põllumajandusse umbes 40 miljardit rubla, s. o. kolm korda rohkem kui esimesel viisaastakul.

Suure tähtsuse omas kolhoosidele otsene riiklik toetus pikaajaliste krediitide näol. Teise viisaastaku kestel tõusis pikaajaliste krediitide üldsumma tootmisotstarveteks kaherkordseks võrreldes esimese viisaastakuga.

Teravilja toodang suurenes 1933. aasta 5,5 miljardilt puudalt 6,8 miljardile 1937. aastal.

Kui 1933. aastal kolhoosidesse oli koonduvat üle 60 prots. talunditest ja 70 prots. talurahva üldkülvipinnast, siis 1937. aastaks haarasid nad 93 prots. kõigist talunditest ja 99,1 prots. üldkülvipinnast.

1933. aastal ulatusid kolhooside brutotulud 5,5 miljardi rublale. 1935 aastaks tõusid nad 9,4 miljardile, 1936. aastal — 13,2 miljardile ja 1937. aastal (eelandmete järgi) — 17 miljardi rublale.

Kolhooside jagamatud fondid, mida kasutatakse peamiselt masinate ostmiseks ja ehitustöödeks ja on seega kolhooside arendamise põhialuseks, suurenesid 1933. a. 1,0 miljardilt rublalt 1,7 miljardile 1936. a. ja 2,2 miljardile 1937. aastal.

Puuvillakasvatuse.

Хлопководство.

Puuvillakasvatuse arengut Nõukogude Liidus näitab järgmine tabel toorpuuvilla saagi liikumise kohta:

Тоорпуувилла kogusaak Nõukogude Liidus.

Валовой сбор хлопка-сырца в СССР.	
	miljon. tsentn.
1913. a.	7,4
1928. a.	8,2
1932. a.	12,7
1935. a.	17,3
1936. a.	23,9
1937. a.	25,3

Nagu näha, on puuvillakasvatuse Nõukogude ajal erilise hooga kasvanud. Toorpuuvilla kogusaak tõusis 1937. aastaks 3,5-kordseks võrreldes tsaariaegsega. Nõukogude Liit seisab praegu puuvillasaagi suuruselt kolmandal kohal maailmas, P.-A. Ühendriikide ja Briti-India taga.

Tähtis on ka see, et puuvillatoodangu kiire kasv viimastel aastatel põhjeneb peamiselt hektarisaakide tõusul, kuna külvipinnad on jäänud peagu muutmatuks. Seejuures on kohati saavutatud maailmas senikuulmatuid hektarisaake — 90—100 ja rohkem tsentnerit (keskmise 12-tsentnerilise saagi juures), mis toendab, et puuvillapõldude viljakuse tõstmiseks on võimalused veel väga suured.

Enam kui 1,5 miljonit endist puuvillakasvatuse alal tegutsemud väiketalundit on liitunud mehhaniseeritud suurmajapidamisteks — kolhoosideks. Kolhoosides asub juba 94 prots. kõigist neist talunditest ja üle 99 protsendi nende puuvilla-pindalast. Vana algeline tehnikka on asendatud moodsa tehnikaga. Traktoritepark ainuüksi kunstlikult niisutatavates rajoonides ulatus 1937. aastal 400-tuhande hobujõu võimsuseni, kuna 1932. aastal — vaid 100 tuhande hobujõule. 1932. aastal peagu puudusid traktoriveoga külvimasinad, kuid 1937. aastal oli neid juba üle 10 tuhande, ja trakto-

rite abil külvati vastavalt 3,6 prots. asemel 51,4 prots. külvipinnast. Kunstlikult niisutatavates rajoonides masinatraktorijamade arv tõusis vastavalt 125 pealt 400 peale. Samuti suurt tõusu näitab mineraalväetiste tarvitus. Kui teise viieaastakava algul neid puuvillakasvatuses üldse ei kasutatud, siis 1937. aastal tarvitati juba üle 800 tuhande tonni.

Loomulikuks tagajärjeks sellele oli keskmiste hektarisaakide järsk tõus 1932. aastal olnud 6,7 tsentnerilt 12,1 tsentnerile 1937. aastal (kunstlikult niisutatavates piirkondades).

Järjest levib kõrgekvalliteediliste pikakiuiliste, niinimetatud Egiptuse puuvillasortide kasvatust, mida tsaariajal Venes üldse ei leidunud. Nende puuvillasortide toodang kasvas 1932. aastal olnud 175 tuhandelt tsentnerilt 1,1 miljonile 1937. aastal, s. o. enam kui kuuekordseks, ja praegus moodustavad nad ligi poole puuvilla üldtoodangust.

Kolhooside ja kolhoosnike tulud.

ДОХОДЫ КОЛХОЗОВ И КОЛХОЗНИКОВ.

1937. aasta lõpuks olid peagu kõik (93 prots.) talundid koondunud kolhoosidesse, kuna külvipindadest koguni 99,1 prots. Seega üksiktalundid on juba peagu terveit asendatud suurte ühismajapidamistega, ja põllumajandus baseerub täielikult kolhoosidele (ja sovhoosidele).

Sel puhul peaks huvi pakkuma tutvuda kolhooside töö tulemuste senise arenguga.

Esmalt tuleb koostateerida järjest suurenevat tööjõu ärakasutamist kolhoosides. Kui 1933. aastal keskmiselt iga kolhoosipere kohta tuli 310 tööpäeva* ja 1 töövõimelise kohta 146 tööpäeva, siis 1937. aastal osutusid need arvud vastavalt 438 ja 220 tööpäevaks.

Kuna töötav talurahvas sai ligi 200 milj. ha endiseid mõisnike, kulakute, riigi ja kloostrite maid, siis tunduvalt suurenes ta kasutada olev maa. Ja nii näemegi, et kui enne kollektiviseerimise algust tuli iga üksiktalundi kohta keskmiselt 4,5 ha külvipinda, siis kolhoosides langes kolhoosipere

kohta 1937. aastal keskelt läbi ligi kaks korda rohkem põllumaad — 8,6 ha, ja arvates juure ka metsamaa, aiamaa jne., 18,8 ha.

Käsikäes sellega suurenes põllumajanduse tehniline varustus. Masinatraktorijamade, millede kasutada oli 1937. aasta lõpuks 366 tuhat traktorit, 106 tuhat kombaini ja hulk teisi masinaid, teenivad 91,2 prots. kolhooside üldkülvipinnast. Samuti on suurenenud ka kolhooside oma tootmisvahendid. Kui 1932. aasta lõpuks nende tootmisvahendite (majandushooned, kari, põllumajanduslik inventar jne.) üldväärtus võrdus 5,6 miljardi rublale, siis 1937. aasta lõpuks nende väärtus ulatus umbes 13 miljardi rublale, tõustes seega enam kui kahekordseks.

Kolhooside toodangu kasvust ja kolhoosnike jõukuse tõusust annab tunnistust kolhooside bruttotulude üldsumma kasv 1937. aastaks kolmekordseks võrreldes 1932. aastaga.

I. Tuuallikad.

Источники доходов.

Kolhooside ja kolhoosnike tulude allikad olid tähtsamate harude järgi järgmised.

Kõigepealt teraviljade alal osutus kogusaak, arvates keskmiselt kolhoosipere kohta, 1937. aastal ligi poole (43,6 prots.)

*) Kolhoosnike poolt tehtavat tööd hinnatakse tööpäevades, olenevalt töö raskusest ja tähtsusest; näiteks traktorijuhi ühepäevast tööd hinnatakse 3 tööpäevale, kuna kõige lihtsamat tööd, nagu ruumide koris-

võrra kõrgemaks kui 1935. aastal. Seejuures aga kolhoosnikud said tööpäevade eest kuuluva tasu arvel teravilja veelgi rohkemal määral, nimelt kaks korda rohkem kui 1935. aastal.

tamist, hinnatakse ½ tööpäevale. — Kolhoosiperede all tuleb mõista kolhoosi astunud endiseid üksiktalundeid ja ka uusi, kolhoosis tekkinud peresid.

Kolhooside teraviljasaagist läheb müügilile kõigepealt riigile müüdiv sundnorm ja siis vastava kolhoosi üldkoosoleku poolt kindlaksmääratud kogus. Muu teravili, arvates veel maha naturaaltasu masinatraktorijaamadele nende poolt tehtud töö eest ja seemnete ning loomasööda tagavarad, jaotatakse kolhoosnike vahel nende poolt tehtud tööpäevade järgi. Seega kolhoosnikel avaneb võimalus ka omaalt poolt müüia teravilja, kuivõrd seda omatarvitusest üle jääb.

Riigile minev teravilja sundnorm näitab langust 1933. aasta 11,2 tsentnerilt (keskmiselt kolhoosipere kohta) 6,3 tsentnerile 1936. aastal. Teiselt poolt aga masinatraktorijaamade maksetav naturaaltasu, nende poolt tehtavate tööde suurenemise tõttu, näitab kasvu ja ulatus 1936. aastal 3,8 tsentnerile kolhoosipere kohta (1937. aastal — 5,4 tsentnerit).

Üle sundnormide müüdi riigile ja ühistegevusele kolhoosnike üldkoosolekute otsuste põhjal järjest rohkem teravilja, nii et 1936. aastal sel teel müüdi 1,9 tsentnerit kolhoosipere kohta.

Kolhoosnikud said 1937. aastal keskmiselt kolhoosipere kohta tööpäevade eest üle 17 tsentneri teravilja, mis kaks korda ületab 1935. aastal saadud normi. Neist 17 tsentnerist müüsid kolhoosnikud riigile ja ühistegeliste organisatsioonidele ning vabal turul 1,2 tsentnerit, kuna ülejääk kulub omatarvituseks.

Käskikäes teravilja müüklide kasvuga suurenesid ka teravilja tagavarad kolhoosides, nimelt 1938. aasta alguliks, võrreldes 1937. aasta algusega, enam kui kahekordseks. See asjaolu kui ka müüklide kasv tõendab kolhoosnike jõukuse tõusu. Kolhoosikord on nähtavasti kaotanud tsaristliku Vene talurahva juures tavaliseks olnud nähte — leivapuuduse enne uue saagi valmistist.

Tehniliste kultuuride (puuvill, lina, suhkrunaeris jne.) kasvatus on kolhoosides viimasel aastatel märksa laienenud. Suurenenud on nii külvipinnad kui ka eriti hektarisaagid. Nii tõusid puuvilla ja suhkrunaeri hektarisaagid 1937. aastaks, võrreldes 1933. aastaga, enam kui kahekordseks.

Tehniliste kultuuride saagid peagu tervelt müüklisse riiklikele kokkusuut-organisatsioonidele, näiteks 1936. aastal: puuvilla saagist 99,8 prots., suhkrunaeri — 99,3 prots., linakiu — 93,9 prots., päevalille — 76,8 prots.

Mis puutub kartulitesse, loomasööta-desse ja aiasaadustesse, siis nende saagist läheb suur, järjest tõusev osa kolhoosnikele väljajagamiseks, muidugi tööpäevade järgi. Loomasööte saavad kolhoosnikud oma isikliku karja pidamiseks peagu tervelt kolhoosidelt, kuna kartulites ja aiasaadustes nad rahuldavad oma tarvidusi suures osas oma isiklike majapidamiste toodanguga.

Karjakasvatases, tänu suurele riiklikule

ahile, karjaarv kolhoosides on tunduvalt kasvanud, isegi kiiremalt kui kogu karjaarv põllumajanduses. Kolhooside karjakasvatusefarmide arv tõusis 1934. aastal olnud 136,2 tuhandelt 374,6 tuhandele 1937. aastal. Veiste arv kolhoosides suurenes sama ajaga 77 prots., sigade 126 prots. ja lamaste ning kitsede 123 prots. võrra, kuna kogu põllumajanduses nad tõusid märksa vähem — vastavalt 52 prots., 123 prots. ja 82 prots. võrra.

Märksa paranes ka karja kvaliteediline koostis. Juba 1937. aastal kolhoosides paaritai tõuloomadega või segaverelstega valdav enamus (82—91 prots.) lehma, lambaid, kitsi, sigu.

Kolhoosnike varustamises isikliku karjaga mängisid mõõduandvat osa kolhoosid, kes meile müüsid turuhinnast mitmekordselt madalamate hindadega (osalat ka tasuta ja tööpäevade arvel) paarkümmend miljonit vasikat, põrsast ja talle. Tänu kõigele sellele, omab nüüd valdav enamus kolhoosnike lehma, kelle puudumine oli sagedaseks nähteks tsaristlikus Venes.

Karja eest parema hooldamise ja söötmise mõjul karja produktiivsus näitas tunduvalt tõusu. Nii kasvas kolhoosides lehma aastakeskmine piimaand 1928. aasta 800 kg pealt 1.026 kg peale 1937. aastal, lambavilla toodang tõusis samal ajal 2,4 kg peale. Seejuures aga tuhandet stahaanov-lased saavutasid võrratult kõrgema toodangu, näiteks piimaannis 4.000—6.000 kg. Need rekordid on kujunenud mõõduandvateks sadade ja tuhandete kolhooside tööle. Näiteks, Moskva oblastis kaks omavahel võistlevat rajooni juba teist aastat saavad kogu rajooni kohta keskmiselt üle 3 tuhande kg piima lehma kohta.

Mis puutub karjasaaduste jaotamise kolhoosnike vahel, siis, vill ja piim välja arvatud, suur osa neist läheb kolhoosnikele, peamiselt tootlustamiseks ühissööklates ja vähemal määral tasuta tööpäevade eest või ka töövoimetute toetusfondi. Võtame näiteks piima. Sellest müüdi 1936. aastal ligi pool (43,6 prots.) riigile, mujale müüdi 14,4 prots., tootmistarbeteks (karja söötmiseks) läks 19,8 prots., ümbertöötamiseks — 14,4 prots. ja lõpuks kolhoosnikele — 7,8 prots. (sellest tööpäevade arvel 1,3 prots., ühissööklatele 4,9 prots. ja töövoimetute avitamisfondi 1,6 prots.). Asjaolu, et piima antakse tööpäevade arvel vähe, seletub sellega, et valdav osa kolhoosnike omab isiklikke lehmi. Või ja peki toodangust läheb kolhoosnikele 28—51 prots., kanamunade — 24 prots., mee — 38 prots. Suur enamus kolhoose saab sisetulekuid, kuigi suhteliselt väikesed, ka põllumajandussaaduseid töötlevatest ja teistest abiettevõtetest: veskitest, sepikodadest, väikestest piimatalitustest, telliskivitehas-test, väikestest elektrijõujaamadest jne. Peale selle peagu kõik kolhoosid omavad kõrvalteenistust väljaspool kolhoosi — metsa-

tööde, vedude, kolhoosnike alamaa harimise, raudteede lumest puhastamise jne. näol.

Nagu ülal märgitud, osa oma toodangust kolhoosid müüvad kas riiklikele ja ühistegelistele organisatsioonidele või va-

bal turul või ka kolhoosnikele. Osa laekuvast rahast jaotatakse kolhoosnike vahel töötasuks vastavalt tööpäevade arvule. Kolhoosnikud seavad seega töötasu mitte ainult natuuras, vaid ka rahas.

II. Rahalised sissetulekud ja väljaminekud.

Денежные доходы и расходы.

Kuidas arenesid kolhooside ja kolhoosnike rahalised sissetulekud üldsummaalt, näitab järgmine tabel:

Rahalised sissetulekud ja väljaminekud.

Денежные доходы и расходы.

	Keskmiselt kolhoosi kohta. 1933. a. 1937. a. (tuh. rbl.)	
Kolhoosi üldine rahasissetulek	25,3	66,5
Sellest kolhoosnikele tööpäevade järgi antud	6,1	31,8

Nagu need andmed näitavad, kolhooside rahalised sissetulekud (keskmiselt 1 kolhoosi kohta arvatult) tõusid 1937. aastaks, võrreldes 1933. aastaga, enam kui 2,5-kordseks, kuna neist kolhoosnikele tööpäevade järgi väljajaotatav osa kasvas enam kui 5-kordseks; samal ajal üldhinnatase langes.

Umbes $\frac{2}{3}$ rahalistest sissetulekutest 1937. a. laekus maaharimisest, $\frac{1}{5}$ — loomakasvatusest ja 15 prots. ümber kõrvalteenistusest, tööstusettevõtetest jne. Seejuures vähe üle poole sissetulekutest saadi riigile müüdud saaduste eest, enam kui veerand — vabal turul müüdud saaduste eest ja ülejäänud 15 prots., nagu juba mainitud, kõrvalteenistusest, tööstus- ja teistest abiettevõtetest jne.

Eriti suure tähtsuse toodangu ja seega ka tulude kasvule omas masinatraktorijaamade tööde ulatus kolhoosides. Rääkimata otsesest hektarisaakide tõusust maaharimis-, külvi- ja koristamistööde parema läbiviimise mõjul, jaamad oma masinatega töstavad kolhoosnike tööproduktiivsust, mille tõttu osa nende tööjõust vabaneb põlluharimisest ja leiab kasutamist muudel aladel, mis võimaldab viimastele rohkem tähelepanu pühendada ja seega tõsta kolhooside üldtoodangut ja tulukust. Ja nii osutubki masinatraktorijaamade poolt teenitavates kolhoosides kolhoosipere kohta keskmine rahaline sissetulek $\frac{2}{3}$ võrra kõrgemaks kui kolhoosides, mida jaamad põlnud 1936. aastaks suutnud veel haarata.

Kolhooside rahaliste tulude jaotusest annab ettekujutuse järgmine tabel:

Kolhooside rahaliste sissetulekute jaotus.

Распределение денежных доходов колхозов. 1933. a. 1937. a. (prots.)

Kõik kohustuslikud maksimised	12,6	8,3
sellest tulumaks	4,3	3,7
Mahaarvamised jagamatusse fondi (ühes pikaajaliste krediitide tasumisega)	22,8	12,4
Tootmiskulud	27,9	25,3
Muud jaotamata kulud	6,6	0,4
Administratiiv- majanduslikud kulud	3,4	1,8
Mahaarvamised ühiskondl. fondidesse (kultuur-sots., tööpreemiad jne.)	2,5	3,9
Kolhoosnikele tööpäevade järgi jaotatav tulu	24,2	47,9
Kokku	100%	100%

Käskikäes kolhoositulude kiire kasvuga on nende jaotuse struktuur järsult muutunud. Suuresti on langenud kohustuslike maksimiste (maksude ja kindlustuspreemiate) osatähtsus. Samuti on järsult vähenenud jagamatusse fondi (milline on määratud peamiselt masinate ostmiseks, ehitustöödeks, pikaajaliste krediitide tasumiseks) minevate summade osatähtsus, millele kaasa aitab ka valitsuse otsusel 438 miljoni rubla pikaajaliste võlgade mahakustutamise. Suhteliselt on vähenenud ka tootmisalised ja administratiiv-majanduslikud kulud.

Vastupidiselt teistele kulude põhiliikidele näitab kolhoosnikele tööpäevade järgi väljajaotatavate rahatulude osatähtsus järsku tõusu, ja 1937. aastal läiks selleks otstarbeks ligi pool üldtuludest 1933. aastal olnud veerandi asemel. Ent kolhoosnike sissetulekute kiirema tõstmise huvides valitsus andis 1933. aasta kevadel määruse, et kolhoosnikele tööpäevade eest antav summa peab moodustama 60—70 prots. kolhoosi rahatulude üldsummast, karpides selleks mahaarvamisi jagamatusse fondi ja tootmiskulusid.

Mis puutub kolhoosnike rahalistesse sissetulekutesse, siis kolhoosilt tööpäevade eest saadavad summad ei moodusta nende ter-

vet rahalist tulu. Tunduva osa saadustest, mida nad saavad kolhoosilt naturaaltasuna lõppäevade eest, samuti osa toodangust oma isiklikust majapidamisest kolhoosnikud müüvad ühistegevusele, riigile ja vabal turul. Peale selle kolhoosnikud saavad lisatulusid võrastest kolhoosidest, teenides seal ajuti traktorijuhtidena, ehitusspetsialistidena jne., samuti sovhoosidest ning teistest ettevõtetest ja asutustest.

Kolhoosipere rahatulude üldsumma 1937. aastal ulatus (28 oblasti andmetel) keskmiselt 1.807 rublale, s.o. umbes 70 prots. rohkem kui 1934. aastal.

Veelgi rohkem iseloomustav kolhoosnike elutaseme tõusule on rahaliste kulude struktuur. Kolhoosnike rahakulude kasv toimus põhilikult tööstussaaduste ostu suurenemise varal. Suurenevad tööstuskaupade ostud on väga iseloomustavad praegusele Nõukogude külale. Kolhoosnikud nõuavad nüüd häid jalanoõusid ja linnalaadilisi rõivaid, ostavad mööblit, muusikariistu ja teisi kaupu, mida varemadel aegadel külas peagu ei leidunudki. Iga aastaga suurenevad tulud võimaldavad järjest laialdasemalt rahuldada kolhoosnike kasvavaid tarvidusi.

Rahaliste väljaminekute koostis osutus kolhoosnikel järgmiseks:

Kolhoosnike rahaliste väljaminekute struktuur.

Структура денежных расходов колхозников.	
1934. a. 1937. a.	
(prots.)	
Kaupade ostmine	81,6 79,7
Sellest:	
tööstussaadused	33,4 38,4
põllumajand. saadused	28,9 27,5
Kohustusl. ja vabatahtl. maksmised (maksud, laenupäberite ost jne.)	10,7 5,8
Muud	7,7 14,5
Kokku	100% 100%

Nagu tabelist järgneb, valdab enamuse (umbes 80 prots.) väljaminekutest läks tööstussaaduste, põllumajandussaaduste ja toodangukarja ostmiseks. Muud kulud aga (maksud, riigilaenupäberite ost, kultuur-sotsiaalsed ja isikliku majapidamise tootmiskulud jne.) moodustasid kokku vaid 20 prots. Seega peaosas oma tuludest kolhoosnikud kulutavad oma tarvitusvajaduste rahuldamiseks, oma ainelise ja kultuurilise taseme tõstmiseks.

Märkimist väärib sund- ja vabatahtlike maksmiste järsk langus ligi poole peale,

mis seletub sellega, et säärase maksmiste (eriti just sundmaksude) summa muutus vaid vähe, kuna kolhoosnike tulud tunduvalt suurenesid. Sundmaksud (riiklikud ja kohalikud) moodustasid vaid 52,6 rubla, s.o. 2,9 prots. üldkuludest. See tähendab, et Nõukogude maksupoliitika on suumatud kolhoosnike jõukuse kasvule kaasaaitamiseks. Valitsuse poolt antud määrus kolhoosnikele antava osa tõstmise kohta 60—70 protsendile kolhoosi üldtulust suurendab otsekohe veelgi kolhoosnike tulusid.

Kolhoosnike büdshet märksa erineb tsaariaegse taluniku büdshetist. Rääkimata tulude tunduvalt kõrgemast tasemest, on vahe eriti silmatorkav kulude koostises.

Kolhoosnike büdshetis hoopis puuduvad sellased väljaminekud, nagu maaost ja rendimaks, tööloomade ja neile vajaliste söötade ost, põllumajandusmasinate muretsemine; samuti täiesti või peagu täiesti puuduvad kulutused inventari remondi, seemneostu jne. peale. Kõik need kulud kokku moodustasid umbes poole sõjaeelse taluniku rahalistest väljaminekutest kolhoosnike 1,8 prots. vastu. Riigi- ja muud maksud moodustasid maailmasõja eel umbes 16 prots. taluniku büdshetist, kuna kolhoosnikul, nagu ülal märgitud, ainult 2,9 prots. (ühes kindlustuspreemiatega — 4 prots.). Seetõttu tsaariaegne talunik sai oma isikliku tarvituse peale kulutada vaid umbes kolmandiku rahalistest tuludest, kuna praegusel kolhoosnikul valdava enamuse tulusid läheb just tarvituststarbeteks, eriti tööstuskaupade ostmiseks, seda enam, et kolhoos ise kannab peagu kõik tootmiskulud.

*

Ülaltoodud andmed kolhoosnike tuludekulude kohta ei sisalda neid kultuur-sotsiaalseid kulusid, mida kolhoosnike kasuks teevad riik ja ühiskondlikud organisatsioonid. Siia kuuluvad toetused lasteriikastele emadele, laenu isikliku karja ostmiseks, turuhinnast mitmekordselt madalamate hindadega karjamüük sovhooside ja kolhooside poolt, toetused töövõimaliditele, tööpäevade arvestamine rasedatele, sünnituskodude asutamine, tasuta arstiabi, tasuta kooli ja stipendiumid, suured soodustused söe- ja metsatööstuses töötavatele kolhoosnikele jne., rääkimata kultuurilisest teenimisest (klubid, teatrid, raamatukogud jne.). Kõik see täiendab kolhoosnike büdshetti tululiikidega, millised tsaariaegsel talunikul hoopis puudusid.

Transport.

ТРАНСПОРТ.

Lennuasjandus rahvamajanduse teenistuses.
Авиация на службе экономики.

Eraõhulaevastiku lennukitel on oma pealülesande — reisijate- ja kaubaveo — kõrval täita ka erilisi funktsioone rahvamajanduse ja tervishoiu alal.

Kalini ja Smolenski oblastides lennukid külvavad väetisi 5.000 hektarile linapõlule. Põhja-Kaukaasias, Kasahstanis ja Usbekistanis külvati riisi lennukitelt. Moskva oblastis külvati lennukitelt 2.000 ha okasmetsa.

Rohutirtsud on teatavasti kardetava- maid kahjureid põllumajanduses. Eriti suurt kahju tekitavad nad Aserbaidshani, Lõuna-Kasahstani ja Usbekistani puuvillarajoonides. On aastaid ette tulnud, kus korraga 1,2 miljonit ha langes rohutirtsudele ohvriks, kusjuures 700 tuhat ha külvipinda täiesti hävis, ja kahjusumma ulatus mitmekümne miljoni rublani.

Varematal aegadel kasutati rohutirtsude vastu võitlemiseks algelisi vahendeid, millised osutusid edututeks. Alles aastat kaheksa tagasi tehtud katse, hävitada rohutirtsusid lennukitelt heidetud arseenpreparaatidega, osutus tagajärjekaks. 1932. aastal, kui rohutirtsude hõigelparved laskusid sajatuhandetele hektaritele külvipinnale, õnnestus lennukite abil hävitada kahjurid ja päästa saaki.

Lennukid toimetavad veel teisigi mitmekesiseid töid: kustutavad metsapõlemisi, uurivad raskesti ligipääsetavaid maakohti jne.

Olulist abi annavad lennukid ka malalaria vastases võitluses. Pisilastest nakatatud veekogud puistatakse sellekohaselt varustatud lennukitelt hävitavate kihvitidega. Näiteks möödunud aastal puhastati sel teel umbes kolm miljonit hektarit veepinda.

1938. a. laevasõidu-hooaeg polaarvetes.

Судоходный сезон 1938 г. в Арктике.

Põhja-mereteel valitsusse poetunud kahjurite tegevuse tõttu 1937. a. laevasõidu hooaeg Arktises lõppes tagajärjetult. Peagu kõik jäälõhkujad ja aurikute karavanid, arvult 5, koosnedes kokku 26 laevast, olid sunnitud jääma talvituma merel.

1938. aasta kevadel Nõukogude valitsus saatis õhukespeditiooni appi jäälõhkuja „Sadko“ karavanile (üldse 7 laeva), milline asus Põhja-Jäämeres ja triivis järjest rohkem põhja poole. Lennukitel õnnestus sealt ära tuua 184 isikut ja varustada laeva enam kui 10 tonni toiduainetega, soojade riietega jne.

Samaaegselt teine rühm lennukeid päästis 133 isikut ja 2 tonni kaupa jäälõhkuja

„Lenini“ karavanist (5 laeva), milline asus Laptevi merel.

Tähtsamaks ülesandeks oli jäässe külmunud laevu toimetada laevasõidu-hooaja alguks lahtisse merde. 1938. aasta kevadel oli 25 laeva jääs kinni, kuna üks aurik lihtsuti jääs puruks ja vajus põhja, kuid ta meeskond päästeti teiste laevade poolt. Väljasaadetud jäälõhkuja „Jermaki“ abil päästeti jääst Tihhi lahes talvitunud jäälõhkuja „Russanovi“ karavan (3 laeva). Hiljem, juuli algul, „Jermak“ juhtis ka Dicksoni saare kohal viibinud kuus metsaveolaeva jääst välja ja tüüris siis Bolsheviki saare juure, kust päästis „Litka“ karavani (5 laeva).

Niipea, kui navigatsiooniolud lubasid, sõitis välja ka jäälõhkuja „Krassin“, murdis läbi jää jäälõhkuja „Lenini“ poolt juhitud karavani (üldse 5 laeva) juurde välja ja päästis selle.

Augustis „Jermak“ sai kätte „Sadko“ karavani (7 laeva) ja vabastas ka selle triivivast jääst. Kuna sellesse laevarihma kuuluval jäälõhkujal „Sedovil“ oli tüür saanud vigastada, ja seetõttu ta ei suutnud kaasa tulla, jäeti ta triivima ja muudeti ujuvaks teaduslikuks jaamaks. Meeskonda suurendati ja varustati vajaliste tarbeainete ning seadeldastega.

Sellaselt võrdlemisi lühikese ajaga päästeti 24 talvitunud laeva, ja peagu kõik nad tegelevad praegu kaubaveoga Põhja-mere- teed mööda.

1938. aasta navigatsiooniplaan nägi ette 46,6 tuh. tonni kõksugu kaupade veo mööda Põhja mereteed. Stigiseks, mil peaosas navigatsioonist oli juba teostatud, osutus veokava täidetuks 90 prots. ulatuses. Laevad varustasid Põhja-Jäämere rannikut tarbeainetega ja vedasid tooraineid, varustust ja ehitusmaterjale Arktise tööstuskeskustele; nad toimetasid kohale ka uue vahetuse tähtsamates polaarjaamades töötanud meeskondadele ja viisid neile varustust.

Sideasjandus.

Связь.

Maailmasõjaeelisel ajal olid ainukesteks sidevahenditeks post, telegraaf ja telefon. Nõukogude ajal on tarvitusele võetud rida uusi sidevahendeid, kuna samal ajal laiendati ka posti-, telegraafi- ja telefonialasid.

Selle tulemusena sõjaeelisel 1913. aastal olnud 12,8 tuh. postkontori asemel tegutses neid 1937. aastal 40,8 tuhat. Postkastide arv suurenes vastavalt 25 tuhandelt 180 tuhandele. On sisse seatud õhu- ja autopost. Posti õhuliinide pikkus tõusis mineval aastal 131 tuhande ja mootorliinide — 175 tuhande km peale.

Telegraafikontorite arv tõusis sõjajärel 8,2 tuh. pealt 13,3 tuh. peale 1937. aastal; üle poole telegraafiaparatuuridest on moodsat tüüpi, ja viimastel aastatel seati sisse ka pilttelegraaf.

1913. aastal polnud küldes telefoni peagu olemaski. Praegu on seal üle 150 tuhande telefoninumbri. Kaugekõnejaamu tegutseb praegu ligi 750.

Suuresti on levinud raadioasjandus. Eelmisel aastal töötas 80 ringhäälingut ja 3,6 tuhat edasiandajaama. Rida Nõukogude raadiojaamu kuulub maailma võimsamate hulka.

Vaatamata kõigile edusammudele pole

Nõukogude Liit veel jõudnud saavutada sidealal sama arenemisastet, millel seisab rida teisi riike. Näiteks telefoni alal on mahajäämine suur. Nõukogude Liit asub praegu ca seitsmendal kohal maailmas — temas tuleb iga 100 elaniku kohta 0,5 telefoni, kuma esikohal seisvates P.-Am. Ühendriikides — 13,5 telefoni. Ent posti õhuliinide pikkuselt Nõukogude Liit juba ületab P.-Am. Ühendriike; samuti seisab ta esimesel kohal maailmas ajalehtede õhuveos.

Kolmanda viisaastaku raamides on ette nähtud laialdane sideasjanduse arendamisprogramm.

Töödistsipliini kõvendamine Nõukogude Liidus.

УКРЕПЛЕНИЕ ТРУДОВОЙ ДИСЦИПЛИНЫ В СССР.

Detsembri lõpul avaldati Nõukogude Liidu rahvakomissaride nõukogu, Üleliidulise kommunistliku partei keskkomitee ja Üleliidulise ametiühingute kesknõukogu poolt ühine määrus, millega kõvendatakse töödistsipliini ettevõtetes ja asutustes ning seoses sellega tehakse muudatusi riiklikus sotsiaalkindlustuses. Käsilevõetavate abinõude põhjendusena tuuakse ette järgmist.

Tööliste ja ametnike valdava enamuse kõrval, kes kohusetruult töötavad, leidub ebateadlikke, mahajäänud või kohusetundetuid ohtuseid, kes oma hooletu tööga, töölt puudumisega, tööle hilinemisega, sihitu logelemisega töökohal tööajal ja sagedate omavoliliste üleminekutega ühest ettevõttest teise õonestavad töödistsipliini ning seega tekitavad kahju kogu rahvamajandusele. Nad kasutavad kurjasti oma egoistlikes huvides Nõukogude tööseadusandlust. Sageli nad töötavad päevas ainult 4 või 5 tundi, raisates ülejäänud 2—3 tundi tööajast täiesti tühjal. Selle tagajärjel rahvas ja riik kaotavad aastas miljoneid tööpäevi ja miljardeid rublasid. Sääraste isikute töölt vallandamine ei ole harilikult kuigi mõjuvaks karistuseks, sest enamjaolt leiavad nad kohe tööd teistes ettevõtetes.

Kasutades praegust puhkuse andmise korda, mille kohaselt puhkust võimaldatakse 5½-kuulise töö järgi, säärased töötajad saavad üleminekul ühest ettevõttest teise kaks puhkust ühe aasta kestel, olles seega eelistatud olukorras võrreldes korralike töötajatega. Tehaste poolt tööliste jaoks ehitatud majades elavad sageli isikud, kes on omavoliliselt lahkunud või vallandatud töölt, kuma paljudel alalistel töötajatel puudub vajaline korteripindala. Puhkekodudesse ja sanatooriumidesse saatmisel omavad korralduslikult ametnikud ja töölised samu õigusi, mis korralikudki. Samuti ka kindlustusabirahade maksimise ajutise töövõimetuse korral ja pensionide määramisel ei tehta teravat vahet kohusetruude töötajate, kes pikemat aega

töötavad ühessamas ettevõttes, ja alaliselt ettevõtet vahetavate töötajate vahel.

Suuri kuritarvitusi olevat ka rasedus- ja sünnitusaja puhkuste kasutamisel. Sageli leidub naisi, kes, tahtes petteuse teel teenida riigi arvel, veidi aega enne sünnitamist astuvad tööle ainult selleks, et saada 4-kuulist puhkust riigi arvel, kuid pärast enam tööle ei ilmu.

Kõik see põhjustab olukorra, kus korraldud töötajad, ise vähe töötades, võivad elada riigi, rahva kulul, milline asjaolu kutsub tööliste ja ametnike enamuse poolt välja õigustatud proteste ja nõuab teatavate muudatuste tegemist töökorras ja sotsiaalkindlustuse nonnides.

Lähtudes sellest uue määrusega tehakse ettevõtetes ja asutustes juhatastele koos ametiühingutega kohuseks osustavalt võidelda töödistsipliini rikkumiste vastu. Kehivat seadust, mis nõuab vabandamatul põhjusel töölt puudunud töötaja vallandamist, tuleb edaspidi valjult täita. Kehtiva seadusega on määratud kindlaks 8-, 7- ja 6-tunniline tööpäev, olenevalt töötingimustest, kusjuures 7-tunniline tööpäev on maksev tööliste valdava enamuse kohta. Nõuetav on, et tööpäev kestaks täied ettenähtud 6, 7 või 8 tundi. Tööle hilinemine, enneaegne töölt lahkumine, logelemine töö ajal ja teised säärased töödistsipliini rikkumised õonestavad majandust ja pidurdavad selle arengut. Süüdlasi selles tuleb trahvida märkusega, noomitusega või alamale kohale paigutamisega. Tööline või ametnik, kes ühe kuu jooksul sääraselt rikkub distsipliini kolm korda või kahe üksteisele järgneva kuu jooksul neli korda, vallandatakse. Ettevõtete ja asutuste ning nende osakondade juhatajad vastutavad abinõude mittekäsilevõtmise eest töödistsipliini kõvendamise alal kuni tagandamiseni ja kohtu alla andmiseni.

Töölised ja ametnikud võivad oma soovil lahkuda teenistusest ühekuulise etteteatamisega. Juhul, kui töötaja vallandatakse

ilma küllaldase põhjusega, tasutakse mitte rohkem kui 20 päeva palk.

Toetuse kohta töövõime ajutise kaotuse korral pannakse maksma uued normid, mis olenevad töölise või ametniku vahetpidamatu tööaja kestvusest ühessamas ettevõttes või asutuses. Näiteks, üle 6 aasta järgemööda ühessamas ettevõttes töötanud isikud saavad 100 prots. palgast, 3 kuni 6 aastat töötanud saavad 80 prots., 2—3 aastat — 60 prots. ja kuni 2 aastat töötanud — 50 prots. Ametiühingutesse mittekuuluvatele isikutele on toetuse normid poole madalamad. Töötaja kestvus loetakse vahetpidamatuks ka siis, kui töötaja läks ühest ettevõttest teise majandusorgani või asutuse korraldusel. Isikud, kes on vallandatud töödistsipliini rikkumise või kuriteo tõttu või järele oma soovil lahkunud, ei saa toetust enne 6-kuulist töötamist uuel töökohal.

Isikud, kes elavad nende töökohaks oleva ettevõtte või asutuse majas ja vabanevad töölt eelmises lõigendis nimetatud põhjustel, tõstetakse administratiivkorras 10 päeva möödudes korterist välja.

Järjekordset puhkust antakse vaid neile, kes samal töökohal on vahetpidamata töötanud 11 kuud. Peale aastapuhkuse antakse naistele raseduse ja sünnituse korral puhkust 35 päeva enne sünnitust ja 28 päeva pärast sünnitust senise 4 kuu asemel. Seejuures peavad nad samas kohas olema vahetpidamatult töötanud vähemalt 7 kuud. Eesõigus puhkeeludesse pääsemiseks antakse neile, kes on samas ettevõttes töötanud vahetult üle 2 aasta.

Peale selle suurendatakse seniseid pensionimäärasid töölisele ja ametnikule vastavalt vahetpidamatule töökestvusele ühessamas ettevõttes või asutuses ja tõstetakse üldse pensionimäärasid neile, kes läksid pensionile palju aastaid tagasi, kui palgad olid veel tunduvalt madalamad praegustest.

Käesoleva määruise elluviimisega sotsiaalkindlustuse alal kokkuhoitavad summad kulutatakse lastesõimede ja -kodude ning elumajade ehitamiseks töölisele ja ametnikule — lisaks summadele, mis valitsuse poolt talvelises korras määratakse samaks otstarbeks.

Määruse peasihiks on luua töölise ja ametnike seas huvi töödistsipliini kõvendamise vastu, andes korralikele töötajatele soodustusi võrreldes mittekorralikega. Kahtlemata suurendab see iga üksiku ettevõtte ja asutuse töötulemusi, mis omakorda kiirendab rahvamajanduse üldist arengut ja rahva elutaseme tõusu.

*

Ühenduses ülaltoodud määrusega seati sisse töölise ja ametnike korrapärase arvestamise sihiga tööraamatud kõigi riiklike ja ühistegeliste ettevõtete ja asutuste töölisele ning ametnikule. Tööraamatutesse märgitakse ettevõtte või asutuse juhatuse poolt töötaja nimi, vanus, haridus, elukutse ja andmed tööle võtmise, ümberpaigutamise ja töölt vabastamise kohta (ühes

põhjuse äratähendamiseiga viimase suhtes) ning lõpuks ka andmed töö eest antud ühekordsete ergutus- ja autasude kohta. Trahve tööraamatutesse ei märgita, samuti ka mitte palgasüsteemis ettenähtud preemiaid.

Tööle astumisel peavad ametnikud ja töölised esitama ettevõtte või asutuse administratsioonile oma tööraamatu; vastasel korral on nende tööle võtmine keelatud. Isikud, kes tööle tulevad esmakordselt, esitavad majavalitsuse või külanõukogu teadise oma viimase tegevuse kohta. Tööraamat on ettevõtte juhatuse käes hoitud ja töötaja lahkumisel antakse talle kätte.

Tööraamatute sisseseadmine saab töödistsipliini kõvendamise määruse abivahendina omama suure tähtsuse. Tööraamatute abil saadakse pilt eeskujulikest tööjookaadrimest, kuna seni korralikult töötanud isikute teeneid ei märgitud korrapäraselt üles, ja need ununesid. Teiseks kujuneb tööraamat mõjuvaks abinõuks võitluses alalise ettevõtete vahetamise vastu; ta aitab paljastada isikuid, kes ilma tõsise põhjusega hulguvad ühest ettevõttest või asutusest teise vaid selleks, et kasutada tööseadusandlust oma puhtegoistlikes huvides, hoolimata sellest, et see desorganiseerib normaalset töökäiku ettevõttes ja tekitab kahjusid kogu rahvamajandusele. Tööraamatu sisseseadmine aitab kaasa alaliste kaadrite loomisele ettevõtetes ja asutustes, sest selle abil võimaldub käivitada sotsiaalkindlustust ja tööseadusi olenevalt töötajate piisimisest töökohal.

*

Sama detsembri lõpul loodi „sotsialistliku töö kangelase“ nimetus ja aumärgid „töövahvuse eest“ ja „töö silmapaistvuse eest“.

Kõrgeima tunnustusena majandusliku ja kultuurilise töö alal asutati „sotsialistliku töökangelase“ nimetus, mis antakse isikutele, kes oma eriti silmapaistva uuendusliku tegevusega tööstuses, põllumajanduses, transpordis, kaubanduses, teaduslikes avastamistes ja tehnilistes leiutustes on osutanud erakordseid teeneid riigile ja kaasa aidanud majanduse, kultuuri, teaduse kasvule, riigi võimsuse ning kuulsuse tõusule. Sotsialistliku töö kangelased saavad Nõukogude Liidu kõrgeima autasu — „Lenini ordeni“ ja erilise tunnustuskirja Nõukogude Liidu Ülemnõukogu presiidiumilt, samuti „Lenini ordeni“ järgi antava rahalise tasu kahekordses suuruses; nad omavad ka rea õigusi ja eesõigusi.

Medal „töövahvuse eest“ antakse neile töölisele ja ametnikule (ka kolhoosnikule) kõigil ülalnimetatud majandusaladel, samuti kultuurialadel, kes oma ennastsalgavas töös on esirinnalisteks võitlejateks sotsialismi ülesehituse eest, on eeskujuks teenika stahaanovlikkus ärakasutamises ja näitavad kõrgeid tööproduktiivsuse norme, arendavad teadust, tehnikat ja kultuuri. Medaliomaniikud saavad riigilt 10 rubla kuus ja omavad prii sõidu kõigi Nõukogude Liidu linnade trammidel.

Medal „töö silmapaistvuse eest“ antakse eelpool nimetatud töötajatele silmapaistva lööktöö, kõrgete tootmisnäitajate ja teenete eest teaduse, tehnik ja kultuuri arendamise alal. Selle medali omajad saavad riigilt 5 rubla kuus ja omavad prii tramisõidu kõigis Nõukogude Liidu linnades.

Statuudis kriipsutatakse alla, et medali saajad peavad seda kandma auga ja olema

teadlikkuse eeskujuks oma kodaniku kohuste täitmisel, korralikkuse ja täpsuse eeskujuks riiklike kohuste täitmisel.

Sotsialistliku töökangelase tiitli ja mõlema medali loomine kujuneb tõukejõuks stahaanovliku liikumise, tööproduktiivsuse kasvu edasisele arengule. Ka näitab see, et Nõuk. Liidus kõrgelt hinnatakse sõjaliste teenete kõrval ka töö alal osutatud teeneid.

Мuu kroonika.

ПРОЧАЯ ХРОНИКА.

Nõukogude Liidu rahvaarv.

Численность населения СССР.

Viimase rahvaloenduse andmetel, milline toimus 1926. aastal, ulatus Nõukogude Liidu rahvaarv 147,0 miljonile maailmasõjaeelisel 1913. aastal olnud 139,3 miljoni vastu (praeguse Nõukogude Liidu maa-alal).

Esimese viisaastaku lõpuks 1932. aastal hinnati rahvaarvu umbkaudsetel andmetel tõusnuks 165,7 miljonini inimesele. 1937. aastal asetleidnud rahvaloendus teatavasti tühistati selle teostamisel tehtud jämedate vigade tõttu, ja 1939. aasta jaanuaris korraldatakse uus rahvaloendus, milline annab täpsed andmed praeguse rahvaarvu kohta. Umbkaudsetel andmetel arvestati rahvaarvu 1937. aastal umbes 170 miljonile, nagu järeldub materjalidest Nõukogude Liidu Ülemnõukogu valimiste tulemuste kohta, kus on märgitud valijate arvu osatähtsus kogu rahvastikus.

Kõrgemad õppeasutused Nõukogude Liidus.

Высшая школа в СССР.

1914. aastal oli tsaristlikus Venes (praeguse Nõukogude Liidu piirides) üldse 91 kõrgemat õppeasutust 113 tuhande üliõpilasega. 1937. aasta lõpuks oli aga Nõukogude Liidus umbes 700 kõrgemat õppeasutust 600 tuhande üliõpilasega.

Valdav enamus üliõpilasi saab riigilt stipendiume. Kõrgema kooli peale kulutatavad summad on viimase 13 aastaga tõusnud 160 miljonilt 5 miljardi rublale aastas.

Kõrgemate õppeasutuste võrk ja üliõpilaste arv ei vasta Nõukogude Liidu

rahvamajanduse nõudmisele eriteadlaste järgi.

1938. aastal kavatseti välja lasta 96 tuhat noort eriteadlast. Kui see arv oleks ka kolm korda suurem, ka siis ei kataks see täies ulatuses rahvamajanduse nõudeid. Samal aastal kavatseti 166 tuhat uut üliõpilast vastu võtta.

Viimastel aastatel on kõrgemates õppeasutustes rohkel arvul välja koolitatud teaduslik-pedagoogilisi jõudusid. 1937. aasta lõpu kohta käivate andmete järgi oli Nõukogude Liidu kõrgemates õppeasutustes 3.220 professorit, 1.145 erakordset professorit, 4.420 dotsenti, 4.600 erakorralist dotsenti 11.000 assistenti ja 2.900 õpetajat. Siiski tuntakse suurt puudust nende järgi, sest kinnitatud koosseisukavades on ette nähtud 8.680 professorikohta, 13.144 dotsenti-, 15.000 assistendi- ja 4.000 õpetajakohta.

Tehniliste jõudude ettevalmistamise alal peab märkima hiljuti maksmapandud uut määrust praktilise töö kohta.

Inseneride ettevalmistamiseks, kes oleks suutelised juhtima tootmisprotsessi tervikuna, on tehnilistes ülikoolides ette nähtud kolme liiki praktilised tööd ettevõtetes. Kõigepealt peab üliõpilane saama üldise ülevaate tööstusharust, kus ta peale ülikooli lõpetamist kavatseb töötada; praktilise töö teises perioodis saab ta suurema erihariduse, ta peab uurima seadeid ja masinaid; kolmandas järgus, mida tuleb sooritada enne diplomi saamist, peab ta tehase osakonnajuhataja abina töötama, et saada kogemusi terve osakonna tootmissüsteemi, samuti tehnilise protsessi juhtimises.

Экономика Эстонии.

Eesti majandus.

Внешняя торговля.

VÄLISKAUBANDUS.

Внешняя торговля за 11 мес. т. г.

Väliskaubandus 11 kuul k. a.

Падение оборотов внешней торговли, происшедшее в период май-август с. г. впервые после перелома в кризисе в 1933 г., еще больше усилилось за последние 3 месяца (сентябрь-ноябрь) и составило 13,9 проц. против тех же месяцев прошлого года, тогда как в предыдущие 3 месяца сокращение равнялось 3,7 проц. Уменьшение оборотов произошло за счет как импорта, так в еще большей мере за счет экспорта: импорт пал против того же периода прошлого года на 3,6 млн. крон, или 11,8 проц., а экспорт — на 5,4 млн. крон, или 15,7 проц. Вследствие большего сокращения экспорта активность баланса, составившая за эти 3 месяца прошлого года 3,7 млн. крон, упала до 1,9 млн. крон.

В результате за все 11 месяцев (январь-ноябрь) т. г. обороты внешней торговли оказались, в сравнении с тем же периодом прошлого года, следующими:

Внешняя торговля.

Väliskaubandus.

11 мес. 1937 г. 11 мес. 1938 г.
(в тыс. крон, нын. курс: 1 кр. =
ок. 1,35 руб.)

Импорт	102.657	99.668
Экспорт	96.827	94.577
Общий оборот	199.484	194.245
Сальдо	-5.830	-5.091

Рост, составивший в первые 4 мес. (январь-апрель) т. г. 11,6 проц., был перекрыт падением за следующие 7 мес., и в общем за 11 мес. общий оборот внешней торговли пал на 5,2 млн. крон, или 2,6 проц., по сравнению с прошлогодним. Сокращение общего оборота обусловлено падением как импорта, так и экспорта: импорт пал на 3,0 млн. крон, или 2,9 проц., а экспорт — на 2,2 млн. крон, или 2,3 проц. В силу более сильного сокращения импорта пассивность баланса пала с прошлогодних 5,8 млн. крон до 5,1 млн.

Изменения в составе импорта характеризуются следующей таблицей:

И м п о р т. — Sissevedu.

	11 мес. 1937 г.	%	11 мес. 1938 г.	%
	тыс. кр.		тыс. кр.	
Животные	76	0,1	19	—
Пищевые продукты	13.515	13,2	11.040	11,1
Сырые и полуобр. матер.	28.550	27,8	25.571	25,6
Изделия	60.263	58,7	62.772	63,0
Драгоцен. металлы и камни	223	0,2	266	0,3
Всего	102.657	100%	99.668	100%

Снижение импорта обусловлено падением ввоза пищевых продуктов и сырых и полуобработанных материалов. Импорт пищевых продуктов пал на 2,5 млн. крон, или 18,3 проц., почти исключительно за счет сократившегося на половину ввоза зерновых, несмотря на значительный рост колониальных товаров, особенно сахара. Падение сырых и полуобработанных материалов составило 3,0 млн. крон, или 10,5 проц., и вызвано в основном сокращением ввоза текстильного сырья более чем на четверть, чего не смог возместить резкий рост удобрений почти на 2/3. Рост, недостаточный однако для компенсации сокращения других товарных групп, показала лишь одна основная товарная группа — изделия, выросшая на 2,5 млн. крон, или 4,2 проц. Этот рост вызван в основном увеличившимся ввозом машин, металлических товаров, транспортных средств и химических товаров при значительном падении ввоза металлов (на 1/3).

В результате структура импорта подверглась небольшим изменениям. Доли пищевых продуктов и сырых и полуобработанных материалов пали соответственно с прошлогодних 13,2 проц. и 27,8 проц. до 11,1 проц. и 25,6 проц., тогда как удельный вес доминирующих изделий еще больше вырос — с прошлогодних 58,7 проц. до 63,0 проц., составляя, таким образом, почти две трети всего импорта.

Изменения в оборотах по важнейшим импортным товарам, в сопоставлении с прош-

лым годом, характеризуются следующей таблицей, включающей свыше трети всего импорта:

Важнейшие импортные товары.

Tähtsamad sisseveokaubad.

	11 мес. 1937 г.		11 мес. 1938 г.	
	тонн.	1000 кр.	тонн.	1000 кр.
Зерновые . . .	39 830	5.849	23.515	2.863
Сельди . . .	4.494	954	6.837	1.310
Сахар . . .	23.612	3.086	25.724	3.618
Сырые кожи . .	1.410	2.094	1.612	1.860
Табак сырой . .	670	1.113	719	1.325
Хлопок . . .	5.983	8.262	5.267	5.583
Шерсть . . .	254	1.102	299	939
Кам. уголь, кокс	73.419	1.378	61.185	1.172
Керосин . . .	17.327	1.420	19.697	1.598
Удобрения . . .	47.957	2.590	66.409	4.153
Хл.-бум. ткани	112	1.036	93	916
Шерстян. пряжа	290	2.502	289	2.202
Пряжа и нитки из искус. шелка	260	1.270	239	1.144
Железо и сталь	38.840	8.262	28.787	6.564
Каучук, кауч. изд.	633	2.089	669	2.072

Кроме того, следует еще отметить ввоз, шедший главным образом на нужды индустриализации. Импорт с.-х. машин и орудий вырос с прошлогодних 3,7 млн. до 4,4 млн. крон, силовых и рабочих машин (кроме электрических) — с 6,1 млн. до 7,6 млн. крон, транспортных средств — с 5,9 млн. до 6,5 млн. крон.

По важнейшим и всем балтийским странам импорт распределился следующим образом:

Импорт по странам.

Sissevedu maade järgi.

	11 мес. 1937 г.		11 мес. 1938 г.	
	тыс. кр.	%%	тыс. кр.	%%
Германия . . .	26.800	26,2	31.227	31,3
Англия . . .	17.048	16,6	17.694	17,7
Швеция . . .	6.791	6,6	8.082	8,1
США . . .	8.219	8,0	6.468	6,5
СССР . . .	5.889	5,7	4.826	4,9
Финляндия . . .	4.897	4,8	4.384	4,4
Голландия . . .	3.101	3,0	2.910	2,9
Франция . . .	2.220	2,2	2.622	2,6
Дания . . .	2.182	2,1	1.839	1,9
Польша-Данциг	1.897	1,8	1.751	1,8
Латвия . . .	1.286	1,3	1.091	1,1
Литва . . .	365	0,3	247	0,2
Прочие страны	21.962	21,4	16.527	16,6

Удельные веса обеих доминирующих стран эстонского импорта — Германии и Англии — показали дальнейший рост против 11 месяцев 1937 г. Особенно выросла доля Германии — с прошлогодних 26,2 проц. до 31,3 проц. и Англии — с 16,6 проц. до 17,7 проц. На обе эти страны вместе приходится половина всего импорта Эстонии. Рост, притом значительный, показали также доли Франции и Швеции. По всем другим важнейшим

странам состоялось снижение удельного веса, особенно значительное у США и Литвы и меньше — у СССР, Финляндии, Голландии, Дании и Латвии. Группа прочих стран, куда вошли второстепенные страны импорта, также показала сильное снижение своего удельного веса. Доля Польши осталась на прежнем уровне. СССР занял, подобно прошлому году, 5-ое место среди импортных стран Эстонии.

Структура экспорта изменилась следующим образом:

Экспорт. — *Väljavedu.*

	11 мес. 1937 г.		11 мес. 1938 г.	
	тыс. кр.	%%	тыс. кр.	%%
Животные . . .	2.938	3,1	6.448	6,8
Пищевые продукты . . .	34.011	35,1	38.109	40,3
Сырые и полуобработ. матер. . .	39.138	40,4	31.673	33,5
Изделия . . .	20.737	21,4	18.346	19,4
Драгоцен. металлы и камни	3	—	1	—
Всего	96.827	100%	94.577	100%

Падение экспорта вызвано сокращением вывоза сырых и полуобработанных материалов и изделий. Экспорт сырых и полуобработанных материалов значительно пал — на 7,5 млн. крон, или 19,1 проц.; произошло это, главным образом, за счет лесных материалов, вывоз которых уменьшился почти на половину, а в меньшей мере за счет сырых кож, павших на половину, и текстильного сырья (т. е. льна), при одновременном росте вывоза целлюлозы и сланцевого масла. Сокращение вывоза изделий составило 2,4 млн. крон, или 11,5 проц., и обусловлено в основном уменьшением экспорта текстильных изделий. Рост показали, хотя и недостаточный для покрытия надения по другим основным товарным группам, — пищевые продукты и живые животные. Пищевые продукты увеличились на 4,1 млн. крон, или 12,0 проц., преимущественно за счет продуктов скотоводства; значительно увеличился также вывоз зерновых. Резкий рост показал вывоз живых животных — более чем в два раза (на 3,5 млн. крон).

В силу расхождений в динамике отдельных товарных группы значительно изменилась структура экспорта. Удельный вес животных повысился с прошлогодних 3,1 проц. до 6,8 проц. и пищевых продуктов — с 35,1 проц. до 40,3 проц. Наоборот, доли сырых и полуобработанных материалов и изделий пали: у первых — с 40,4 проц. до 33,5 проц. и вторых — с 21,4 проц. до 19,4 проц.

Изменения в оборотах по важнейшим экспортным товарам, в сравнении с 11 мес. прошлого года, характеризуются следующей таблицей, охватывающей приблизительно ¼ всей стоимости экспорта:

Важнейшие экспортные товары.

Tähtsamad väljaveokaubad.

	11 мес. 1937 г.		11 мес. 1938 г.	
	тонн. 1000 кр.	тонн. 1000 кр.	тонн. 1000 кр.	тонн. 1000 кр.
Зерновые	3.237	818	10.039	1.349
Масло коровье	12.465	21.179	13.958	23.745
Яйца (млн. шт.)	(40,3)	2.614	(40,7)	2.732
Картофель	19.207	1.038	16.636	985
Мясо и мясной товар	3.259	3.971	3.287	4.328
Сырые кожи	899	2.194	521	949
Лесоматериалы	205.675	14.469	123.065	8.313
Целлюлоза	57.219	7.347	60.484	8.563
Лен и пакля	5.482	6.166	5.368	5.334
Сладцевые масло и бензин	50.676	4.509	61.953	5.419
Фанера, сиденья для стульев	17.671	4.305	13.872	3.889
Газетная и печатная бумага	6.452	1.572	5.081	1.086
Хл.-бум. пряжа и нитки	1.773	4.593	1.411	3.857
Хл.-бум. ткани	841	2.617	810	2.133
Искусств. роф.	693	1.563	459	1.014

В распределении экспорта по важнейшим и всем балтийским странам состоялись следующие сдвиги:

Экспорт по странам.

Väljavedu maade järgi.

	11 мес. 1937 г.		11 мес. 1938 г.	
	тыс. кр.	%	тыс. кр.	%
Англия	33.726	34,8	32.853	34,7
Германия	29.082	30,0	29.090	30,8
Финляндия	5.558	5,7	5.323	5,6
Швеция	3.728	3,9	4.172	4,4
США	2.864	3,0	4.108	4,3
СССР	3.863	4,0	3.739	4,0
Франция	2.902	3,0	2.250	2,4
Голландия	2.196	2,3	1.593	1,7
Дания	1.075	1,1	1.432	1,5
Польша-Данциг	1.335	1,4	1.432	1,5
Латвия	1.064	1,1	1.178	1,2
Литва	527	0,5	828	0,9
Прочие страны	8.907	9,2	6.579	7,0

Удельные веса решающих рынков эстонского экспорта — Англии и Германии —

остались почти на прошлогоднем уровне при незначительном падении доли Англии и небольшом росте доли Германии. Обе страны вместе дают крупное большинство (2/3) всего эстонского экспорта. Из других важнейших стран рост показали удельные веса Швеции, Польши, Латвии и особенно США, Дании и Литвы. Пали же доли Финляндии и особенно Франции, Голландии и группы «прочих стран». Хотя удельный вес СССР остался на прежнем уровне, все же СССР отступил с занимавшегося им в прошлом году 4-го места на 6-ое место среди экспортных стран.

В силу изменений в оборотах импорта и экспорта с отдельными странами балансы с ними сложились следующим образом:

Баланс внешней торговли по странам.

Väliskaubanduse bilanss maade järgi.

	11 мес. 1937 г.	11 мес. 1938 г.
	(тыс. крон)	
Германия	+ 2.282	— 2.137
Англия	+16.678	+15.159
Швеция	— 3.063	— 3.910
США	— 5.355	— 2.360
Финляндия	+ 661	+ 939
СССР	— 2.026	— 1.057
Франция	+ 682	— 372
Голландия	— 905	— 1.317
Дания	— 1.107	— 407
Польша-Данциг	— 562	— 319
Латвия	— 222	+ 87
Литва	+ 162	+ 581
Прочие страны	—13.055	— 9.948

Сокращение пассивности общего баланса внешней торговли, по сравнению с 11 мес. 1937 г., объясняется в основном ослаблением пассивности торговли с США и группой «прочих» (т. е. второстепенных) стран. Пассивность уменьшилась еще с СССР, Данией и Польшей, а усилилась со Швецией и Голландией. Активное сальдо с Англией уменьшилось, а с Финляндией и Литвой усилилось. С Германией и Францией баланс стал из прошлогоднего активного пассивным, а с Латвией — из пассивного активным.

Сельское хозяйство.

PÕLLUMAJANDUS.

Состояние всходов озимых.

Talivilja oraste seisukord.

Состояние всходов озимых значительно поправилось, и в результате на 15 октября всходы озимой ржи оценивались, по пятибалльной системе, в 3,5 баллов против 3,7 баллов на тот же срок прошлого года, причем,

однако, следует учесть, что в текущем году сев ржи немного опоздал по сравнению с прошлогодним. Состояние всходов озимой пшеницы оценивалось на 15 октября в 3,4 балла, что немного уступает прошлогодней оценке в 3,5 баллов. Вполне благоприятное состояние всходов позволяет рассчитывать на хороший урожай.

Задолженность сельского хозяйства. *Põllumajanduse võlgnevus.*

Общая задолженность сельского хозяйства Эстонии составила к осени 1938 г. 137,1 млн. крон, что на 25,7 млн. крон, или 23,1 проц., превышает сумму долгов, имеющуюся к началу перелома в кризисе весны 1933 года (111,4 млн. крон). Из этой суммы половина (65,1 млн. крон) обусловлена проведением аграрной реформы и составляет из долгов новопоселенческих хозяйств за землю со строениями и т. п. и из ссуд, выданных им государством для строительства. Крупное большинство долгов является долгосрочными, всего 91,5 млн. крон, а остальные 45,6 млн. кр. — краткосрочными. Рост задолженности против 1933 г. произошел за счет долгосрочных кредитов, выросших на 26,2 млн. крон, тогда как краткосрочные сократились на 0,4 млн. крон.

Окончательные итоги урожая. *Lõplikke saagiangimeid.*

По окончательным данным, валовой сбор культур за 1938 г. оказался следующим (в

скобках приведены данные об урожае 1937 г.) Валовой сбор ржи составил 188,0 тыс. тонн (211,5 тыс.), озимой пшеницы — 38,7 тыс. тонн (37,6 тыс.), яровой пшеницы — 46,8 тыс. тонн (38,2 тыс.), ячменя — 96,7 тыс. тонн (80,9 тыс.), овса — 176,5 тыс. тонн (139,1 тыс.), мешанки — 111,6 тыс. тонн (90,3 тыс.), картофеля — 997,6 тыс. тонн (985,6 тыс.), кормовых корнеплодов — 240,0 тыс. тонн (246,3 тыс. тонн), льна-волокна — 7,6 тыс. тонн (10,3 тыс.), льна-семена — 8,9 тыс. тонн (10,1 тыс.), полевых трав — 676,0 тыс. тонн (524,8 тыс.) и луговых трав — 953,5 тыс. тонн (881,8 тыс.). Если урожай продовольственных хлебов, считая с бобовыми, оказался в общем немного ниже прошлогоднего — 282,5 тыс. тонн против 295,4 тыс. тонн, то кормовые хлеба показали значительный рост с прошлогодних 310,3 тыс. до 384,8 тыс. тонн. В общем урожай зерновых, таким образом, составил 667,3 тыс. против 605,7 тыс. тонн предыдущего года. С учетом продукции и других культур результаты урожая 1938 г. можно считать благоприятными.

Программа развития сельского хозяйства Эстонии.

EESTI PÕLLUMAJANDUSE ARENDAMISE PROGRAMM.

На съезде сельскохозяйственной палаты Эстонии, состоявшемся в начале декабря, председатель палаты А. Юрима выступил с речью, охарактеризовавшей задачи в области будущего развития сельского хозяйства Эстонии. Приводим в нижеследующем выдержки из этого доклада.

— Рассматривая развитие нашего сельского хозяйства за последние 17 лет, приходится констатировать, что мы сами, пожалуй, и не замечали достигнутых успехов. Но если взять цифры этого развития, то получается, что за 17 лет мы сделали крупные успехи. Так, например, валовая продукция нашего сельского хозяйства выросла за эти годы на 64 проц. Расширена площадь пашни; при этом в области производства зерновых мы в 1920 г. могли считаться с урожаем в 10 и меньше центнеров на гектар; теперь же средней цифрой являются 13 центнеров, что означает рост продукции на 1 га на 30 проц.

Однако, еще больший рост показала молочная продукция, и не только благодаря тому, что увеличилось поголовье скота, коров, но и потому, что каждая корова в отдельности дает больше молока. Рост всей молочной продукции составляет свыше 160 проц. Таким образом, за 17 лет молочную продукцию можно считать выросшей в 2½ раза. Этого роста наши сельские хозяева сами как бы и не замечали, но с народнохозяйственной точки зрения рост имеет весьма крупную ценность.

Далее, в последние годы, особенно с 1936 года, усилился подъем новых земель. В текущем году, например, новых земель поднято всего около 20.000 га, и около 20.000 сельских хозяйств занимались этим делом.

Рассматривая доходы сельских хозяйств и ту часть их, которая остается в распоряжении их, можно констатировать что вся нетто-продукция составляла в 1922 и 1923 гг. 154 млн. крон. Теперь же в 1936 и 1937 гг. эта продукция равняется 164 млн. крон, и разница составляет только 10 млн. крон. Рост продукции был крупным, доходы же росли туго. Это объясняется крупным падением цен за промежуточный период.

Возникает вопрос, как в таком случае продолжать работу? Тут имеются две возможности — во-первых, сокращение издержек и, во-вторых, расширение продукции.

Что касается первой возможности — сокращения издержек, то представляется ясным, что на заработной плате нельзя ничего сэкономить. В случае снижения заработной платы вскоре нельзя будет вообще доставать рабочих. Необходимо сократить другие расходы.

Что касается увеличения доходов путем расширения продукции, то тут у нас все еще имеются крупные возможности. У нас из земельной площади окультивировано не более 40 проц. (около 1 млн. га.). В каждом хозяйстве же имеется в среднем 60 проц. таких земель, которые крестьянами ничего не дают

или дают только болотное сено. Около 1 млн. га этих земель следует превратить в культурные.

Вычислено, что при нынешнем своем состоянии сенокосы дают в четыре раза и пастбища даже до девяти раз меньше урожая, чем пашня. Вот здесь-то и следует провести большие улучшения.

Когда в Дании приступили к планомерному развитию сельского хозяйства — это было 150 лет назад в связи с освобождением крестьян, — то половина территории Дании была еще совершенно дикой, страдала из-за чрезмерной влажности и была покрыта деревьями, кустарником и камнями. Однако, работая энергично и с воодушевлением, датские крестьяне окультивировали свыше 2 млн. га земель, и эта работа была выполнена в 50 лет, причем не следует забыть, что тогда не имелось тракторов, механической энергии, существующие теперь у нас. За датским крестьянством стоило их собственное правительство, всячески содействовавшее тому, чтобы сельское хозяйство могло развиваться, и результаты оказались крупными.

Однако, мы не в состоянии сделать эту работу в одиночку, без предварительных работ, ибо эти предварительные работы такого объема, что превышают силы даже объединенных крестьян, как, например, углубление рек и прорытие магистральных каналов. Тут должна прийти на помощь государственная власть.

В первую очередь следует приступить к углублению рек. Сейчас соответствующие проекты уже составлены. Они охватывают работы общей стоимостью в 500.000 крон.

Следующей большой задачей является проведение крупных магистральных каналов через дикие земли для отвода почвенных вод с тем, чтобы сельские хозяева получили возможность соединить свои каналы с магистральными.

В общей сумме стоимость этих работ, нуждающихся в быстром осуществлении, составляет около 2 млн. крон в год, и лишь после углубления наших рек и проведения магистральных каналов для каждого сельского хозяйства в отдельности открывается возможность осуществления мелноративных работ на

своих землях. В конечном итоге продукция сельского хозяйства Эстонии вырастет в $2\frac{1}{2}$ раза.

Откуда государство возьмет капитал для этого? Ввиду того, что отпыне не будет больше вложено денег в дело основания хозяйств на болотистых землях, эти суммы земельного капитала, доходившие до 1 млн. крон в год, можно будет направлять на вышеуказанные мелноративные работы.

После сооружения магистралей остается сделать еще одну крупную работу, именно разбивку земель хозяйств на участки.

Как скоро эти работы могут быть осуществлены? Как уже отмечено, следует освоить около 1 млн. га земель. За последний год у нас поднято около 20 тыс. га. При таком темпе мы могли бы освоить 1 млн. га лишь в течение 50 лет. Это — весьма длительный срок, недопустимый с точки зрения мирового темпа развития. У нас имеются тракторы и другие механические средства для культивирования земли, и поэтому мы должны быть в состоянии гораздо быстрее провести работы по культивированию. Если все предварительные работы, как осушение земель, прорытие магистральных каналов и разбивка на участки, будут сделаны, то полагаю, что мы могли бы освоить этот 1 млн. га земель в 30 лет.

Культивирование земель и повышение урожая требуют, однако, капитала. Этот капитал должен непременно быть долгосрочным и низкопроцентным. Таким кредитом сельское хозяйство должны снабжать Эстонский земельный банк и Эстонское общество земельного кредита.

Далее возникает вопрос о рабочей силе, ибо эти работы требуют применения ее в крупном масштабе. В качестве временного мероприятия мы прибегали к ввозу из-за границы рабочих для сельского хозяйства. Однако, на импортных рабочих нельзя базировать разрешение вопроса о сельскохозяйственных рабочих. Во многих странах, за отсутствием других средств, пришлось ввести трудовую повинность. И это дало результаты. Может быть, нам придется серьезно считаться с необходимостью введения трудовой повинности также и в Эстонии.

Промышленность.

TOOSTUS.

Продукция крупной промышленности
за 10 мес. т. г.

Suurtööstuse toodang 10 kuul k. a.

Основываясь на динамике индекса промышленной активности, объем продукции

крупной промышленности (т. е. с элиминированием воздействия изменений в ценах) показал за 10 месяцев (январь—октябрь) т. г. в общем и по отраслям следующее развитие, в сопоставлении с тем же периодом предыдущего года:

Динамика объема продукции крупной пром-сти.

Suurtööstuse toodangu koguse liikumine.

	1937 г.		1938 г.	
	I—III кварт.	Октябрь.	I—III кварт.	Октябрь.
	(средний за 1927—31. гг. = 100.)			
Добывающая . . .	228	253	295	286
Минералообработ. . .	158	193	176	207
Металлообработ. . .	154	165	164	170
Химическая . . .	221	269	246	286
Кожевенная . . .	155	175	155	177
Текстильная . . .	123	135	116	120
Деревообработ. . .	129	120	108	81
Бумажная . . .	121	129	116	180
Полиграфич. . .	109	127	119	130
Пищевая . . .	103	113	117	119
Производство одежды, галант. тов. . .	295	346	265	324
Электростанции . . .	190	237	215	268
Вся продукция . . .	141	156	147	162
в т. ч.:				
средства производства	167	185	179	203
предметы потребления	118	130	118	125

Рост промышленной продукции в последние кварталы почти прекратился. Если в I квартале рост еще равнялся 13,5 проц., то во II квартале продукция осталась на прошлогоднем уровне, а в III квартале рост составил только незначительные 0,6 проц. — все в сравнении с соответствующими кварталами предыдущего 1937 года. В октябре, однако, продукция показала небольшой прирост в 3,8 проц. и в ноябре — 7,0 проц.

Электрификация Эстонии.

EESTI ELEKTRIFTSEERIMINE.

Работы по планомерной электрификации Эстонии начались сейчас после основания Эстонского национального силового комитета в 1936 г., причем был составлен подробный план всеобщей электрификации Эстонии. Работы по электрификации страны производятся с тех пор по общему плану и в соответствии с материальными возможностями.

План составлен на следующих принципах. Снабжение городов и большинства сельскохозяйственных районов происходит через электросеть, которая питается электроэнергией ряда крупных станций, соединенных между собой магистралями высокого напряжения, так что в случае отпадения одной электростанции другие окажутся в состоянии давать энергию в достаточном количестве. При планировании электросети в первую очередь руководствовались интересами потребителей;

В среднем за I—III кварталы продукция выросла против тех же кварталов прошлого года на 4,3 проц. Рост обусловлен исключительно средствами производства, продукция которых увеличилась на 7,2 проц., тогда как продукция предметов потребления осталась в точности на прошлогоднем уровне.

Расширение продукции показали следующие отрасли: добывающая, минералообрабатывающая, металлообрабатывающая, химическая, полиграфическая, пищевая и электростанции. Наибольшим был прирост в добывающей промышленности (на треть), состоящей почти полностью из сланцевой и торфяной. В других отраслях рост продукции был значительно меньшим: в минералообрабатывающей, химической и пищевой отраслях, а также на электростанциях он лишь немного превысил 10 проц., а в металлообрабатывающей и полиграфической отраслях был и того меньше.

Снижение продукции наблюдалось, если не считать кожевенной промышленности, в точности сохранившей прошлогодний уровень, в следующих отраслях: текстильной, деревообрабатывающей и бумажной, а также в производстве одежды и галантерейных товаров. Значительным было сокращение продукции в деревообрабатывающей (16,3 проц.) и в производстве одежды и галантерейных товаров (10,2 проц.), а в текстильной и бумажной падение ограничилось несколькими процентами. Сокращение коснулось (если не считать производства одежды) отраслей, продукция которых в значительной, отчасти даже в преобладающей части идет на внешние рынки, и тем самым оно объясняется ограничением экспортных возможностей в текущем году.

она охватывает все города, кроме расположенных на островах, а также все более зажиточные сельскохозяйственные районы и все более крупные промышленные центры. В районах, где сооружение электросети не представляется рентабельным, предусмотрены отдельные небольшие блокные электростанции, снабжающие ближайшие окрестности.

Электросеть запроектирована таким образом, что ее в будущем можно будет питать электричеством из электростанций Кохтла, Пюсси, Кехра, Таллинн, Элламаа, Улиа, Нарва и Тори-Леви. Из них первые четыре станции работают на сланце, следующие две — на торфе и последние две — на гидроэнергии. Работа электростанций базируется на принципе сотрудничества тепловых и гидроэлектростанций.

Начиная с 1936 года, построены две новых

электростанции (Пюсси и Кехра) и расширены станции в Таллине, Эллмаа и Уулиа. Всего новых мощностей для всеобщего пользования прибавилось 18.400 квт, что составляет 82 проц. первоначальной общей мощности их. Общая мощность этих крупных районных станций составляет теперь 41.000 квт, тогда как общая мощность всех электростанций Эстонии (мелких и крупных, районных и промышленных) составляет 75.000 квт. Как видно, проделана большая работа в области строительства и расширения районных электростанций.

По созданию электросети также уже много сделано. До 1936 г. у нас высоковольтных электрических линий было в деревнях, т. е. за пределами городов, всего 450 км. В 1936—1938 гг. было сооружено 335 км, так что протяженность высоковольтной сети выросла на 60 проц. Всего у нас, таким образом, имеется воздушных высоковольтных линий 785 км и, кроме того, высоковольтных кабелей в промышленных районах — 20 км. В городах высоковольтных воздушных линий имеется 50 км и кабелей 100 км.

Что касается воздушных низковольтных электролиний, то до 1936 г. их в деревнях было только 320 км, а в городах — около 700

км. За 1936—1938 гг. в деревне было сооружено 160 км, т. е. прирост составил 50 проц., и сейчас там воздушных низковольтных линий имеется 480 км и, сверх того, кабелей 25 км, тогда как в городах протяженность низковольтных воздушных линий достигла 760 км и кабелей 160 км. Как видно, рост сети на селе происходит быстрее, чем в городах. — Электрическое освещение отсутствует только в трех небольших городах.

В 1939 году предстоит сооружение целого ряда новых высоковольтных линий, пересекающих зажиточные сельскохозяйственные районы. В следующие годы особенное внимание будет посвящено сооружению низковольтных линий в целях использования уже построенной высоковольтной сети. Вместе с тем, однако, в рамках плана электрификации будут строиться еще новые электростанции, расширяться старые и проводиться новые высоковольтные магистрали и расширяться сеть высоковольтных линий.

В общем можно констатировать, что за последние годы электрификация Эстонии успешно развивалась как по сооружению электростанций, так и электросети. Число потребителей электроэнергии сильно выросло в городах и на селе, а в промышленности применение её значительно расширилось.

Денежное дело и финансы.

RAHANDUS JA FINANTSID.

Денежное обращение.

Rahaliiklus.

Банкнотное обращение показало небольшое сокращение с 52,8 млн. крон в конце сентября до 51,7 млн. к концу декабря т. г., что превышает также и цифру прошлогоднего декабря в 49,1 млн. крон. Твердоценное покрытие (в золоте и иностранной валюте) продолжало расти и составило 51,6 млн. крон к концу декабря против 50,5 млн. в конце сентября т. г. и немного превышает сумму покрытия в декабре прошлого года (51,2 млн. крон). Вместе с тем процент покрытия банкнотного обращения и текущих счетов Эсти Банка повысился с сентябрьских 59,1 проц. до 57,8 проц. в декабре, что превышает прошлогодний декабрьский процент покрытия в 59,0.

Курс эстонской кроны.

Esti krooni kurss.

За время после августа курс эстонской кроны показал дальнейшее падение, начав-

шееся уже в июле. Курс опустился в сентябре до 58 проц. к золотому паритету против 59 проц. в июле и августе, остался на этом уровне в октябре, а в ноябре пал до 56 проц. В те же месяцы предыдущего 1937 года курс кроны стоял выше — на уровне в 60 проц. к паритету. Падение кроны обусловлено снижением курса английского фунта, с движением которого, ведь, связана динамика эстонской кроны.

Доходы по госбюджету.

Riigieelarve tulud.

За последние 3 мес. (сентябрь — ноябрь) 1938/39 бюдж. года государственные доходы дали, по сравнению с теми же месяцами предыдущего 1937/38 бюдж. года, значительный прирост на 2,7 млн. крон, или 10,6 проц., составив 28,2 млн. крон против 25,5 млн. Рост перекрыл падение доходов за предыдущие 5 мес. бюдж. года, и в результате за все 8 мес. (апрель — ноябрь) 1938/39 бюдж. года сумма госдоходов превысила прошлогодний уровень на 2,4 млн. крон, или 3,6 проц.

Прочая хроника.

MUU KROONIKA.

Цены.

Hinnad.

За последние 2 мес. (октябрь — ноябрь) оптовые цены показали повышение с 97 в октябре до 99 в ноябре (1913 г. = 100); тем не менее уровень цен стоит ниже прошлогоднего ноября (102). В итоге в среднем за все 11 мес. (январь — ноябрь) т. г. индекс равен 100, что только на 1,0 проц. уступает среднему уровню оптовых цен за тот же период предыдущего 1937 года (101).

Что касается «ножниц» цен сельского хозяйства, то раствор их, расширявшийся в течение почти всего года, в ноябре немного сжался. В результате в среднем за все 11 мес. (январь — ноябрь) т. г. индекс цен продаваемых сельскими хозяевами товаров равнялся

82, а индекс цен покупаемых ими товаров — 96, тогда как в тот же период 1937 года первый индекс составил 81, а второй — 91 (средн. за 1937—31 гг. = 100). Покупные цены повысились на 5,5 проц., а продажные гораздо меньше — на 1,2 проц., что означает ухудшение соотношения цен для сельского хозяйства.

Индекс стоимости жизни за последние 2 мес. (октябрь — ноябрь) немного пал против уровня предыдущих 4 мес. (июнь — сент.) т. г., составив 108 против 110; по сравнению с теми же 2 мес. 1937 года (103), уровень выше на 4,9 проц. (1913 г. = 100). В среднем за все 11 мес. (январь — ноябрь) т. г. индекс равен 110, что на 5,8 проц. превышает средний уровень того же периода прошлого года (104).

Сводки-переводы.

Kokkuvõtted-tõlked.

ЭКОНОМИЧЕСКАЯ ПОЛИТИКА СССР.

В СССР руководство народным хозяйством осуществляется народом на платовой основе через посредство государства, в руках которого сосредоточены все находящиеся в общественной собственности основные средства производства. Поэтому экономика СССР не подчиняется стихийным экономическим законам, властвующим над капиталистическим хозяйством, а само общество сознательно, планомерно регулирует развитие народного хозяйства. Задачей экономической политики СССР является исследование и указание путей и закономерностей развития экономики.

*

Конечной целью развития советского общества является установление коммунистического строя в Советском Союзе.

Ввиду отсутствия экономических и прочих предпосылок для непосредственно осуществления коммунистического строя между капитализмом и коммунизмом лежит целая историческая эпоха, называемая переходным периодом. С проведением Октябрьской революции 1917 г. СССР вступил в переходный период. В этот период происходит революционное преобразование капиталистического общества в коммунистическое. В процессе преобразования вождем всех трудящихся масс является пролетариат, который стал, вместо капиталистических классов, господствующим классом. Он осуществляет свою диктатуру, что в основном означает руковод-

ство им других трудящихся масс в борьбе с капиталистическими классами (фабрикантами, помещиками, кулаками и т. д.), под предводительством коммунистической партии и в союзе с руководимым им крестьянством.

В переходный период капиталистическая экономика передельвается в социалистическую, что означает в основном перевод средств производства из частной собственности, на которой и базируется капиталистический строй, в общественную собственность. Происходит не только уничтожение капитализма, но в далеко большей мере и созидательная работа. С ликвидацией частной собственности на средства производства исчезают капиталистические классы, а позже и вообще классовое деление населения.

С осуществлением планового хозяйства, сделавшегося возможным благодаря переходу средств производства в общественную собственность, ликвидируются свойственные капиталистическому хозяйству кризисы, и все развитие ускоряется.

Лишь с выполнением всех этих задач переходного периода общество становится коммунистическим. В коммунизме различают две ступени развития. Первая, низшая ступень называется социализмом и вторая, высшая — полным коммунизмом.

При социализме все классы ликвидированы, средства производства находятся в собственности общества, но производительность

труда еще не настолько высока и в связи с тем количество производимых продуктов еще не настолько велико, чтобы можно было распределять продукты между членами общества согласно с потребностями их, и они распределяются по труду. При социалистическом строе господствует принцип: «от каждого по его способностям, каждому — по его труду». Оплата в соответствии с количеством и качеством сделанной работы должна быть стимулом к повышению производительности труда. Распределение продуктов не происходит по принципу полного равенства, ибо один человек духовно или физически сильнее другого, и потребности их также расходятся. Противоречие между умственным и физическим трудом, между городом и деревней исчезают, хотя и неполностью.

Лишь тогда, когда уровень производительных сил и вместе с тем производительность труда достигнут такой высоты, что будет существовать действительное изобилие продуктов и окажется возможным полное удовлетворение всех потребностей всех членов общества, — начинается полный коммунизм. При полном коммунизме продукты распределяются согласно принципу «от каждого по его способностям, каждому — по его потребностям». Благодаря тому, что в силу весьма высокого уровня производительности труда достаточно кратковременной ежедневной работы, чтобы достичь изобилия продуктов, труд уже не будет принуждением и не будет необходимости в материальных стимулах. Достигается полное равенство, состоящее не в том, что все получает одинаково, а в том, что каждый получает соответственно со своими потребностями.

В виду того, что не будет необходимости в принуждении к труду, отпадает и государственная власть со всем своим принудительным аппаратом. Общество руководит народным хозяйством на основе планов. Полностью исчезнут противоречия и различия между городом и деревней, между умственным и физическим трудом, и уровень жизни деревенского населения (в силу роста техники сельского хозяйства) станет одинаковым с уровнем городского населения, а уровень жизни работников физического труда — с уровнем работников умственного труда, ибо всем в равной мере остается достаточно свободного времени для развития своих духовных сил.

Как видно, основным фактором в переходе к полному коммунизму является рост производительности труда, обладающей, вообще, решающим значением в прогрессе человечества. Коммунизм сможет заменить капитализм окончательно лишь в том случае, если он создаст гораздо более высокую производительность труда, чем капитализм, как в свое время феодальный строй отступил перед капитализмом, собственно, лишь потому, что производительность труда оказалась у последнего несравненно более высокой.

Таковы целевые установки, которыми руководствуются при развитии народного хозяй-

ства СССР, и которые в основном сводятся к возможно большему повышению материального и культурного уровня населения. В этой связи крупное значение имеет осуществление задачи «догнать и перегнать передовые капиталистические страны в технико-экономическом отношении», влекущее за собой одновременное превышение и жизненного уровня населения их.

Рост производительности труда достигается путем внедрения наиболее совершенной техники во все отрасли экономики, и поэтому необходимость технической реконструкции является одним из основных лозунгов советской власти.

Переходный период от капитализма к первой ступени коммунизма — социализму — состоит из ряда этапов, существенно отличающихся друг от друга. В нижеследующем дана характеристика отдельных этапов развития экономики СССР.

*

В период от Октябрьской революции до военного коммунизма (ноябрь 1917 г. — конец 1918 г.) было приступлено к разрушению капиталистического хозяйственного строя и к созданию новой, социалистической экономики в СССР. Из частной собственности капиталистов в собственность государства и тем самым всего народа были переведены: земля с полезными ископаемыми, крупная промышленность, банки, железные дороги и торговый флот; внешняя торговля была признана государственной монополией; все внешние и внутренние займы государства были, в целях освобождения страны от финансовой зависимости от капиталистов, аннулированы.

Национализированные земли помещиков, церкви и т. п. были распределены между крестьянами для безвозмездного пользования, точно также в пользовании крестьян остались и все земли, бывшие в их владении, несмотря на то, что частная собственность на землю была вообще отменена. Крестьянство освободилось от ежегодной уплаты аренды за землю в размере 500 млн. зол. руб.

В промышленности незамедлительный переход предприятий в руки рабочего класса представлялся преждевременным, пока последний не приобрел опыта в деле управления предприятиями. Для этого в крупной промышленности был введен рабочий контроль над капиталистическими предприятиями. Однако, для слоения саботажа предпринимателей уже летом 1918 г. пришлось национализировать всю крупную промышленность. Банки, как один из важнейших хозяйственных факторов, были национализированы уже в конце 1917 г., и все частные акционерные банки были объединены с государственным банком.

На этом этапе была сломлена экономическая мощь крупных капиталистов, были ликвидированы классы помещиков, крупных промышленников, банкиров. Путем захвата руко-

водящих отраслей экономики была подведена твердая база под создание социалистической экономики в СССР.

*

Начавшиеся в середине 1915 г. гражданская война и иностранная интервенция принимали все более крупные масштабы, и в 1919 г. СССР оказался со всех сторон окруженным как внутренними, так и внешними врагами, занявшими далеко большую часть территории СССР с богатыми ресурсами угля, нефти, металлов, зерновых, соли и т. д. При таких условиях необходимо было все силы сконцентрировать на одержании победы в гражданской войне. Экономической политикой периода гражданской войны была названа политикой военного коммунизма, а весь период от конца 1918 г. до апреля 1921 г. — периодом военного коммунизма. Политика военного коммунизма означала организацию рационального потребления с целью военной защиты и разгрома врагов.

В сельском хозяйстве для снабжения Красной армии и городского населения, а также крестьянской бедноты была введена продразверстка: все зерно, превышавшее в крестьянских хозяйствах норму, установленную для продовольствования людей и корма скота, а потом и прочие продукты должны были сдаваться государству, притом большей частью безвозмездно, ибо промышленных товаров было мало для обмена. Крестьянство мирилось с продразверсткой, ибо оно было заинтересовано в победе Советов над врагами, которые снова отобрали бы землю и ввели бы арендную плату.

В промышленности было национализировано также и большинство мелкой промышленности. Руководство всей промышленностью было сосредоточено в руках центральных органов, и все промышленные, а также поступившие по продразверстке сельскохозяйственным продуктам шли в распоряжение государства и распределялись из центра, что позволяло направлять продукты в те места, где потребность была наибольшей. Торговля в таких условиях должна была неизбежно исчезнуть, и под конец внутренняя торговля была национализирована. Все мало-мальски важные продукты в городах распределялись, в силу крайней ограниченности запасов их, на основе карточной системы. Потребности обороны требовали огромных расходов, что вызвало крупнейший дефицит в госбюджете. Для покрытия его выпускались огромные количества бумажных денег, покупательная сила которых, естественно, быстро падала.

Благодаря военному коммунизму, Советское государство выиграло войну, спасло от голодной смерти свою главную опору — рабочий класс и, наконец, состав крестьянства сделался значительно более разнообразным. Вследствие передачи части кулацких земель в 50 млн. га беднякам (сверх помещичьих земель) середняк стал решающим слоем в деревне:

удельный вес кулацких (а также бедняцких) хозяйств сократился, а число середняцких хозяйств сильно выросло и стало резко преобладающим, так как часть бедняков перешла в разряд середняков.

Положение экономики в период военного коммунизма резко ухудшилось, в основном вследствие разрушений войны. Продукция крупной промышленности снизилась в 1920 г. только $\frac{1}{7}$ уровня довоенного 1913 г. Реальная зарплата рабочих пала в 3—3,5 раз против довоенного уровня, производительность труда (средняя годовая продукция рабочего) пала в 4,5 раз. Продукция сельского хозяйства сократилась на $\frac{1}{2}$ против 1913 г. Грузооборот железных дорог составил только четверть уровня 1913 г.

С победным окончанием гражданской войны исчезла потребность в военном коммунизме, и открылась возможность мирного строительства социализма. Уже в 1920 г. был составлен план Гозэро, которым на ближайшие 10—15 лет были определены общие пути реконструкции экономики на основе электрификации.

*

Основной задачей в условиях разрухи народного хозяйства было восстановление народного хозяйства, достижение высшего уровня его, существовавшего до мировой войны, чтобы велед за тем перейти к сооружению фундамента для социалистической экономики. Начинается восстановительный период (1921 г. — 1928 г.).

Все отрасли экономики, кроме сельского хозяйства, были уже обобществлены, из частной собственности переведены в общественную и капиталистические классы, кроме кулаков, ликвидированы.

Для обобществления сельского хозяйства необходимо было крестьянские хозяйства объединить в крупные коллективные хозяйства (колхозы), а это возможно лишь при внедрении самой передовой машинной техники в сельское хозяйство. След., необходима мощная промышленность снабжающая его машинами. Таким образом, важнейшей задачей оказалось приведение в порядок крупной промышленности. Для этого нужно было расширить продовольственную и сырьевую базу для промышленности, каковой является сельское хозяйство. Для развертывания производственных сил последнего, базировавшегося, ведь, на мелких хозяйствах, нужно было дать свободу торговле с-х. продуктами, чтобы этим вызвать у крестьян заинтересованность в расширении продукции.

Первым шагом в осуществлении новой экономической политики (нэп) был весной 1921 г. декрет о замене продразверстки натуральным налогом. Нормы натурального налога (в продуктах питания и сырье) были ниже, чем нормы продразверстки. Всеми излишками, оставшимися после сдачи налога, крестьяне могли свободно распоряжаться. Была

снова допущена частная торговля. Национализированные мелкопромышленные предприятия были возвращены владельцам. В крупной промышленности часть предприятий была сдана капиталистам в аренду и на концессию; доли их в общей продукции крупной промышленности, тем не менее, не превысила 4%. Натуральный налог был позже заменен денежным.

Как видно, нэп означал известное временное отступление от позиций, уже завоеванных в области социализма. Однако, это отступление было сделано только с тем, чтобы подготовить необходимые предпосылки, особенно развитие промышленности, снова отбросить прежние позиции, а затем обобществить экономику во всем ее объеме. Уже через год, в 1922 г., отступление закончилось, и было перейдено к новому наступлению на капиталистические элементы.

Доля частного капитала стала особенно крупной именно в торговле — в 1922/23 г. около $\frac{3}{4}$ розничного товарооборота принадлежало ему. Поэтому наступление было начато именно с торговли, чтобы вытеснить оттуда частный капитал. В результате в 1928 г. доля частной торговли в розничном обороте пала почти до $\frac{1}{5}$, а остальные $\frac{4}{5}$ прихотились на обществественную торговлю — государственную и особенно кооперативную. Таким образом, в торговле социализм одержал победу.

Крупное значение для развития экономики имела проведенная в 1924 г. денежная реформа — замена обесценившихся советских денег новой твердой валютой (червонцы). Вместе с тем впервые был достигнут бездефицитный госбюджет, сохранившийся до сих пор.

Благодаря новой экономической политике, во всей хозяйственной жизни произошел перелом. Падение сменилось подъемом. Крупная промышленность стала на ноги, продукция ее начала расти, как и продукция сельского хозяйства. В результате в 1926/27 г. был снова достигнут наивысший уровень, существовавший до мировой войны: продукция всей промышленности на 2,5% превысила уровень 1913 г., а сельскохозяйственная продукция — на 6,6% (при учете в одинаковых ценах); грузооборот железных дорог поднялся на 27% выше довоенного. Благодаря росту продукции, карточная система снабжения населения была к 1923 г. полностью отменена.

В восстановительный период социалистический сектор экономики значительно усилился. В промышленности его удельный вес вырос с 75% в 1923/24 до 80% всей продукции в 1926/27 г., а доля частного хозяйственного сектора пала с 25% до 20%. Удельный вес частного капитала в торговле пал с 57% в 1923/24 г. до 32% общего розничного оборота в 1926/27 г. (в оптовой торговле — даже до 5%). В сельском хозяйстве же продолжало господствовать частное хозяйство, и доли социалистических колхозов и совхозов повысились с 1% в 1922 г. только до 3% общей

сельскохозяйственной продукции. В народном доходе, охватывающем продукцию всех отраслей экономики, доля социалистического сектора оказалась к 1926 г. все же сравнительно высокой — 40%, тогда как большинство (60%) пало на частнохозяйственный сектор, на капиталистическую и мелкособственническую часть его. Таким образом, частная собственность все еще преобладала в народном хозяйстве СССР.

По окончании восстановительного периода необходимо было приступить к строительству новой, социалистической экономики. Осуществление этого надо было начать с индустриализации, означающей первоочередное развитие промышленности, особенно отраслей, вырабатывающих средства производства (т. е. тяжелой промышленности), а затем снабжение промышленностью других отраслей экономики новейшей техникой. Индустриализацию решено было провести за счет внутренних ресурсов СССР.

*

В период подготовки перехода от восстановления экономики к реконструкции ее (1927—1928 гг.) было начато строительство по расширению промышленности, особенно тяжелой, в т. ч. ряда новых отраслей, которые вообще отсутствовали, как напр., автомобильная, тракторная. В промышленное строительство впервые были вложены весьма крупные средства, так, в 1926/27 г. — почти 1 млрд руб., в силу чего продукция стала быстро расти.

Развитие сельского хозяйства же оставалось медленным и начало отставать от темпа промышленности гл. обр. потому, что оно почти полностью состояло из огромной 25-миллионной массы мелких хозяйств, неспособных быстро развивать свою продукцию, необходимую в качестве сырья и продуктов питания для быстро развивавшейся промышленности. Для ускорения темпа развития надо было объединить мелкие хозяйства в крупные социалистические хозяйства (колхозы), которые способны целесообразно и массово применять тракторы и другие передовые машины.

Для коллективизации предпосылки были уже созданы. Массовое участие крестьян в бытовой и снабженческой кооперации приучило их к коллективному ведению дел. Успехи в развитии промышленности обеспечили снабжение коллективизирующегося сельского хозяйства новыми машинами: продукция с.-х. машин выросла за 1925—1928 гг. в 4 раза; началось массовое производство тракторов. Стали основываться машинотракторные станции.

*

Весной 1929 г. был утвержден I пятилетний план развития экономики СССР, охватывающий 1928/29—1932/33 гг. Главной задачей I пятилетки было осуществить социалистическую реконструкцию народного хозяйства СССР. Суть пятилетки состояла в

создании промышленности, способной снабжать передовой техникой и развивать на базе социализма не только самую себя, но и сельское хозяйство и все другие отрасли экономики.

Выполнение пятилетки было связано с огромными трудностями как внутреннего, так и внешнего порядка. Тем не менее удалось было провести индустриализацию быстрым темпом.

Уже в первом году пятилетки — 1929 г. произошел крупный перелом. Проблема накопления внутренних средств для промышленного строительства была разрешена. В этот же год в крупную промышленность было вложено 2,6 млрд. руб.; продукция средств производства выросла за этот год на целых 31%. Во-вторых, широко развернулась коллективизация. Крестьяне стали массами вступать в колхозы, и к осени 1929 г. уже 7,5% всех крестьянских хозяйств вступило в колхозы (в 1927 г. таких хозяйств было только 0,8%). Очевидно, крестьяне осознали преимущества колхозов, снабженных передовыми машинами — огромный рост производительности труда при применении высокой техники и в связи с тем успешный подъем жизненного уровня колхозников.

В связи с массовой коллективизацией было приступлено к ликвидации кулаков, как последнего сохранившегося в СССР капиталистического класса. Кулацкие хозяйства были по мере роста коллективизации ликвидированы и переданы с инвентарем и скотом колхозам.

Развитие экономики шло так стремительно, что I пятилетний план оказался в общих чертах выполненным уже к концу 1932 г., т. е. вместо 5 лет в 4¼ года.

Продукция крупной промышленности выросла за пятилетку по объему в 2,3 раза, а по сравнению с довоенным 1913 г., даже в 3,5 раз. При этом продукция средств производства, т. е. в основном продукция тяжелой промышленности, оказалась выше уровня 1923 г. в 2,8 раз и выше уровня 1913 г. в 4,6 раз, причем продукция машиностроения, с помощью которой именно экономика и перестраивается в социалистическую на базе передовой техники, выросла в 4 раза против 1923 г. и около 10 раз против 1913 г. Продукция электроэнергии настолько быстро росла, что план Гоэлро был перевыполнен уже в 1931 г.

За годы пятилетки была создана мощная тяжелая промышленность, в том числе ряд совершенно новых отраслей ее, особенно по линии машиностроения. Таким образом, за I пятилетку была основана собственная передовая техническая база для проведения технической реконструкции всего народного хозяйства.

В результате быстрого развития промышленности при одновременном росте сельского хозяйства СССР превратился из аграрной страны, производившей гл. образом сельскохозяйственные продукты, в индустриальную

страну. В 1932 г. удельный вес продукции крупной промышленности достиг 70,7%, остальные 29,3% пали на сельское хозяйство, тогда как в довоенное время, наоборот, доля с.-х. продукции была значительно выше удельного веса промышленности (57,9% против 42,1%).

Гигантский рост промпродукции стал возможным лишь благодаря выполнению строительной программы в промышленности как по строительству новых предприятий, так и расширению и реконструкции старых. В промышленности за годы пятилетки было вложено всего 24,8 млрд. руб. (в т. ч. 21,3 млрд. в тяжелую пром-сть), тогда как за предыдущие 5 лет (1923/24 — 1927/28) в промышленность было инвестировано только около 5 млрд. руб.

В сельском хозяйстве к концу пятилетки уже 61,5% всех крестьянских хозяйств вступило в колхозы, средние размеры которых выросли до 434 га посевной площади. Таким образом, I пятилетка принесла социализму победу также и в сельском хозяйстве. Колхозы с совхозами, составляя социалистический сектор сельского хозяйства, охватили к концу пятилетки 78% всех посевных площадей. Коллективизацией были разрешены три основных вопроса строительства социализма. Она ликвидировала последний, притом самый многочисленный, класс капиталистов-кулаков, направила самый крупный класс трудящихся — крестьянство — на путь социалистического хозяйства и создала тем самым в сельском хозяйстве твердую базу для социализма.

Среди колхозов господствует артельная форма их. В перерастании артелей в коммуны решающую роль сыграют машинотракторные станции, внедряющие новейшую технику в колхозы. Эти станции, сеть которых быстро росла, в 1932 г. засеяли уже половину всей посевной площади колхозов, не говоря уже о других работах в них.

В техническом уровне сельского хозяйства состоялся крупный переворот. За годы пятилетки сельское хозяйство получило в 1½ раза больше машин, чем их вообще имелось к началу пятилетки. Мощность тракторов выросла с 278 тыс. лоша. сил до 2,2 млн.

Посевная площадь, благодаря широкой механизации работ, расширилась за пятилетку на 18,9%, а против 1913 г. на 28% и достигла в 1932 г. всего 134,4 млн. га. Однако, вследствие того, что при массовом основании колхозов главное внимание приходилось посвящать не производственным, а организационным вопросам, урожайность резко пала. По большинству культур это падение было перекрыто расширением посевных площадей, а поэтому валовой сбор их значительно вырос. Трудности коллективизации особенно повлияли на поголовье скота, резко сократившееся, особенно вследствие массового убоя их кулаками при раскулачивании. В силу всего этого общая продукция сельского хозяйства за вре-

пяятилетки сократилась, но все же осталась выше довоенного 1913 г., составив 13,1 млрд. руб. против 12,6 млрд. Но в то же время были созданы предпосылки для стремительного роста продукции в будущем, и уже в начале II пятилетки начался успешный рост продукции.

В торговле был ликвидирован частнохозяйственный сектор, составивший в 1932 г. ничтожный 1% розничного товарооборота; частная оптовая торговля исчезла полностью. Место частной торговли заняла государственная и кооперативная торговля. — Грузооборот железных дорог вырос за пятилетку на 30%, а пассажирооборот — в 3,5 раз.

В результате роста всего народного хозяйства народный доход СССР увеличился за пятилетку на 85%, достигнув к 1932 г. 45,5 млрд. руб., что в 2,2 раза превышает сумму народного дохода 1913 г. (в одинаковых ценах).

Безработица была полностью ликвидирована уже 1931 г. Общая численность рабочих и служащих увеличилась с 11,6 млн. в 1928 г. до 22,9 млн. в 1932 г. Материальный уровень населения как в деревне, так и в городе значительно повысился. Производительность труда, благодаря введению новой техники, показала крупный рост. В промышленности она выросла, беря среднюю годовую продукцию рабочего, за пятилетку на 41%, что означает удвоение против довоенного 1913 г.: часовая продукция же увеличилась даже почти в 3 раза.

За годы пятилетки социалистические формы хозяйства достигли почти всевластного положения. В самом обобщающем показателе народного хозяйства — в народном доходе — социалистический сектор составил в 1932 г. 93,0% против 44,0% в 1928 г., и только 7,0% приходилось еще на частное хозяйство, гл. обр. на мелких собственников и в незначительной мере на капиталистов. В промышленности социалистический сектор давал 96,0% продукции, в торговле — 99,0% розничного товарооборота и т. д., и только в сельском хозяйстве он был ниже, составив 74,7% всей продукции.

В течение I пятилетки СССР вступил в период социализма, в начальный этап его. Переходный период с выполнением пятилетки еще не закончился, и полное социалистическое общество еще не было построено.

*

Задачи второй пятилетки (1933—1937 гг.) были еще более грандиозными, чем задания I пятилетнего плана; представление об этом дает хотя бы то, что объем строительства во всем народном хозяйстве был установлен в 133 млрд. руб. против 64 млрд. I пятилетки.

II пятилетка была в общих чертах выполнена в срок, т. е. к концу 1937 г. В результате были совершенно ликвидированы ка-

питалистические элементы, и социалистическая система стала полностью господствовать во всех отраслях экономики. Около 99% всех производственных фондов (т. е. средств производства) и народного дохода приходится на социалистический сектор и только 1% — на частнохозяйственный сектор, но не капиталистический. При этом даже в сельском хозяйстве продукция социалистического сектора составляет уже 98% всей продукции.

В связи с тем изменился классовый состав населения СССР. Буржуазия, как городская, так и сельская (составлявшие в довоенное время 15,9% всего населения), полностью исчезла. Сохранились лишь два класса трудящихся — рабочие и крестьяне. У обоих классов средства производства обобществлены, находятся в общественной собственности, и разница состоит лишь в том, что у первого класса они находятся в собственности всего народа, а у другого — в общей собственности известного коллектива. Ввиду этого между этими двумя классами существует, вместо прежних классовых противоречий, дружественность интересов. Классовая структура населения СССР представляется в 1937 г. следующей: рабочие и служащие — 34,7% всего населения, колхозники и кооперированные ремесленники — 55,5%, одиночные крестьяне и ремесленники — 5,6% и, наконец, прочее население (учащиеся, армия и т. д.) — 4,2%. Таким образом, свыше 90% всего населения занято в социалистическом хозяйстве.

Благодаря направлению огромных сумм в строительство, техническая реконструкция всех отраслей народного хозяйства на базе новейшей техники была за годы II пятилетки в основном осуществлена. Продукция построенных новых и реконструированных старых промпредприятий составляет свыше 80% всей промпродукции. Около 92% всей посевной площади колхозов обрабатывается маш.-тракторными станциями и т. д.

Для полного и целесообразного использования огромных количеств передовой техники надо было впрячь в работу сотни тысяч обученных кадров, умеющих осваивать новую технику. Стахановское движение, массово развернувшееся во всех отраслях экономики, является наилучшим примером роста обученных кадров, освоения техники и вызвало крупный рост производительности труда и тем самым продукции.

Промышленная продукция выросла за II пятилетку 2,2 раза и составила в 1937 г. 94 млрд. руб., что в 7 раз превышает продукцию 1913 г. Сельскохозяйственная продукция выросла на $\frac{1}{4}$, достигнув около 23 млрд. руб., что почти в 2 раза превышает довоенный уровень. При этом рост посевных площадей был лишь незначительным, но зато урожайность значительно увеличилась, благодаря чему валовой сбор сильно вырос. Лишь в

скотоводстве развитие шло медленно, и довоенная цифра поголовья еще не достигнута.

Что касается транспорта, то, напр., грузооборот железных дорог в 1937 г. достиг 517 млн. тонн, что в 4 раза превышает грузооборот 1913 г.

Рост продукции всех отраслей экономики характеризуется народным доходом, выросшим в 1937 г. до 96 млрд. руб., что означает рост в 2,1 раз за II пятилетку и рост в 4,6 раз против довоенного 1913 г. Данные всех сравниваемых лет везде даны в одинаковых ценах.

В торговле нормированный сбыт потребительских товаров на основе карточной системы, введенный в I пятилетку, был отменен в 1935 г., так как к этому времени продукция в достаточной мере выросла.

Основной фактор — производительность труда — показал, благодаря внедрению и освоению новой техники, напр. в промышленности, крупный рост прибыл. в 75%, а по сравнению с уровнем 1913 г. в 3,5 раз. Часовая продукция рабочего увеличилась против довоенного уровня почти в 5 раз.

На основе повышения производительности труда материальной уровень рабочих и служащих резко улучшился. Реальная зарплата их увеличилась за II пятилетку более, чем в 2 раза. Уровень жизни колхозников также значительно повысился.

С выполнением II пятилетнего плана социалистический строй в СССР в основном осуществлен. СССР вступил теперь в последний отрезок переходного периода, где строительство социализма, как первой, высшей ступени коммунистического общества, будет закончено. Вместе с тем начинается постепенный переход на вторую, высшую ступень коммунистического общества — так-наз. полный коммунизм, где принципом является: «от каждого по его способностям, каждому — по его потребностям.» Для достижения необходимого для этого изобилия продуктов надо поднять на несравненную высоту производительность труда на основе новой, еще более развитой техники.

Что касается осуществления задачи «догнать и перегнать передовые капиталистические страны», то тут достигнуты крупнейшие успехи. На это указывает хотя бы то, что СССР занял по размерам промпродукции, вместо 5-го места в довоенное время, уже 2-ое место в мире, а по объему сельскохозяйственной продукции почти догнал первую в мире страну — США. В отношении производительности труда, напр. в промышленности, уровень Англии и Германии уже превзойден и осталось обогнать лишь США.

III пятилетний план, охватывающий 1935—1942 гг., займет важное место в ходе осуществления полного коммунизма в СССР.

Käsitööstus Eestis.

1936. a. korraldatud majandusloenduse andmetel käsitööstuse netotoodang moodustas samal aastal 12,4 miljonit krooni, s. o. 12,5% kogu tööstuse toodangust. Ent töötajate arvult on käsitööstuse osatähtsus järsult kõrgem — tervelt 22,5 tuh. isikut, ehk 31,6% töötajate üldarvust tööstuses, töötab sel alal. Kodutöö toodang käsitööstuses on väike — 1,4 milj. kr., ehk 11,6% viimase üldtoodangust.

Ligi poole (43,5%) käsitööstuse netotoodangust moodustab tellijate materjalide töötlemise eest saadud tasu, 29,4% — parandustööde eest saadud tasu ja ülejäänud 27,1% — ostetud või omatoodetud materjalidest valmistatud kaubad. Valdav enamus (73%) toodangust valmistatakse otse tarvitajate jaoks ja ainult väiksem osa müüakse kaubanduse vahetlitsel.

Tähtsamaks käsitööstuse haruks on kehakattetööstus, millele langeb 41,2% toodangust. Järgnevad metallide töötlemine (13,9%), puutööstus (10,4%), toitainetetöös-

tus (9%) ja teised, milledest tuleb esile tösta teenuste iseloomusega alad (juukselõikus, pesupesemine jne.), millede toodang andis 11,7% üldtoodangust. Üldiselt on käsitööstuse toodang oma koostiselt väga kirju, kusjuures ta peamiselt valmistab sellaseid saadusi, millede mehhaniseeritud massiliseks tootmiseks on turg liig piiratud.

Käsitöölise tööproduktiivsus (s. o. keskmiselt 1 töötajale langev aastatoodang) on väga madal: 3 korda väiksem kui suurtööstuses, 2½ korda väiksem kui kesktööstuses ja 2 korda madalam isegi väiketööstusest. Peapõhjuseks on see, et käsitööstuses pole tootmisprotsessid mehhaniseeritud.

Madalast tööproduktiivsusest tingitult on ka käsitöölise sissetulekud suuresti väiksemad. Käsitööstuse ettevõtetes, kus käsitöö on ainukeseks tuluallikaks, käsitöölise leibkonna keskmine sissetulek ulatus 1936. a. umbes 680 kr., kuna suurtööstuse tööliste leibkonna sissetulek oli umbes 900 kr. Seega käsitöölise tulud võimaldavad vaid viletsa äraelamise.

Väljaandja: Eesti ja Nõukogude Liidu Kaubanduskoda. Vastut. ja peatoim.: Koja sekretär H. Holm
Издатели: Эстонско-Союзноветская Торговая Палата. Ответст. и главный ред.: секрет
Палаты Г. Гольм • А.-С. „Ühiselu“ trükk, Tallinn, Pikk 42.